

**T.C.
HASAN KALYONCU
ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**GAZİANTEP İL MERKEZİNDE ÖĞRENİMİNE DEVAM
EDEN ERKEN ERGENLİK DÖNEMİNDEKİ ÇOCUKLARIN
GÜNEŞTEN KORUNMA DAVRANIŞLARININ
DEĞERLENDİRİLMESİ**

İBRAHİM BİLİR

Hemşirelik Anabilim Dalı

Hemşirelik Tezli Yüksek Lisans Programı

GAZİANTEP

2019

T.C.
HASAN KALYONCU ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**GAZİANTEP İL MERKEZİNDE ÖĞRENİMİNE DEVAM EDEN
ERKEN ERGENLİK DÖNEMİNDEKİ ÇOCUKLARIN GÜNEŞTEN
KORUNMA DAVRANIŞLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ**

İbrahim BİLİR

Hasan Kalyoncu Üniversitesi

Sağlık Bilimleri Enstitüsü

Lisanüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliğinin

Hemşirelik Anabilim Dalı'nın

Hemşirelik Tezli Yüksek Lisans Programı İçin Öngördüğü

YÜKSEK LİSANS TEZİ

olarak hazırlanmıştır.

TEZ DANIŞMANI

Dr. Öğr. Üyesi Zerrin ÇİĞDEM

GAZİANTEP

2019

**SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE
YÜKSEK LİSANS KABUL VE ONAY FORMU**

Hemşirelik Anabilim Dalı Hemşirelik Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi **İbrahim BİLİR** tarafından hazırlanan “**Gaziantep İl Merkezinde Öğrenimine Devam Eden Erken Ergenlik Dönemindeki Çocukların Güneşten Korunma Davranışlarının Değerlendirilmesi**” başlıklı 08.07.2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucu **başarılı** bulunarak jürimiz tarafından **Yüksek Lisans Tezi** olarak kabul edilmiştir.

Görevi

Unvanı, Adı ve Soyadı

İmzası:

Kurumu/Üniversitesi

Tez Danışmanı:

Dr. Öğr. Üyesi Zerrin ÇİĞDEM
Hasan Kalyoncu Üniversitesi SBF

Jüri Başkanı:

Prof. Dr. Tülay ORTABAĞ
Hasan Kalyoncu Üniversitesi SBF

Jüri Üyesi:

Prof. Dr. Emine EFE
Akdeniz Üniversitesi Hemşirelik F.

Bu tez Enstitü Yönetim Kurulunca belirlenen yukarıdaki jüri üyeleri tarafından uygun görülmüş ve Enstitü Yönetim Kurulu kararı ile onaylanmıştır.

AYLA YAVA
Enstitü Müdürü

TEŞEKKÜR

Tez danışmanlığımı üstlenen ve bu yolda ilerleyebileceğime inanan, beni bilgi ve tecrübeleriyle destekleyen gelecekteki mesleğim ve eğitim hayatımda yol gösterici olmasını dilediğim değerli hocam **Dr. Öğr. Üyesi Zerrin ÇİĞDEM**'e,

Lisans eğitimimde desteklerini esirgemeyen ve lisansüstü eğitim almamda katkıları bulunan **Prof. Dr. Tülay ORTABAĞ**, **Prof. Dr. Ayla YAVA**, **Dr. Öğr. Üyesi Begümhan TURHAN** ve **Hasan Kalyoncu Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi'nde görev yapmakta olan değerli hocalarıma**,

Tez dönemimde yanımda olan moral ve motivasyon vererek desteklerini her daim gördüğüm, birlikte çalıştığım Hasan Kalyoncu Üniversitesi Meslek Yüksekokulu Müdürü **Dr. Öğr. Üyesi Semra ÇELİKLİ** ve Meslek Yüksekokulu öğretim elemanları **Öğr. Gör. Dr. Leyla DELİBAŞ**, **Öğr. Gör. Göksel DÜRMÜŞ** ve **Öğr. Gör. Aynur EKREN** hocalarıma,

Verilerin toplanma aşamasında katkılarından dolayı; çalışmaya katılan okullardaki **Rehberlik ve Danışmanlık birim hocalarıma**,

Lisans eğitimini birlikte aldığımız ve mezun olduktan sonrada gelişimimde katkıları bulunan arkadaşlarım **Erdem BALABAN**, **Halil BOZDAĞ**, **Mesut YALÇIN** ve **Furkan DÜNDAR**'a,

Ayrıca Hayatımın her anında hep yanımda olan, hiçbir fedakârlıktan kaçınmadan beni yetiştirip bugünlere gelmemi sağlayan, maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen **aileme**,

Sonsuz teşekkürlerimi ve şükranlarımı sunarım.

ÖZET

İbrahim BİLİR, Gaziantep İl Merkezinde Öğrenimine Devam Eden Erken Ergenlik Dönemindeki Çocukların Güneşten Korunma Davranışlarının Değerlendirilmesi, Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Hemşirelik Anabilim Dalı, Tezli Yüksek Lisans, Gaziantep 2019. Bu araştırma, Gaziantep il merkezinde öğrenimine devam eden erken ergenlik dönemindeki çocukların güneşten korunma davranışlarının değerlendirilmesi amacı ile tanımlayıcı olarak planlandı. Araştırma verileri gerekli izinler alındıktan sonra araştırmacı tarafından geliştirilen Çocuk ve Aileye Yönelik Bilgi Formu, Güneşten Korunma Davranış (GKDÖ), Güneşten Korunma Karar Dengesi (GKKDÖ) ve Güneşten Korunma Öz Yeterlilik (GKÖYÖ) Ölçekleri ile Eylül 2018-Ocak 2019 tarihleri arasında toplandı. Araştırmanın örneklemini Gaziantep il merkezinde eğitim veren ortaokullardan basit rastgele örnekleme yöntemi ile belirlenen ve çalışmanın yapılmasına izin verilen 24 okuldaki; 5., 6., 7. ve 8. sınıf öğrencileri arasından rastgele seçilen ve çalışmaya katılımı için ebeveynlerinden yazılı onay alınan 1154 öğrenci oluşturdu. Verilerin değerlendirilmesinde SPSS 21 programı kullanıldı. Çalışmaya katılan çocukların %60.9'unun kız, yaş ortalamalarının ise 11.33 ± 1.10 yıl olduğu belirlendi. GKDÖ toplam puan ortalaması ile cinsiyet, yaş, devam edilen sınıf, anne-baba eğitim düzeyi, ailedeki çocuk sayısı, ailenin ekonomik düzeyi, ev-okul arasında araç kullanımı, deniz-dereye girme durumu ve 10-16 saatleri arasında dışarıda geçirilen süre arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu bulundu ($p < 0.05$). GKKDÖ yarar algısı alt boyutu puan ortalaması ile cinsiyet, yaş, devam edilen sınıf ve yazın deniz-dereye girme durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu saptandı ($p < 0.05$). GKKDÖ zarar alt boyutu puan ortalaması ile yaş, devam edilen sınıf, el gözülü olma, tip 3 deri özelliğine sahip olma ve 11-13 saatleri arasında dışarıda geçirilen süre arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu belirlendi ($p < 0.05$). GKÖYÖ toplam puan ortalaması ile cinsiyet, yaş, devam edilen sınıf, ailenin ekonomik düzeyi, tip 3 deri özelliğine sahip olma, ev-okul arasında araç kullanımı, deniz-dereye girme durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu gözlemlendi ($p < 0.05$). GKDÖ, GKÖYÖ ve GKKDÖ puan ortalamalarına göre erkek cinsiyet, yaşı büyük olanlar, anne-baba eğitim düzeyi düşük olanlar ve 10-16 saatleri arasında dışarıda fazla süre geçirenlerin risk altında oldukları, saç ve ten renginin ise etkili olmadığı saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çocuk, güneşten korunma, erken ergenlik, hemşirelik

ABSTRACT

İbrahim BİLİR, Evaluation of the sun protection behaviours of children in early adolescence who are studying in Gaziantep city centre, Hasan Kalyoncu University, Institute of Health Sciences, Department of Nursing, Masters with thesis, Gaziantep 2019. This descriptive study was planned to evaluate the sun protection behaviours of children in early adolescence who were studying in the city centre of Gaziantep. After necessary permissions were obtained, the research data were collected with the Child and Family Information Form developed by the researcher, Sun Protection Behaviour (SPBS), Decisional Balance for Sun Protection (DBSP), and Sun Protection Self-Efficacy (PDSQ) scales between September 2018 and January 2019. The sample of the study consisted of 1154 students who were randomly selected from 5th, 6th, 7th and 8th grade students from 24 schools which were identified by simple random sampling method from secondary schools in Gaziantep city centre among the schools from which permission was taken to conduct the study and also written consents were taken from the parents of the students for participation in the study. SPSS 21 program was used to evaluate the data. It was found that 60.9% of the children who participated in the study were girls and the mean age was 11.33 ± 1.10 years. Statistically significant association was found between SPBS total score average and gender, age, grade, parental education level, number of children in the family, economic level of the family, use of vehicles between home and school, swimming in the sea-stream and time spent outside between 10 and 16 o'clock ($p < 0.05$). Statistically significant association was found between DBSP perception of benefit sub-dimension and gender, age, grade and swimming in the sea-stream in summer ($p < 0.05$). Statistically significant association was found between DBSP perception of harm sub-dimension and age, grade, having hazel eyes, having type 3 skin and time spent outside between 11 and 13 o'clock ($p < 0.05$). Statistically significant association was found between PDSQ total score average and gender, age, grade, economic level of the family, having type 3 skin, use of vehicles between home and school and swimming in the sea-stream ($p < 0.05$). According to SPBS, DBSP and PDSQ score averages, it was found that males, older students, those with low parental education level and those who spent too much time outside between 10 and 16 o'clock were under risk, while it was found that the colour of hair and skin were not effective.

Key Words: Child, sun protection, early adolescence, nursing

İÇİNDEKİLER

TEZ SAVUNMA TUTANAĞI

TEŞEKKÜR.....	I
ÖZET	II
ABSTRACT	III
İÇİNDEKİLER.....	IV
TEZ ETİK BİLDİRİM SAYFASI.....	VI
TABLolar DİZİNİ.....	VII
SEMBOLLER/ KISALTMALAR LİSTESİ.....	IX
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Konunun Önemi ve Problemin Tanımı	1
1.2. Araştırmanın Amacı	3
2. GENEL BİLGİLER	4
2.1. Güneş ve Güneş Işınlrının Özellikleri	4
2.2. Güneş Işınlrının İnsan Vücuduna Etkileri	7
2.2.1. Güneş Işınlrının İnsan Vücuduna Olumlu Etkileri	7
2.2.2. Güneş Işınlrının İnsan Vücuduna Olumsuz Etkileri.....	8
2.3. Güneşin Olumsuz Etkilerinden Korunma Yöntemleri	11
2.3.1. Güneş Işınlrından Etkilenme ve Etkilenme Süresi Azaltılarak Korunma	12
2.3.2. Kıyafetler İle Korunma	13
2.3.3. Şapka Kullanımı İle Korunma.....	14
2.3.4. Güneş Gözlüğü İle Korunma.....	14
2.3.5. Güneşten Koruyucular İle Korunma	15
2.4. Erken Ergenlik Dönemi Özellikleri	18
2.5. Erken Ergenlik Döneminde Güneşten Korunmanın Önemi	19
2.6. Erken Ergenlik Döneminde Güneşten Korunmada Rol Sahipleri	20
2.6.1. Güneşten Korunmada Ailenin Rolü	20
2.6.2. Güneşten Korunmada Öğretmenlerin Rolü.....	21
2.6.3. Güneşten Korunmada Hemşirenin Rolü	22
3. GEREÇ ve YÖNTEM	23
3.1. Araştırma Soruları	23
3.2. Araştırma Yeri, Tipi ve Zamanı	23
3.3. Araştırmanın Etik Yönü	23
3.4. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi.....	24
3.5. Veri Toplama Araçları.....	26

3.5.1. Çocuk ve Aileye Yönelik Bilgi Formu (Ek 5)	26
3.5.2. Güneşten Korunma Davranış Ölçeği (GKDÖ) (Ek 6)	26
3.5.3. Güneşten Korunma Karar Dengesi Ölçeği (GKKDÖ) (Ek 7).....	27
3.5.4. Güneşten Korunma Öz Yeterlilik Ölçeği (GKÖYÖ) (Ek 8).....	27
3.6. Araştırmanın Uygulanması.....	28
3.7. Verilerin İstatistiksel Analizi.....	28
4. BULGULAR	29
4.1. Çocuk ve Ailenin Sosyo-demografik Özelliklerine Yönelik Bulgular.....	30
4.2. Çocuğun Fiziksel Özelliklerine Yönelik Bulgular	31
4.3. Çocuk ve Ailenin Özelliklerine Göre GKDÖ Puanlarına Yönelik Bulgular.....	32
4.4. Çocuk ve Ailenin Özelliklerine Göre GKKDÖ Puanlarına Yönelik Bulgular.....	42
4.5. Çocuk ve Ailenin Özelliklerine Göre GKÖYÖ Puanlarına Yönelik Bulgular.....	46
5. TARTIŞMA.....	58
5.1. Çocuk ve Ailenin Sosyo-demografik Özelliklerine Yönelik Bulguların Tartışılması .	58
5.2. Çocuğun Fiziksel Özelliklerine Yönelik Bulguların Tartışılması	59
5.3. Çocuk ve Ailenin Özelliklerine Göre GKDÖ, GKKDÖ ve GKÖYÖ Puanlarına Yönelik Bulguların Tartışılması	60
6. SONUÇ ve ÖNERİLER.....	68
KAYNAKLAR.....	70
EKLER	75
Ek 1. Enstitü Yönetim Kurulu Kararı	
Ek 2. Etik Kurul Onay Formu	
Ek 3. Kurum İzni	
Ek 4. Gönüllüleri Bilgilendirme ve Olur Formu	
Ek 5. Çocuk ve Aileye Yönelik Bilgi Formu	
Ek 6. Güneşten Korunma Davranış Ölçeği (GKDÖ)	
Ek 7. Güneşten Korunma Karar Dengesi Ölçeği (GKKDÖ)	
Ek 8. Güneşten Korunma Öz Yeterlilik Ölçeği (GKÖYÖ)	
Ek 9. İntihal Raporu	
Ek 10. Kısa Özgeçmiş	

TEZ ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “Gaziantep İl Merkezinde Öğrenimine Devam Eden Erken Dönemindeki Çocukların Güneşten Korunma Davranışlarının Değerlendirilmesi” başlıklı çalışmanın tarafımca, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu ve bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve onurumla doğrularım.

07/06/2019

İbrahim BİLİR

TABLÖLER DİZİNİ

Tablo 2.1. UVİ Değerleri ve Dereceleri	6
Tablo 2.2.2.1. Deri Tiplerinin Sınıflandırılması.....	9
Tablo 2.2.2.2. Yanlış ve Doğru Bilgiler Tablosu	11
Tablo 3.4.1. Araştırmaya Alınan Okullar ve Öğrenci Sayıları.....	25
Tablo 4.1.1. Çocuk ve Ailenin Sosyo-demografik Özelliklerinin Dağılımı (n=1154).....	30
Tablo 4.2.1. Çocuğun Fiziksel Özelliklerinin Dağılımı (n=1154)	31
Tablo 4.3.1. Çocukların GKDÖ Puan Ortalamalarının Cinsiyete Göre Karşılaştırılması (n=1154)	32
Tablo 4.3.2. Çocukların GKDÖ Puan Ortalamalarının Yaş ve Devam Edilen Sınıfa Göre Karşılaştırılması (n=1154).....	33
Tablo 4.3.3. Çocukların GKDÖ Puan Ortalamalarının Ebeveynlerin Eğitim Durumlarına Göre Karşılaştırılması (n=1154).....	35
Tablo 4.3.4. Çocukların GKDÖ Puan Ortalamalarının Ailedeki Çocuk Sayısı ve Ailenin Gelir Düzeyine Göre Karşılaştırılması (n=1154)	37
Tablo 4.3.5. Çocukların GKDÖ Puan Ortalamalarının Çocuğun Fiziksel Özelliklerine Göre Karşılaştırılması (n=1154).....	39
Tablo 4.3.6. Çocukların GKDÖ Puan Ortalamalarının Çocuğun Ev-Okul Ulaşım Şekli ve Yazın Deniz/Dereye Girme Durumuna Göre Karşılaştırılması (n=1154).....	40
Tablo 4.3.7. Çocukların GKDÖ Puan Ortalamalarının Çocuğun 10-16 ve 11-13 Saatleri Arasında Dışarıda Geçirdiği Sürelere Göre Karşılaştırılması (n=1154)	41
Tablo 4.4.1. Çocukların GKKDÖ Puan Ortalamalarının Cinsiyete Göre Karşılaştırılması (n=1154)	42
Tablo 4.4.2. Çocukların GKKDÖ Puan Ortalamalarının Yaş ve Devam Edilen Sınıfa Göre Karşılaştırılması (n=1154).....	43
Tablo 4.4.3. Çocukların GKKDÖ Puan Ortalamalarının Çocuğun Fiziksel Özelliklerine Göre Karşılaştırılması (n=1154).....	44
Tablo 4.4.4. Çocukların GKKDÖ Puan Ortalamalarının Çocuğun Ev-Okul Ulaşım Şekli ve Yazın Deniz/Dereye Girme Durumuna Göre Karşılaştırılması (n=1154).....	45
Tablo 4.4.5. Çocukların GKKDÖ Puan Ortalamalarının Çocuğun 10-16 ve 11-13 Saatleri Arasında Dışarıda Geçirdiği Sürelere Göre Karşılaştırılması (n=1154)	45
Tablo 4.5.1. Çocukların GKÖYÖ Puan Ortalamalarının Cinsiyete Göre Karşılaştırılması (n=1154)	46

Tablo 4.5.2. Çocukların GKÖYÖ Puan Ortalamalarının Yaş ve Devam Edilen Sınıfa Göre Karşılaştırılması (n=1154).....	47
Tablo 4.5.3. Çocukların GKÖYÖ Puan Ortalamalarının Ebeveynlerin Eğitim Durumlarına Göre Karşılaştırılması (n=1154).....	49
Tablo 4.5.4. Çocukların GKÖYÖ Puan Ortalamalarının Ailedeki Çocuk Sayısı ve Ailenin Gelir Düzeyine Göre Karşılaştırılması (n=1154)	51
Tablo 4.5.5. Çocukların GKÖYÖ Puan Ortalamalarının Çocuğun Fiziksel Özelliklerine Göre Karşılaştırılması (n=1154).....	53
Tablo 4.5.6. Çocukların GKÖYÖ Puan Ortalamalarının Çocuğun Ev-Okul Ulaşım Şekli ve Yazın Deniz/Dereye Girme Durumuna Göre Karşılaştırılması (n=1154).....	55
Tablo 4.5.7. Çocukların GKDÖ Puan Ortalamalarının Çocuğun 10-16 ve 11-13 Saatleri Arasında Dışarıda Geçirdiği Sürelere Göre Karşılaştırılması (n=1154)	56
Tablo 4.5.8. Çocukların GKDÖ, GKKDÖ ve GKÖYÖ Puanları Arasındaki İlişki (n=1154)	57

SEMBOLLER/ KISALTMALAR LİSTESİ

ABD:	Amerika Birleşik Devletleri
DNA:	Deoksiribo Nükleik Asit
DSÖ:	Dünya Sağlık Örgütü
FDA:	Amerikan Gıda ve İlaç Dairesi
GKDÖ:	Güneşten Korunma Davranış Ölçeği
GKKDÖ:	Güneşten Korunma Karar Dengesi Ölçeği
GKÖYÖ:	Güneşten Korunma Öz Yeterlilik Ölçeği
PABA:	Para-Amino Benzoik Asit
SPF:	Sun Protection Factor
SPSS:	Statistical Package for the Social Sciences
UPF:	Ultraviolet Protection Factor
UV:	Ultraviyole
UVA:	Ultraviyole-A
UVB:	Ultraviyole-B
UVC:	Ultraviyole-C
UVİ:	Ultraviyole İndeksi
α:	Cronbach's Alpha
cm:	Santimetre
nm:	Nanometre

1. GİRİŞ

1.1. Konunun Önemi ve Problemin Tanımı

Samanyolu galaksisinde 200 milyar yıldızdan biri olan Güneş; insanlık tarihi boyunca Dünya ve üzerindeki canlılar için bir yaşam kaynağı olarak görülmektedir. Zaman zaman Güneş'e farklı özellikler atfedilmiş olsa da Güneş'e olan ilgi ve merak sonucu yapılan bilimsel çalışmalar ile güneş ışınlarının olumlu etkilerinin yanı sıra olumsuz etkilerinin de olduğu gösterilmiştir (1,2).

Yeryüzüne ulaşabilen ışınların yarısını kızılötesi, %40-%45'ini görünür ışık, %5 kadarını ise ultraviyole (UV) ışınları oluşturmaktadır. UV ışınları, dalga boylarına göre ultraviyole-A (UVA), ultraviyole-B (UVB) ve ultraviyole-C (UVC) ışınlar olarak 3 grupta incelenmektedir. Bu ışınlardan UVC ışınlarının yeryüzüne gelmesi ozon tabakası tarafından engellenirken, yeryüzüne ulaşan UVA ve UVB ışınları güneş yanıkları, fotoyaşlanma, katarakt ve deri kanseri oluşumuna yol açmaktadır. UV ışınlarının dalga boyları kısaldıkça zarar verici özellikleri artmaktadır. UV ışınlarından yeryüzüne en fazla gelen ve dalga boyu en uzun olan UVA ışınlarının hasar gücü az iken, yeryüzüne ozon tabakası tarafından engellendiği için ulaşamayan ve dalga boyu en kısa olan UVC ışınları zarar verme gücü en yüksek olan UV ışınlarıdır. Güneş yanıklarının esas sorumlusu olarak gösterilen UVB ışınları ise UVA ışınlarına göre yeryüzüne az miktarda ulaşmasına karşın zarar verici gücü daha yüksektir (3-6).

Ultraviyole İndeksi (UVİ); Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafından geliştirilen, gün ortası saatlerde yeryüzüne ulaşabilecek UV ışın miktarının sınıflandırılmasıdır. Güneşin olumsuz etkilerinden korunmak için UVİ takibi yapılarak tehlikeli olarak belirtilen 10:00 – 16:00 saatleri arasında güneş ışınlarının zararlı etkilerinden korunmak veya azaltmak için gerekli koruyucu önlemlerin alınması önerilmektedir (7, 8).

Güneş ışınlarının insan vücudu üzerinde D vitamin sentezi, sedef hastalığı, akne, raşitizmden korunma ile birlikte ruh sağlığı üzerinde de olumlu etkileri bulunmaktadır. Bunun yanı sıra güneş ışınlarının akut dönemde güneş yanığı, bronzlaşma, pigmentasyon, uzun dönemde ise, fotoyaşlanma, katarakt ve deri kanseri gibi olumsuz etkileri görülmektedir. Malign melanom veya melanoma dışı deri kanseri olmak üzere iki tipte görülen deri kanserlerinden malign melanom vakalarının, melanoma dışı deri kanseri vakalarına göre görülme sıklığı az fakat ölümle sonuçlanma oranları oldukça yüksektir. Melanoma dışı deri kanseri her bireyde görülebilmekle birlikte; erkek cinsiyet, aşırı güneş

yanığı olan deri, güneş yanığının uzun sürmesi, çillenme, kızıl ve sarı saç rengi, açık renkli göz ve açık ten rengi gibi fiziksel özelliklere sahip bireylerde görülme sıklığı daha yüksektir (3, 9-12).

Güneş ışınlarının olumsuz etkilerinden korunmak için deri; melanin, saçlı deride saç, stratum korneum gibi bir takım savunma mekanizmalarına sahiptir. Ancak bu savunma mekanizmalarıyla yeterli korunma sağlanamadığı için dışardan güneşten koruyucu yöntemlerin kullanılması önerilmektedir (6, 13).

Güneş ışınlarının deride oluşturabileceği hasarları önlemede en etkili ve en uygun yöntem güneş ışınlarının etkisinde kalma süresinin azaltılmasıdır. Gün içerisindeki UVİ değerlerine göre dışarıda vakit geçirme süresi ve zamanına dikkat edilmelidir (4, 14).

Güneşten korunmada diğer bir yöntem ise kıyafetler ile korunmadır. Güneş ışınları altında geçirilen zaman süresi içinde rahat, sıkı dokunmuş ve açıkta kalacak deri yüzeyini azaltan kıyafetlerin kullanılması önerilmektedir. Ayrıca Avusturalya gibi güneş yanıklarının sık görüldüğü bölgelerde, riskli çocuklarda ve sörf-kayak gibi sporlarla uğraşanlar güneşten koruyucu faktör içeren kıyafetlerin kullanılmasına özen göstermektedirler. Kenar genişliği 10 cm ve üzeri olan geniş kenarlı şapkaların kullanılması da güneşten korunma davranışlarından biridir. Şapka kullanımı yüz, boyun, ense ve göz gibi bölgelerinde korunumunu sağlayabilmektedir. Güneşin uzun sürede görülen olumsuz etkilerinden olan katarakt gelişimini engellemede, geniş kenarlı şapka veya güneş gözlüğü kullanılması önemlidir. Kullanılacak olan güneş gözlükleri hekim reçeteli ve UV ışınlarını %97-%100 düzeyinde geçişini engelleyebilen özellikte olmalıdır (3, 4, 7, 15).

Güneş ışınlarının olumsuz etkilerinden korunmada diğer bir yöntemde güneşten koruyucu ürünlerin kullanımıdır. İnorganik veya organik maddelerin bir araya getirilmesiyle oluşturulan fiziksel veya kimyasal etkili güneşten koruyucu ürünler bulunmaktadır. Koruyuculukları kimyasal etkili koruyucu ürünlere göre daha fazla olan fiziksel etkili koruyucu ürünler güneş ışınlarını yansıtarak, kimyasal etkili koruyucu ürünler ise güneş ışınlarının emilimini gerçekleştirdikten sonra ısı ve ışık olarak çevreye vererek koruma sağlarlar. Güneşten koruyucu ürünler etkin korunma sağlaması için hem UVA hem de UVB ışınlarından koruyucu özellikleri barındırmalıdır. Güneşten koruyucu ürünlerin UVB ışınlarından koruma düzeyleri Sun Protection Factor (SPF) değeri (SPF2 – SPF50+), UVA ışınlarından koruma düzeyleri ise yıldız “*” sayıları (*, **, ***, ****) önemlidir. Güneşten koruyucu ürünlerin yıldız sayısı ve SPF değeri arttıkça koruyuculuk düzeyleri artmaktadır.

Ancak güneşten koruyucu ürünlerin kullanılması durumunda tam korunma sağlanmadığı hatırlanmalı ve güneş yanığı oluşma süresinde gecikme olduğundan dolayı güneş ışınlarının altında geçirilen süre uzatılmamalıdır (16-18).

İnsanlar hayatları boyunca maruz kalacağı UV ışın miktarının %80'ine ergenlik dönemine kadar maruz kalmaktadır. Çocukluk veya erken ergenlik dönemlerinde deride bül oluşacak şekilde görülen güneş yanığı öyküsü olan çocuklarda, yetişkin yaşlarda deri kanseri görülme oranları daha yüksektir. Günümüzde Türkiye'de ilk ve ortaokul çocuklarının güneş yanığı ve güneşten korunma davranışları hakkında çok az bilgiye sahip oldukları düşünülmektedir. Bu nedenle çocukluk ve kişilik oluşumunun başladığı erken ergenlik dönemlerinde güneşten korunma davranışları kazandırılmalıdır. Korunma davranışlarının kazandırılmasında ise anne-babalar, öğretmenler ve hemşireler önemli roller üstlenmektedir (7, 8, 19).

1.2.Araştırmanın Amacı

Bu araştırmada son zamanlarda değişen iklimi ile daha sıcak yazların yaşandığı ve yıl içerisinde güneş ışını alma süresinin arttığı Gaziantep ilinde (20); öğrenimine devam eden erken ergenlik dönemindeki çocukların güneşten korunma davranışlarının değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

2. GENEL BİLGİLER

2.1. Güneş ve Güneş Işınlарının Özellikleri

Samanyolu galaksisinde bulunan 200 milyar yıldızdan biri olan güneş; Dünya ve üzerindeki canlılara olan etkileri ile bir yaşam kaynağı olarak görülmüş, insanlık tarihinin başlarından itibaren önemsenmiştir. İlk çağlarda birtakım Tanrısal özellikler yüklenmesine karşın, insanlık tarihindeki sosyolojik ve bilimsel gelişmeler sonucunda güneşe olan merak ve bilgi artmış, güneşin farklı özellikleri keşfedilmeye başlanmıştır. Güneşin bir Tanrı değil ancak, canlılar için yaşamsal bir kaynak olduğu düşüncesi ön plana çıkmıştı. Avcılık ve göçebe hayatının sürdürüldüğü dönemlerde mevsimsel döngü çok fazla önemsenmez iken, toplumların tarım ve yerleşik hayata geçişi ile güneşin hasat verimi üzerindeki belirleyici rolü gözlemlenmiş ve mevsimsel döngü önem kazanmıştır (1).

Daha sonraki dönemlerde güneş yanıklarının sanıldığı gibi güneş ısısından değil, güneş ışınlarından kaynaklandığı gösterilmiştir. 17. yy'ın sonları ve 18. yy'ın başlarında yaşamış olan Newton, yapmış olduğu deneyde güneş ışığının farklı renklere ayrıldığını kanıtlamış ve sonuç olarak güneş ışığının pek çok değişik ışıdan oluştuğunu belirtmiştir. İlerleyen dönemlerde güneş ışınlarını inceleyen çalışmalarda güneş ışınlarının ultraviyole (UV), kızılötesi ve görünür ışık olmak üzere 3 temel kısımdan oluştuğu ortaya konularak, ışınların dalga boyları kısaldıkça enerjilerinin arttığı ve deride daha fazla yanıklara neden olduğu vurgulanmıştır (1-3, 16).

Yeryüzüne ulaşan ışınların yarısı kızılötesi, %40-45'i görünür ışık, %5 kadarı ise deride istenmeyen etkilerin ortaya çıkmasına neden olduğu bilinen UV ışınlarıdır (2, 16). UV ışınlarının zararlı etkilerinin görülmesi; UV'ye maruz kalma süresi ve sıklığına, UV ışınların yeryüzüne geliş açısına ve derinin fototipine göre değişiklik göstermektedir. UV ışınları dalga boylarına göre ultraviyole-A (UVA), ultraviyole-B (UVB) ve ultraviyole-C (UVC) olmak üzere 3 gruba ayrılmaktadır (1, 4, 7, 8, 16).

UVA (320 – 400 nm); yeryüzüne ulaşan ışınlarının %90 - %95'ini oluşturan UVA ışınları, dalga boyu en uzun buna bağlı olarak da en düşük enerjiye sahiptirler. Bu ışınlar coğrafik enlem ve atmosfer özelliklerinden en düşük oranda etkilendikleri için, yıl boyunca ve gün içinde değişik saatlerde, mevsimlerde veya hava koşullarında değişmeksizin etkili olmaktadır. Ayrıca bu ışınlar camdan geçebilmektedir. Son zamanlara kadar zararsız olduğu düşünülen UVA ışınları, dermise kadar ulaşabilmekte uzun dönemde kollajen-elastin liflerde daha çok yıkım ile ciltte kırışıklığa, yaşlanmaya ve bazı deri kanserlerinin gelişiminde rol

oynamaktadır. Günümüzde kısa sürede bronzlaşma sağladığından dolayı kozmetik amaçlı olarak solaryum işleminde kullanılmaktadır (1, 3, 4, 6-8, 14, 16).

UVB (290 – 320 nm); yeryüzüne ulaşan ultraviyole enerjisinin %5 - %10'unu oluşturan UVB ışınının, UVA'ya göre dalga boyu daha kısa, enerjisi daha fazla ve deriye nüfuz etmesi daha yüksektir. Bu ışınların insan ve diğer canlılar için zararlı olduğu ileri sürülmekte; kısa dönemde güneş yanıklarının oluşmasından, uzun dönemde ise deriye verdiği zarar ile deri kanserleri ve fotoyaşlanmada sorumlu olduğu bilinmektedir. UVB ışınları sürekli sabit olmayıp, gün içi ve mevsimsel farklılıklar gösterir. En yoğun görüldüğü dönem, yaz mevsimi ve gün ortasıdır. Bu nedenle yaz aylarında UVB ışınlarından korunmak için dikkat edilmesi gereken en önemli basamak, özellikle güneş ışıklarının en dik olduğu saatler olan 10:00-16:00 arasında güneşten kaçınmaktır. Normal pencere camı UVB ışınlarını geçirmemektedir (1, 3, 4, 7, 8, 14, 16).

UVC (200 – 290 nm); ozon tabakası tarafından emildiği için yeryüzüne ulaşması engellenen, kısa dalga boyuna sahip, kanser yapıcılığı en yüksek ve en zararlı ultraviyole ışınıdır. Son zamanlarda ozon tabakasında meydana gelen incelmeler ve yer yer delinmeler nedeniyle önem kazanmıştır. Bakterisid ve germisid etkili olduğu bilinen UVC ışınları, germisidal lambalarda kullanılmakta hava, yüzey, su sterilizasyonu, alet ve ekipman dezenfeksiyonunda ayrıca yoğun bakım üniteleri, ameliyathaneler, ilaç sektörü, gıda sektöründe de (üretim, ambalaj ve depolama alanları) kullanılmaktadır (1, 3, 4, 7, 8, 14, 16).

Mevsimine göre yeryüzüne ulaşan günlük UV ışın miktarının bilinmesi, UV ışınlarının olumsuz etkilerini azaltmak için gerekli önlemlerin alınarak korunmanın sağlanması için önemlidir.

Hava durumunun izlemi gibi günlük UV ışın miktarının da izlemi yapılmaktadır. Gün ortasındaki saatlerde, yeryüzüne ulaşması olası ve zararlı olabilecek UV ışın miktarının sınıflandırılmasına **UV İndeksi (UVI)** denilmektedir. UVI; Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafından geliştirilmiş olup, yeryüzüne ulaşan UV ışınlarının seviyesini ve UVI'ye göre neler yapılması gerektiğini gösteren bir ölçektir. İndeks rakam ve renklerle ifade edilir, 0-15 veya 0-16 sayıları arasında değerlendirilmektedir. UVI değerlerinin sınıflandırılması **Tablo 2.1.**'de gösterilmiştir.

UV ışın miktarı; çevre kirliliği, mevsim, güneş altında geçirilen saatler, bulunan konumun ekvatora olan uzaklığı, yükseklik gibi faktörlerden etkilenmektedir. UV ışın miktarının en yüksek olduğu mevsim yaz ve en tehlikeli saatlerin ise 10:00-16:00 arası

olduğu ileri sürülmektedir. UVİ değeri gece 0 iken, tropik iklimin yaşandığı bölgelerde gün ortasında 10:00-16:00 saatleri arasında 15-16 değerlerine ulaşabilmektedir (7, 8).

Tablo 2.1. UVİ Değerleri ve Dereceleri

Ultraviyole İndeks Değeri ve Derecesi		
Ultraviyole İndeks Değeri	Ultraviyole İndeks Derecesi	Anlamı ve Alınması Gereken Önlemler
< 2	Düşük (Low)	Ultraviyole indeks değeri 0 ve 2 arasında ise; bu güneşin ultraviyole ışınlarının asgari düzeyde zararlı olduğu anlamına gelir. Beyaz, kırmızı saçlı ve çok açık tenli hassas cilt yapısındaki insanlar hariç, genellikle çoğu kimse, güneşin azami değerlere ulaştığı 10.00 – 16.00 saatleri arasında ve bu indeks değerlerinde yanmaksızın bir saat güneşte kalabilirler.
3 – 5	Orta (Moderate)	Bu değerler, düşük risk ihtimalini işaret eder. İnsanlar 20 dakika zarar görmeksizin güneşe maruz kalabilirler ancak, geniş kenarlı şapka ve güneş gözlüğü kullanmaları tavsiye edilmektedir
6 – 7	Yüksek (High)	İndeksin bu değerleri orta düzeyde ultraviyole radyasyonunu temsil eder. Olağan cilde sahip insanlar 15 dakika kadar güneşte kalabilir ancak, geniş kenarlı şapka ve gözlük kullanarak güneşe maruz kalacak olan burun ve kulakların korunmasına dikkat edilmelidir.
8 – 10	Çok Yüksek (Very High)	Oldukça yüksek ultraviyole radyasyonunu ifade eder. Ultraviyole radyasyonuna maruz kalarak, olası zararlar için risk faktörü bu düzeylerde fazladır. Bu indeks değerlerinde 10 dakikadan daha az bir süre güneşte kalınabilir. Geniş kenarlı şapka ve güneş gözlüğü gibi temel korunma araçlarının yanı sıra, bu değerlerde her türlü açık hava sporlarından uzak durulmalıdır. Vaktini dışarda geçirmek zorunda olan insanlar ise mutlaka gölgelerden yararlanmalı ve pantolon ile beraber uzun kollu giyecekler tercih etmelidir.
11 +	Aşırı (Extreme)	İndeksin bu aralıktaki değerleri, ultraviyole radyasyonun canlılar üzerinde, olası azami risklerini işaret etmektedir. Güneş ışınları altında kalma süresi 5 dakika ile sınırlandırılmalı, hatta mümkünse dışarı çıkılmamalıdır. Dışarı çıkılmasının kaçınılmaz olduğu durumlarda ise, olabildiğince güneşten korunmalı ve bu amaç doğrultusunda önlemler alınmalıdır.

(21)

2.2. Güneş Işınlarnının İnsan Vücutuna Etkileri

Güneş, insan ve diğer canlıların yaşamlarının devamı için önemli kaynaklardan biridir. Güneş; bitkilerin fotosentez yapmasında önemli bir rol oynarken, insan vücudunda; görme işlevi, D vitamini sentezi, akne, sedef hastalığı, raşitizmden korunma ile birlikte bireylerin ruh sağlığı üzerine de olumlu açısından etkileri bulunmaktadır (2, 7, 15, 18).

Güneşin olumlu etkilerinin yanı sıra; güneş yanığı (eritem), bronzlaşma (pigmentasyon artışı), fotoyaşlanma, deri immun sisteminin baskılanması, katarakt ve deri kanserlerinin oluşumunda da aktif olarak rol aldığı olumsuz etkileri bilinmektedir (2, 7, 15, 18).

Güneş ve güneş ışınlarnının özelliklerinin bilinmesi, güneşin faydalı özelliklerinden yararlanmak ve zararlı özelliklerinden korunmada önemli bir yer tutmaktadır. UV İndeksinin takip edilerek tehlikeli olarak gösterilen zaman ve bölgelerde korunmaya daha da önem verilmesi gerekmektedir (8).

2.2.1. Güneş Işınlarnının İnsan Vücutuna Olumlu Etkileri

Vücutta kemiklerin gelişmesi için gereksinim duyulan D vitamininin büyük çoğunluğu güneş ışınlarnının etkisi ile vücutta sentezlenerek sağlanır. Ayrıca diyet ile veya birtakım takviyeler ile de D vitamini vücuda alınabilmektedir. D vitamini sentezinin uyarılması için en önemli kaynak güneş ışınlarnıdır. D vitamini eksikliğinde raşitizm, osteomalazi gibi genellikle iskelet sistemini etkileyen sorunlar yaşanmaktadır. Bununla birlikte D vitamininin eksikliğinin bazı kronik hastalıklar (insülin direnci, tip 2 diabetes mellitus, dislipidemi, metabolik sendrom, kardiovasküler hastalıklar) üzerinde de etkisi olduğunu gösteren çalışmalar bulunmaktadır. Çocukluk çağında kemik gelişimi için büyük önem taşıyan D vitamini, menopoş sonrası kadınlarda osteoporoz görülme sıklığı açısından da önemini korumaktadır (3, 9, 10, 22).

Güneş ışınlarnının etkisinde kalma sonucunda melanin üretimi uyarılarak, güneş yanığı durumlarından korunmada önemli bir etki mekanizmasına sahip olan keratin tabakasının kalınlaşması sağlanır. Güneş ışınlarnı ayrıca çeşitli vitamin, hormon ve enzimlerin görevlerini yerine getirmesinde rol alıp otonom sinir sisteminin işleyişini olumlu şekilde etkilemektedir (3, 9).

2.2.2. Güneş Işınlarnının İnsan Vücutuna Olumsuz Etkileri

UV ışınların olumsuz etkilerinden en fazla etkilenen organ deridir. UV ışınların deriye zarar verebilmesi için ışının deriye ulaşması, deriye nüfuz etmesi, derideki yapılar tarafından emilmesi ve emilimi gerçekleştiren ışının deride birtakım reaksiyonları başlatabilecek etkiye ulaşması gerekmektedir. UV ışınların organizmaya kısa dönemde verdiği zararlar; güneş yanığı, bronzlaşma, pigmentasyon, keratin tabakanın kalınlaşması ve ani gelişen alerjik reaksiyon şeklinde görülürken uzun dönemde bu zararlı etkilerin derinin yaşlanmasına (fotoyaşlanma), katarakt ve deri kanseri gelişimine neden oldukları gözlenmektedir (3, 7, 11, 12).

UV ışınların olumsuz etkilerinde ilk olarak gözlemlenen belirti güneş yanığıdır. Deride yeteri kadar melaninin olmaması veya sentezlenememesi güneş yanığı oluşmasının nedenidir. Işına karşı yeterli miktarda melanin bulunmayan deri hasara açık demektir (6). Güneş yanığı bireysel farklılıklar göstermekle birlikte, bireyin UV ışınların etkisinde kalma süresi, deri tipi, cilt kalınlığı ve sahip olunan melanin miktarı gibi faktörlerden etkilenmektedir (4). Fitzpatrick tarafından geliştirilen ve UVB ışınların en yoğun olduğu aylarda güneş ışınların etkisinde ilk kez 30 dakika boyunca kalındığında gözlenen reaksiyonlara göre 6 çeşit deri tipi **Tablo 2.2.2.1**'de gösterilmiştir (3, 7, 11).

Tablo 2.2.2.1. Deri Tiplerinin Sınıflandırılması

Tip	Güneş Yanığı veya Bronzlaşma Durumu	Görünüm
I	Her zaman kolay yanar, Bronzlaşma görülmez.	
II	Genellikle kolay yanar, nadiren bronzlaşır.	
III	Yanar, ancak zamanla bronzlaşır.	
IV	Çok az yanar, kolay bronzlaşır.	
V	Çabuk bronzlaşır, güneş yanığı görülmez.	
VI	Yalnızca alerji görülebilir, ancak güneş yanığı oluşmaz.	

(3, 4, 7)

Güneş ışınlarının uzun dönemde verdiği hasarlardan olan fotoyaşlanma uzun süreli UVA veya kısa süreli UVB ışınlarının deri elemanları üzerindeki etkileri ile ortaya çıkmaktadır. Fotoyaşlanma sonucu deride kırışıklık, sarkma, kuruluk, kapiller damar yapı toplanması ve sarımsı renkte beneklenmeler ortaya çıkmaktadır (2, 4, 14). Korunmasız şekilde uzun süre UV ışınlarının etkisinde kalma, göz merceğinin saydamlığını kaybetmesi sonucu katarakt gelişimine yol açmaktadır. Ozon tabakasındaki incelmeler ve delinmeler katarakt vakalarında artışa neden olmaktadır (2, 4).

Güneş ışınlarının uzun dönemde verdiği hasarlardan bir diğeri ise deri kanserleridir. Yapılan hayvan deneylerinde ve insan çalışmalarında, önerilmeyen saatlerde ve uzun süre

doğal veya yapay UV ışınlarına temas etmenin melanom ve diğer deri kanserlerine yol açtığı gösterilmiştir. Deri kanserinin oluşumundan UVB ışını sorumlu tutulurken uzun süreli UVA ışınlarına maruziyetinin de deri kanserlerinde etkili olduğu belirtilmektedir. UVB ışınları deri yapılarını ve DNA (Deoksiribo Nükleik Asit) yapısını bozarak, UVA ışınları ümmün sistemini baskılayıcı etkileri sonucu zayıflayan bağışıklık sisteminden dolayı tümör gelişimine ve enfeksiyonlara yatkınlığı arttırmaktadır (4, 7, 9, 23).

Malign melanom; melaninin yapı taşı olan melanositlerin DNA yapısının değişime uğraması sonucunda görülen ölüm oranı yüksek en ciddi deri kanseridir. Erten tanı ve korunma önemlidir. Son yıllarda iklimsel değişikliğe bağlı artan sıcaklıklar ve ozon tabakasındaki incelmeler nedeniyle Dünya'nın her yerinde görülme oranlarında artış saptanmaktadır (2, 4, 6; 7, 15, 23).

Melanoma dışı deri kanserleri, skuamöz hücreli karsinom ve bazal hücreli karsinom olarak da isimlendirilmektedir. Melanoma dışı deri kanserinin etiyolojisinde yer alan özellikler; çevresel faktörler, yaşam biçimi ve kişisel özellikler olarak sınıflandırılmaktadır. Melanoma dışı deri kanserinin de görülme oranları Dünya'da artış göstermektedir. Bu kanser türleri Türkiye'de sıklıkla karşılaşılabilen kanserler içinde yer almaktadır. Malign melanom kanserinin görülme oranı diğer deri kanserlerine göre daha düşük oranda olmakla birlikte ölümle sonuçlanma oranları oldukça yüksektir. Erkek cinsiyet, yaşlılık, zor bronzlaşan deri, güneş ışınıyla aşırı yanan deri, güneş yanığının uzun sürmesi, çillenme, kızıl ve sarışın saç rengi, açık renkli göz, açık ten rengi melanoma dışı deri kanseri riskini arttıran kişisel faktörlerdendir (2, 7, 9, 14).

Melanoma dışı deri kanserlerinin gelişiminde etkili olan çevresel etkenler ise;

- Güneş ışınlarından etkilenme durumu ve süresi,
- Yapay UV ışınlarından (solaryum vb.) etkilenme durumu ve süresi,
- İyonize olan ışınlardan etkilenme durumu ve süresi,
- Tütün kullanımı,
- Yanık skarları,
- Bağışık sistemi baskılayıcı ilaç kullanımı ve
- Melanoma dışı deri kanseri öyküsüdür (2, 7, 9, 14).

İnsanların güneş ışınları ile ilgili bazı yanlış bilgilerin doğruları **Tablo 2.2.2.2'**de verilmiştir.

Tablo 2.2.2.2. Yanlış ve Doğru Bilgiler Tablosu

Yanlış Bilinenler	Doğrular
Güneş ışınları ile bronzlaşma sağlıklıdır.	Bronzlaşma sağlıklı olmamakla birlikte, UV ışınlarının hasarına karşı bir savunma mekanizmasıdır.
Bulutlu günlerde güneşten korunma yöntemlerini kullanmak gerekmez.	UV ışınların yalnızca %30-%50'sini engelleyebilen bulutlar, güneş ışınlarından tam olarak korunma sağlamaz.
Su içerisinde güneş yanığı oluşması engellenmektedir.	Su, UV ışınlarına minimal düzeyde koruma sağlayabilir ancak, sulu zeminler ışınların %5-%7 oranında yansımaları sağlayarak UV ışınlarının hasar gücünü arttırmaktadır.
Ağaç altları, plaj şemsiyeleri veya tentelerin altında güneşten korunmaya ihtiyaç yoktur.	Ot ve çimenlik alanlar UV ışınlarını %2,5-%3 oranında yansıtarak UV ışınlarının etkilerini arttırmaktadır.
Kış aylarında veya karlı ortamlarda güneş yanıkları oluşmaz.	UV ışınlarını %80-%90 oranında yansıtan karlı zeminlerde UV ışınlarının etkilerini arttırmaktadır.

(3, 4, 7, 8, 14)

2.3. Güneşin Olumsuz Etkilerinden Korunma Yöntemleri

İnsanlar yerleşik hayata geçişleri ile güneşin olumlu etkilerinin yanı sıra olumsuz etkileriyle de karşı karşıya kalmışlardır. Sık olarak güneş yanığı olarak görülen olumsuz etkilerin görülmeye başlandığı günden itibaren insanlar güneşten korunma yöntemleri geliştirmeye başlamışlardır. Güneşten kaçınmak için daha gölge yerler aramaya, peçe, şapka, şemsiye kullanmaya ve zeytinyağı, badem yağı gibi yöntemler kullanmışlardır (1).

Deri; vücudu güneş ışınlarının olumsuz etkilerinden korunmak için;

- Yüzeyindeki lipitler,
- Saçlı deride saçlar,
- Stratum korneum

- Antioksidan enzimler,
- DNA onarım sistemi,
- Melanin ve
- Beta-karoten gibi doğal savunma mekanizmalarına sahiptir.

Ancak bu savunma mekanizmaları güneş ışınlarına karşı tam koruma sağlayamadığı için dışardan koruyuculara gereksinim duyulmaktadır. Dışardan koruyucular ile güneş ışınlarından etkilenmenin ve etkilenme süresinin azaltılması; uygun kıyafet, şapka, güneş gözlüğü ve güneş koruyucularının kullanılması olarak ele alınmaktadır (8, 19).

2.3.1. Güneş Işınlarından Etkilenme ve Etkilenme Süresi Azaltılarak Korunma

Güneş ışınlarının deride oluşturabileceği zararları önlemek amacıyla başvuru olan kolay, ucuz ve güvenilir yöntemdir. Özellikle deri hasarlanmasından sorumlu olan UVB ışınlarından korunmak hedeflenmektedir. Bu korunma yönteminde UVİ izlemi de yapılmalı ve önerilen girişimlerde bulunulmalıdır. Ayrıca gün içerisindeki ışınların tehlikeli olarak söylenen 10:00-16:00 saatleri arasında dışarıda geçirilen süre azaltılmalıdır. Kişinin gölge boyunun kendi boyundan daha uzun olarak görüldüğü saatlerin düşük riskli olduğu ve dışarıda bulunmak için uygun zamanın belirlenmesinde basit bir yöntem olarak kullanılması önerilmektedir. Özellikle çocukların aktivite zamanlarının 10:00-16:00 saatleri arasında olmamasına dikkat edilmelidir. Ancak UV maruziyet süresi, güneş ışınlarının faydalı özelliklerini de dikkate alınarak azaltılmaya gidilmelidir (3, 4, 7, 8, 14).

Deri geçirgenlikleri yüksek olan altı aydan küçük bebeklerin direkt güneş ışınlarının zararlı etkilerinden korunmaları ağaç altı alanlar, tente veya şemsiye vb. kullanılarak, gölge izlemi yapılarak sağlanmalıdır. Aksi durumda hızlı olarak sıcak çarpmaları, güneş yanıkları görülebilmektedir. Güneş ışınlarının yansıma yolu ile de alındığı hatırlanmalıdır. UV ışınlarının %80-%90 oranında karlı zemin, %5-%7 oranında su ve %2,5-%3 oranında ot ve çimenlik alanlardan yansıdığı, bunun sonucunda da UV ışınlarının etkilerini arttırdığı unutulmamalı ve gereken önlemler alınmalıdır. Ayrıca yeryüzüne ulaşan UV ışınlarının %30-%50'sini engelleyebilen bulutların zararlı etkiyi tam olarak gidermedikleri yapılan çalışmalarda belirtilmektedir (3, 4, 7, 8, 14).

2.3.2. Kıyafetler İle Korunma

Güneş ışınlarının olumsuz etkilerinden korunmada gün içerisinde uygun kıyafetlerin giyilmesi pratik ve etkili bir yöntem olarak gösterilmektedir. Zorunlu nedenlerden dolayı güneş ışınlarından etkilenme durumlarında kullanılması önerilen yöntemdir ve güneş ışınlarından etkilenen vücut yüzeyinin en aza indirilmesi amaçlanmaktadır. Boyun, dirsek ve dizleri kapatacak şekilde tasarlanmış kıyafetlerin korunmada daha etkili olduğu belirtilmektedir (4, 7).

Kıyafetlerin koruyuculuk özelliklerini kumaşın türü, rengi ve dokuma sıklığı da etkilemektedir. Polyester gibi sentetik ve yün karışımı olan kumaşların, pamuk, ipek ve keten gibi kumaşlara oranla koruyuculukları daha fazladır. Kumaşın, dokuma sıklığının artması UV ışınlarını geçirgenliğini azaltmaktadır. Bebekler ve çocukların sıkı dokunmuş olan rahat kıyafetler giymesinin sağlanması güneşten korunmada bu açıdan önem kazanmaktadır. UV ışınlarını en fazla içine çeken koyu renklerdeki kumaşların, açık renklerdeki kumaşlara oranla koruyuculukları daha fazladır. Ancak koyu renklerdeki kumaşlar UV ışınlarını fazla miktarda içlerine çektiklerinden dolayı vücut ısını arttırarak kişide rahatsızlık hissi oluştururlar. Bu yüzden açık renlerdeki kumaşlar önerilmektedir (4, 6, 7, 24).

Yapılan çalışmalarda güneş yanığı oluşumunu azalttığı söylenen kıyafetlerle korunma yönteminin, kıyafetler ıslanmadığı sürece gün içerisindeki koruyuculuk düzeyleri aynı oranda olmaktadır. Su veya terleme ile ıslanan kıyafetlerin UV ışınlarını geçirgenlikleri artmaktadır (4, 6).

Güneş ışınlarından normal kıyafetler ile korunmanın yanı sıra özel dokunmuş, UV koruyucu özelliği eklenmiş güneş ışığının olumsuz etkilerinden koruyan giysilerde kullanılmaktadır. Bu giysiler kumaşın UV ışınlarından koruma oranı olarak tanımlanan Ultraviolet Protection Factor (UPF) düzeylerine göre üç grupta sınıflanmaktadır. UPF değeri; 15-24 olan kıyafetler iyi koruma, 25-39 olanlar çok iyi koruma, 40 ve üzeri olanlar ise tam koruma olarak gruplandırılmaktadır. Özellikle Avustralya gibi UV ışınlarının olumsuz etkilerinin sık görüldüğü bölgelerde; plaj kıyafetlerinde, sörf yeleklerinde ve riskli yaş gruplarının özellikle küçük çocukların giysilerinde UPF etiketi bulundurulmasına özen gösterilmektedir. Ancak ücretlerinin yüksek olması ve çocuklarda sık dokunmuş giysilerin de yeterli korumayı sağlayabileceği düşüncesi UPF etiketli kıyafetlerin çok yaygın kullanılmamasına neden olmaktadır (4, 6, 7, 24).

2.3.3. Şapka Kullanımı İle Korunma

Güneşin UV ışınlarından yüz, boyun, ense gibi alanları korumak ve etkilenmeyi en aza indirmek amacı uygulanan bir diğer yöntem şapka kullanımıdır. Şapka kullanımında korunma şapkanın büyüklüğü ile doğru orantılıdır. Dar kenarlı şapkalar sadece burun ve gözlerde koruma sağlarken, geniş kenarlı şapkalar yüz, boyun ve ense bölgelerini de kapsayarak tam koruma sağlarlar. Korunma amacı ile kullanılan şapkanın geniş alanda gölge oluşturabilmesi için ideal kenar genişliği 10 cm ve üzerinde olmalıdır. Kulaklar, boyun ve enseyi de koruma altına almasından dolayı beyzbol veya kamplarda kullanılan dar kenarlı şapka tiplerinden, lejyoner tipi şapkaların da kullanılması önerilmektedir (4, 7, 15).

2.3.4. Güneş Gözlüğü İle Korunma

Güneş ışınlarının deri üzerindeki olumsuz etkilerinin yanı sıra gözlerde de katarakt oluşumunu arttırdığı bilinmektedir. Gözleri UV ışınlarının olumsuz etkilerinden korunmada etkili iki yöntem; güneş gözlüğü veya geniş kenarlı şapka kullanımıdır. Kenar genişliği 10 cm ve üstünde olan geniş kenarlı şapkalar gözlerin korunmasında etkilidir (4, 7).

Güneş gözlüklerinde, güneşin UV ışınlarının gözler üzerindeki zararlı etkilerini azaltmaya ilişkin özellikler ilk kez 1971’de Avusturalya’da yayınlanmıştır. İzleyen yıllarda Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri’nde (ABD) de olması gereken standart özellikler açıklanmıştır. Türkiye’de ise 2003 yılında Avrupa standartları çerçevesinde Türk Standartları geliştirilmiş ve kabul edilmiştir (25). UV ışınlarının zararlı etkilerinden korunmada kullanılacak olan güneş gözlüklerin; hekim reçetesi ile UV ışınlarının %97-%100’ünü emebilme özelliği olan gözlükler önerilmekte ve UV ışınlarını engelleyemeyen güneş gözlüklerinin bir koruyuculuğunun olmadığı belirtilmektedir. Bununla birlikte ücretinin yüksek olmasının UV ışınlarından koruyuculuğunun iyi olduğu anlamına gelmeyeceği, güneş gözlüğü alırken ücretinin değil, UV ışınlarını emebilme özelliğinin göz önünde bulundurulması gerekliliği vurgulanmaktadır (4).

Güneş gözlüklerinin, UV ışınlarının etkisinde kalabileceğimiz zamanlarda; çalışırken, araba kullanırken, açık alanlarda spor yaparken kullanılması önerilmektedir. Bebek ve çocuklara da uygun güneş gözlüklerinin bulunduğu ve hekim reçetesi ile kullanılabileceği konusunda ebeveynlerin bilgilendirilmesi gerekmektedir (3, 4).

2.3.5. Güneşten Koruyucular İle Korunma

Güneş ışınlarının deri üzerindeki olumsuz etkilerinden korunmanın diğer bir yöntemi; losyon, krem, sprej, jel formlarındaki organik veya inorganik maddelerin bir araya getirilmesiyle oluşturulan güneşten koruyuculardır. Açık alanda geçirilecek süre içinde giysi veya şapka ile korunma sağlanamadığında güneşten koruyucu ürünlerin kullanılması önerilmektedir. Güneşten koruyucu ürünler, deriyi etkileyen UV ışınlarının yoğunluğunu azaltarak güneş yanığı oluşmasını engellemektedir. Tek başına güneşten koruyucu ürünlerin kullanımının deri kanserlerinin ortaya çıkmasını engelleyemediği ancak, küçük yaşlardan itibaren uygun güneşten koruyucu ürünlerin kullanılması ile %78 oranında deri kanseri riskinin azaltıldığı ifade edilmektedir (3, 4, 7, 17). Güneşten koruyucu ürünler içerdiği bileşenlere göre fiziksel (inorganik) ve kimyasal (organik) etkililer olmak üzere iki farklı grupta bulunmaktadır (16-18).

Fiziksel etkili güneşten koruyucu ürünler içerdikleri inorganik maddeler ile deri üzerinde bir tabaka oluşturup deriye gelen UV ışınlarını yansıtma özelliğiyle korunma sağlamaktadır. Korunma düzeyleri kimyasal etkililere oranla daha fazla olan fiziksel etkili koruyucu ürünler; duyarlı deri tiplerinde, küçük çocuklarda/bebeklerde ve güneş ışınlarının etkisinde uzun süre kalınan işlerde çalışan kişilerde kullanımları önerilmektedir. Ancak giysileri boyamaları ve kullanıldığı bölgede tam yayılma gösteremediği için kozmetik açıdan kullanımı zor ürünlerdir. Bu nedenle son yıllarda gelişen nanoteknoloji uygulamaları ile kullanım güçlükleri giderilmeye çalışılmaktadır. Fiziksel etkili güneşten koruyucu ürünler titanyum dioksit, demir oksit, çinko oksit ve magnezyum oksit olup, en çok kullanılan inorganik maddelerdir (16-18).

Kimyasal etkili güneşten koruyucu ürünler UV ışınlarını emilimini gerçekleştirdikten sonra UV enerjilerini ısı veya ışık olarak çevreye yansıtarak koruma sağlarlar. Kimyasal etkili koruyucuların, deri yüzeyine uygulamaları sırasında küçük bir oranda emilerek dolaşıma katıldıkları ve sistemik olarak yan etki göstermedikleri belirtilmektedir. Ancak lokal olarak iritan, alerjik ya da fotoalerjik yan etkilerinin görülebileceğinden dolayı özellikle iki yaş altındaki çocuklarda kullanımı önerilmemektedir. Kimyasal etkili koruyucular, UVA ve UVB ışınlarını emme özelliklerine göre iki grupta bulunmaktadır. UVB ışınları koruyucuları Para-aminobenzoik acid (PABA), salisilat, benzimidazol ve sinamat içeren organik maddelerden oluşurken, metinil antranilat, benzofenon ve kamfor bileşikler ise UVA ışınları koruyucularında kullanılan başlıca organik maddelerdir. Güneş

koruyucularının, koruyuculuk düzeyini arttırmak için UVA ve UVB ışınları koruyucularını birlikte içeren geniş spektrumlu ürünlerin kullanılması önerilmektedir (2, 11, 22).

Güneşten koruyucu ürünlerin koruyuculuk düzeyini Sun Protection Factor (SPF) değeri göstermektedir. SPF; Amerikan Gıda ve İlaç Dairesi (FDA) tarafından SPF2 ile SPF50+ değerleri arasında 4 farklı kategoride sınıflanmıştır. SPF değeri; 2-15 arası olanlar düşük, 15-30 arası olanlar orta, 30-50 arası olanlar yüksek, 50+ olanlar ise en yüksek düzeyde koruma sağlamaktadır. SPF değeri 2'den düşük olan ürünlerin hiçbir koruyuculuklarının olmadığı belirtilmektedir. SPF15 olanlar UV ışınlarına karşı %94'lük koruma sağlarken SPF30 olanlar %97, SPF40 olanlar ise %97.5 düzeyinde koruma sağlamaktadır. SPF değerleri yükseldikçe korumanın arttığı görülmektedir. Ancak SPF değerinin 30'dan 40'a çıkarılması koruyucu ürünün içerdiği kimyasallarda %25 oranında artışa neden olmakta, kimyasal maddelerdeki bu artış da bireyde daha fazla alerjen ve tahriş edici durumların görülmesine neden olmaktadır (3, 4, 18).

Güneşten koruyucu ürünlerin SPF değerleri UVB ışınlarından koruyuculuk düzeylerini göstermektedir. Güneşten koruyucuların UVA ışınlarına karşı koruyuculuk düzeyleri yıldız “*” ile gösterilmektedir. UVA ışınlarından korunmada düşük düzeyde koruma bir yıldız “*” ile gösterilirken; iki yıldız “**” orta, üç yıldız “***” yüksek, dört yıldız “****” ise en yüksek düzeyde korunma değerini göstermektedir (3, 8, 16).

Güneşten koruyucu ürünlerin ter veya su ile etkileşime geçtikleri durumlarda koruyuculuklarını devam ettirebilmeleri önemlidir. Koruyuculuklarını sürdürebilme durumlarına göre;

- Sweat-resistant; sürekli ve yoğun terlemede 30 dakika,
- Water-resistant; sürekli suya temasta 40 dakika,
- Water-proff; sürekli suya temasta 80 dakika olmak üzere üç grupta incelenmektedir (16, 18, 26).

UV ışınların olumsuz etkilerinden korunmada kullanılacak güneşten koruyucu ürün alınırken;

- Güneşten koruyucu ürünün hem UVA hem de UVB ışınlarından koruyucu bileşenler içeren geniş spektrumlu olmasına,
- Etkisinin uzun süre devam edebilmesi için suya ve terlemeye karşı dayanıklı olmasına,

- Toksisitesi düşük, iritan özelliği az olması ve alerjiye yol açmamasına,
- Kokusuz, tatsız ve deride rengini bırakmayan kozmetik açıdan da uygun olması ve
- Epidermise sürülen ürünün derinin alt tabakalarına emiliminin olmamasına dikkat edilmelidir (2, 16-18).

Güneş ışınlarından etkilenme süresine ve kişisel özelliklere uygun olarak kullanılan güneşten koruyucu ürünlerin etkilerini tam anlamıyla görmek için dikkat edilmesi gereken özellikler bulunmaktadır (16, 18).

- Ürünün etkili koruma sağlaması için SPF değeri en az 15 olmakla birlikte daha yüksek değerler tercih edilmelidir.
- Ürünün etkisinin görülebilmesi için dışarıya çıkmadan en az 15-20 dakika öncesinden ürün kullanılmalıdır. Fiziksel etkili güneşten koruyucularda, kullanımdan hemen sonra dışarıya çıkılabilmektedir.
- Ürünün deriye uygulanma işlemi, ışıktan etkilenme devam ettiği sürece iki saatte bir yenilenmelidir. Bu durum terleme veya suyla temas durumlarında daha da kısa sürelerde tekrarlanmalıdır.
- Ürün kullanılırken uygulanacak bölgenin her yerine eşit düzeyde dağılım gösterecek şekilde sürülmelidir. Koruyucu ürünlerin önerilen kullanım miktarı 2 mg/cm^2 olarak belirtilirken, yapılan çalışmalarda kullanıcıların $0,5-1 \text{ mg/cm}^2$ olarak kullandıkları ve sonuç olarak yeterli korunmanın sağlanamadığı belirtilmiştir. Kullanım miktarının hesaplanmasında pratik olarak “çay kaşığı kuralı” kullanılmaktadır. Bu kural; yüz ve boyun bölgesine bir çay kaşığı, bacaklara ikişer, gövde ve sırt bölgesine toplam iki çay kaşığı kadar güneşten koruyucu ürünün kullanılmasını belirtmektedir.
- Özellikle burun, kulaklar, yanaklar, eller ve kolların dış yüzü, ayakların üstü, ense ve baştaki saçsız alanlar gibi en fazla güneş ışığından etkilenen bölgelerde güneşten koruyucu ürünler kullanılmalıdır.
- Güneşten koruyucu ürünlerin ortam sıcaklıklarına göre değişmekle birlikte genellikle kullanım ömürleri 2-3 yıl olduğu bilinmeli ve son kullanma tarihlerine dikkat edilmelidir.

(15, 16, 18, 26, 27)

Güneşten koruyucu ürün kullanımında; güneş yanığının gelişmeyeceği, güneş ışınlarından etkilenme süresinin uzayacağı ve güneş ışınlarından tam korunma sağlanacağı şeklinde yanlış düşüncenin gelişmesi, dikkat edilmesi gereken önemli bir durumdur. Güneş yanığının gelişmemesinin tam koruma sağlandığı anlamına gelmediği, artmış etkilenme

süresinin deri kanseri riskini arttırabileceği hatırlanmalıdır. Özellikle çocuklarda güneş yanığının gelişmesi, güneş ışınlarından etkilenmenin azalmasına olanak sağlarken, bronzlaşmak isteyen çocuklarda güneş yanığı oluşmadan sadece bronzlaşmanın olması, güneş yanığı olmadığı için dış ortam aktivitelerinin sürelerini uzatarak çocuklar için daha tehlikeli olmaktadır. Açık havada geçirilen sürenin arttırıldığı bu durumlarda ise ebeveynlerin tutum ve davranışları önem kazanmaktadır (3, 6, 7, 24, 26).

Güneş ışınlarının olumsuz etkilerinden korunmada hiçbir güneşten koruyucu ürün tek başına yeterli olamamaktadır. Ancak güneş ışınlarından etkilenmenin olduğu ve diğer yöntemlerin kullanılmadığı durumlarda SPF değeri en az 15 olan güneşten koruyucu ürünler kullanılmalıdır (7, 8).

2.4. Erken Ergenlik Dönemi Özellikleri

Ergenlik dönemi, fiziksel ve duygusal süreçlerin etkisiyle cinsel ve psikososyal yönden olgunlaşmaya başlayan ve kişinin bağımsızlığının, kimlik duygusunun ve sosyal üretkenliğinin gelişerek devam ettiği ve bu özellikleri kazanması ile sona eren bir dönemdir. Psikolojik, fizyolojik ve sosyal yönden hızlı ve aktif değişikliklerin görüldüğü bu dönem, çocukluktan genç erişkinliğe geçiş ile sonlanacağı için içerisinde bulunduğu toplumun yaşama biçimine uyum sağladığı, streslerle başa çıkmak için çatışmalar yaşadığı ve yetişkinlik dönemine hazırlandığı bir dönemdir (7, 28, 29).

Ergenlik dönemi yaş sınırları toplumlar arasında ve kişisel olarak değişmekle birlikte DSÖ 10-19 yaş arasını ergenlik dönemi olarak tanımlamaktadır. Yaşanılan toplum, genetik yapı, çocuğun/ergenin olgunlaşma düzeyine göre ergenliğe giriş ve ergenlik döneminin bitiş yaşı kişilere özgü olarak farklılık göstermektedir. Ergenlik dönemi, gelişim ve olgunlaşma düzeylerinin bireysel farklılık göstermesi nedeniyle kesin sınırlarla belirlenememesine karşın DSÖ tarafından; zaman dilimlerine göre erken (10-13 yaş), orta (14-17 yaş) ve geç (17-21 yaş) ergenlik dönemi olmak üzere 3 döneme ayrılmaktadır (7, 28, 29).

Erken ergenlik dönemi (10-13), fizyolojik değişikliklerin ve davranış değişikliklerinin en hızlı görüldüğü dönemdir. Kızlar, erkeklere göre 2 yıl kadar daha erken bu döneme girerler. Boy uzaması, üreme organlarının gelişerek olgunlaşması, cinsiyet özelliklerinin belirginleşmesi ile başlayan dönem ikincil cinsiyet karakterlerinin (ses kalınlaşması, tüylenme ve erkek-kadın vücut imajı) oluşması ile devam etmektedir. Bu dönemde ergenin ilgi odağı kendi hemcinsi ve kendi vücududur. Arkadaşlar; kıyafet, saç biçimleri, davranışlar açısından taklit kaynağı olarak görülür ve onlar gibi olmak çok

önemlidir. Duygusal yönden ise düzenli ve dengeli davranış dönemi olan okul çocukluğu döneminden birden düzensiz ve dengesiz bir döneme geçiş, bu dönemdeki ergende yeni bir kişiliğe uyum sağlayıp alışkın olmadığı duygular ile karşı karşıya kalmasına neden olmaktadır. Ergenin kişilik oluşumunda; arkadaş çevresi, rol-model olarak gördüğü kişi ve toplum etkin rol oynamaktadır. Ayrıca bu dönem somut düşünceden soyut düşünceye geçiş dönemidir. Düşünce gelişimindeki bu geçiş süreci mantıksal çıkarımlar yapma, günlük hayatında idealist düşünme ve sorunun görünen boyutlarının ötesine geçip çözüme ilişkin yolları önerme şeklinde belli bir sıra ile gelişmekte ve tamamlanmaktadır. Bu sürecin sonunda şekillenen soyut düşüncenin gelişmesi ile birlikte din, felsefe, politika ve ölüm gibi kavramlar üzerinde daha çok düşünmeye ve tartışmaya başlarlar. Bu dönemdeki kazanımları sonraki dönemleri de etkileyeceğinden dolayı bu dönem, yetişkinlik dönemi açısından oldukça önemlidir (7, 28, 29).

2.5. Erken Ergenlik Döneminde Güneşten Korunmanın Önemi

Güneş ışınlarının melanin sentezini arttırma özellikleri ile derideki keratin tabaka, kalınlaşarak ışınların zararlı etkilerine karşı savunma rolü oynamaktadır. Çocuklarda bulunan melaninin yapıtaşı olan melanositler yetişkinlere göre sayıca daha fazla olmasına karşın, melanini sentez etme yeteneğinin düşük olması güneş ışınlarından daha fazla zarar görmelerine neden olmaktadır. Zarar gören deride bül oluşacak şekilde meydana gelen bir güneş yanığı öyküsü olan çocukların, bu tarz bir güneş yanığı öyküsü olmayan çocuklara göre ileriki dönemlerde deri kanserine yakalanma oranları daha yüksektir (5, 7, 13, 30-32).

Son zamanlarda doğal veya yapay UV ışınları ile bronzlaşmanın gençler arasında bir akım olarak görülmesi erken ergenlik döneminde fazla miktarda UV ışınına maruz kalmalarına yol açmaktadır. Bronzlaşan tenin daha güzel olduğu algısı, ailevi davranışlar veya tatil aktiviteleri bu durumu desteklemektedir. Güneş yanığı veya deri kanserinin esas sorumlusu UVB ışını olmasına karşın, güzellik merkezlerinde yapay UV ışını olarak kullanılan UVA ışınları, dokulara hasar verebilecek düzeye geldiğinde tehlikeli olmaktadır. Bu durumun gençler tarafından zararsız olarak görülme algısının yıkılması ve yapay UV ışınları ile sağlanan uygulamaların azaltılması önerilmektedir (5, 7, 13, 30-32).

İnsanlar hayatları boyunca bölge, mevsim, dış görünüş, yaş gibi faktörler doğrultusunda UV ışınlarına maruz kalmaktadır. Ancak çocuklar ve gençler, güneş ışınlarının en yoğun olduğu saatlerde dışarıda olma eğilimlerinden dolayı riskli gruplardır. Yapılan çalışmalarda ömrü boyunca bir bireyin maruz kaldığı UV ışınlarının %80'ine yaşamının ilk

18 yılında maruz kaldığı bildirilmektedir. Bu oran ise gerekli önlemler ile korunmanın sağlanmadığı ergenlik dönemindeki bir çocuğun, yaşamının ileriki yıllarında deri kanseri görülme olasılığını arttırmaktadır (5, 7, 13, 30-32).

Ergenlik döneminde alınacak önlemler ile büyük bir halk sağlığı sorunu olarak görülen deri kanseri vakalarının %70-%80 civarında azaltılabileceği belirtilmektedir. Çocukluk döneminden ergenlik dönemine geçiş sırasında çocuğun sahip olacağı yeni kimlik gelişiminde güneşten korunma davranışlarının da kazandırılması gerekmektedir. Bu dönemde korunma yöntemlerini davranış haline getiren çocuk, ileriki dönemlerde deri kanseri olma riskini azaltabilmektedir (5, 7, 13, 30-32).

2.6. Erken Ergenlik Döneminde Güneşten Korunmada Rol Sahipleri

Çocukluk dönemleri ve ergenlik döneminde güneşten korunma davranışlarının geliştirilmesi ile güneş ışınlarının zararlı etkileri %80 oranında azaltılabilmektedir. Belirtilen dönemlerde ebeveynler ev ortamında, öğretmenler okulda, hemşireler ise okulda veya aile sağlığı merkezlerinde çocuklara güneşten korunma davranışlarını kazandırmada rol oynamaktadır (7, 8).

2.6.1. Güneşten Korunmada Ailenin Rolü

Çocukluk çağlarında güneş ışınlarından korunma davranışı ilk iki yaşta uygulanmaya başlanmalı ve erken çocukluk dönemi boyunca bu davranışın çocuk tarafından öğrenilmesi, uygulanması sağlanmalıdır. Yaş dönemi özelliği nedeniyle bu eğitim ilk kez aile ortamında başlamaktadır. Erken çocukluk döneminde, çocuk güneş ışınlarına maruz kalmanın olumsuz sonuçlara yol açabileceğini bilmediği/anlamadığı ve bağımsız olarak güneşten korunma yöntemlerini uygulayamadığı için genellikle ebeveynlerine bağımlıdır. Erken ergenlik döneminin belirgin özelliklerinden olan vücutta oluşan fiziksel değişikliklerle ilgilenme ve arkadaş çevresinden etkilenme; arkadaşlarına benzeme ve onların yaptıklarını taklit etme isteği, akranlar arasındaki bronzlaşmanın güzel görüldüğü ve bronzlaşan tenin daha sağlıklı olduğu algısı gibi olumsuz etkiler, ergenin güneşten korunma davranışlarına yönelik tutumları açısından büyük önem kazanmaktadır (28, 33, 34).

Ebeveynlerin güneşten korunma davranışlarında öz yeterliliklerinin değerlendirildiği çalışmalarda öz yeterliliği yüksek olan ebeveynlerin çocuklarında güneş yanığı görülme sıklığı, öz yeterliliği düşük olan ebeveynlerin çocuklarında güneş yanığı görülme sıklığından daha düşük olduğu bulunmuştur. Güneşten korunma davranışlarını uygulayan ebeveynlerin

çocukları da güneşten korunma davranışlarını geliştirmekte ve yaşamları boyunca güneş ışınlarının olumsuz etkilerinden korunma yöntemlerini uygulamaktadır.

Okul çocukluğu veya erken ergenlik dönemlerinde güneşten korunma davranışları gelişmemiş bir çocuk ise güneş ışınlarının olumsuz etkilerine karşı savunmasız olarak yaşamını sürdürmektedir. Bu nedenle güneş ışınlarının olumsuz etkilerinde kalmanın riskleri konusunda farkındalık eğitimleri planlanarak ebeveynlerin bu eğitimlere katılmaları sağlanmalıdır (32, 34-36).

2.6.2. Güneşten Korunmada Öğretmenlerin Rolü

Çocuklar, evde geçirdikleri sürenin dışında kalan zamanlarının büyük bir kısmını okulda geçirmektedirler. Okul ortamı çocuğa, ailesinden bir ölçüde uzaklaşarak yaşam tarzını şekillendirme ve sosyal çevre ile etkileşiminde karşılaştığı sorunları bağımsız olarak çözebilme becerisi kazandırmaktadır. Bu nedenle öncelikle okul olmak üzere çocuğun içinde bulunduğu sosyal çevre, ailesinden sonra çocuğun yaşamında koruyucu sağlık davranışlarının/uygulamalarının temelini atılıp şekillendiği yerlerdir. Koruyucu sağlık davranışlarının/uygulamalarının okul çağlarında kazandırılması, çocuğun yetişkin dönemdeki sağlık durumunu etkilemekte ve bu dönemde sağlıktan sapma durumlarıyla daha az karşılaşmasını sağlamaktadır (22, 33).

Okul çağındaki çocuk, güneş ışınlarının en dik ve yoğun olduğu saatlerde dışarıda olma eğiliminde olmasından dolayı, okulda konu ile ilgili verilen eğitim; güneş ışınlarının olumsuz etkilerinin azaltılmasında önemli rol oynamaktadır. Okulda öğretmen-ebeveyn-hemşire işbirliğinde güneşten korunma davranışları konularında eğitimler planlanmalı ve bazı etkinlikler ile çocuğun eğitimlere aktif olarak katılımı sağlanmalıdır. Okulda yapılan eğitimlerde güneşten korunma davranışlarının kazandırıldığı çocuk gruplarının, akran eğitimi yolu ile akran gruplarının da güneşten korunma davranışlarını geliştirmelerine ve bu davranışları yaygınlaştırmalarına katkı sağlamak amacıyla eğitim kampanyaları hazırlanmalıdır. Yapılan çalışmalarda toplum kaynaklı kampanyaların güneşten korunma üzerinde olumlu etkilerinin olduğu vurgulanmıştır. Ayrıca öğretmenlere, güneşin olumsuz etkileri ve olumsuz etkilerinden korunma yöntemlerini ders içeriklerine alarak derslerde de eğitim vermeleri önerilmektedir (4, 5, 33).

2.6.3. Güneşten Korunmada Hemşirenin Rolü

DSÖ'nün sağlığı geliştirme ve koruma programları içinde önemli sorumluluk ve görevleri bulunan hemşireler, toplumda güneşten korunma davranışlarının geliştirilmesinde de aktif rol almaktadırlar. Hemşireler, büyük bir toplum sağlığı sorunu olarak görülen deri kanserlerinin önlenmesinde öncelikle halk sağlığı hemşireliği kapsamında olmak üzere; aile sağlığı merkezlerinde veya okullarda görev almaktadırlar (5, 7, 22).

Çocuk sağlığı bakım ve izlemleri için ebeveynlerin en sık gittikleri aile sağlığı merkezlerinde hemşireler, ebeveynlere güneşten korunma davranışları ve uygulamaları hakkında farkındalık eğitimleri yapmaktadırlar. Ayrıca aile sağlığı merkezlerinde yapılan bakım ve izlemler sonucunda koruyucu sağlık hizmetlerinin sağlanmasının yanı sıra erken teşhis ile de erken dönemlerde tedavi sürecine başlanması sağlanmaktadır (37).

Okul hemşireleri ise bulundukları konum itibarıyla okul yöneticilerini, öğretmenleri, diğer okul çalışanlarını, ebeveynleri ve çocukları da içine alacak şekilde güneşten korunma davranışları hakkında eğitimler düzenleyebilmektedir. Okul yöneticileri ve öğretmenlerin güneşten korunma davranışları hakkında yapılan eğitimlere katılmaları, güneşten korunma programlarının planlanması ve çocukların okulda geçirecekleri sürede güneşten korunmaya yönelik okul politikalarının oluşturulmasına kolaylık sağlamaktadır. Hemşirelerin araştırmacı, savunucu ve eğitici rolleri ile çocuklarda güneşten korunma davranışlarının geliştirilmesi için tarama ve eğitim programlarını düzenlemeleri, riskli çocukları ve çocukların güneşten korunma bilgi düzeylerinin düşük olarak değerlendirildiği çocukların belirlenerek planlanan eğitimlere katılması ve izlemlerinin yapılmasına kolaylık sağlayacaktır (4, 5, 19).

3. GEREÇ ve YÖNTEM

3.1. Araştırma Soruları

Bu araştırmada aşağıda belirtilen sorulara yanıt arandı.

1. Erken ergenlik dönemindeki öğrencilerin güneşten korunma davranış düzeyleri nedir?
2. Erken ergenlik dönemindeki öğrencilerin güneşten korunma davranış düzeylerini etkileyen faktörler nelerdir?
3. Erken ergenlik dönemindeki öğrencilerin güneş ışınlarının etkisini yararlı veya zararlı olarak algılama düzeyleri nedir?
4. Erken ergenlik dönemindeki öğrencilerin güneş ışınlarının etkisini yararlı veya zararlı olarak algılama düzeylerini etkileyen faktörler nelerdir?

3.2. Araştırma Yeri, Tipi ve Zamanı

Bu araştırma, Gaziantep il merkezinde ortaokul düzeyinde eğitim veren 23'ü devlet, 1'i özel okul olmak üzere toplam 24 okulda, 1154 öğrenci ile 17/09/2018 – 18/01/2019 tarihleri arasında, tanımlayıcı olarak gerçekleştirildi.

Gaziantep il merkezinde toplam 127 (110 devlet, 17 özel) ortaokul bulunmaktadır. Bu okulların 62 tanesi (57 devlet, 5 özel) Şahinbey, 60 tanesi (53 devlet, 12 özel) Şehitkamil ilçelerinde yer almaktadır. Bu okullarda toplam 125.000 öğrenci (121.478 devlet, 3.522 özel) bulunmaktadır.

3.3. Araştırmanın Etik Yönü

Araştırma konusu Hasan Kalyoncu Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu 17.04.2018 tarih ve 2018-013 sayılı onayı ile kabul edildi (Ek 1). Araştırmanın yapılmasında etik ve yasal bir sorun olmaması amacıyla Hasan Kalyoncu Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Girişimsel Olmayan Araştırmalar Etik Kurulu Komisyonu'ndan etik kurul izni 06.06.2018 tarih ve 2018-05 sayılı onayı ile kabul edildi (Ek 2). Gaziantep İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden yazılı kurum izni (Ek 3) alındı. Anne/babalara uygulama öncesi araştırmanın amacı, araştırma verilerinin gizliliği, gönüllü olarak katılım ve istedikleri zaman çalışmadan ayrılacakları hakkında yazılı açıklama yapıp yazılı onam alındı (Ek 4).

3.4. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini, 17/09/2018 – 18/01/2019 tarihleri arasında Gaziantep il merkezinde ortaokul öğrenimine devam eden erken ergenlik dönemindeki çocuklar oluşturdu. Gaziantep İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden alınan Gaziantep il merkezinde ortaokul düzeyinde eğitim veren okulların isimleri bulunan liste üzerinden olasılıklı örnekleme yöntemlerinden basit rastgele örnekleme yöntemi ile 24'ü devlet 4'ü özel olmak üzere toplam 28 okul belirlendi. Ancak; 4 okul (1'i devlet, 3'ü özel) araştırmanın yapılmasına izin vermediği için toplam 24 okulda çalışma yürütüldü. Belirlenen okullarda 5., 6., 7. ve 8. sınıf öğrencileri arasından rastgele seçilen öğrenciler çalışmanın örneklemini oluşturdu.

Yapılan güç analizi sonucunda çalışmanın %5 kesinlik, %95 güven aralığında olabilmesi için, çalışmaya alınması gereken öğrenci sayısı 383 olarak belirlendi. Araştırmada çalışma kapsamına alınan okullarda 1386 öğrenciye ulaşıldı. Yazılı anne/baba onamı alınamayan 24 öğrenci ve eksik doldurulan formlar nedeniyle 208 öğrenci çalışma dışında kaldı. Araştırma 1154 öğrenci ile tamamlandı.

Çalışma kapsamına alınan okullar ile ilgili bilgiler ve öğrenci sayıları

Tablo 3.4.1'de verilmiştir.

Tablo 3.4.1. Araştırmaya Alınan Okullar ve Öğrenci Sayıları

Okul Adı	N	%	Okul Adı	N	%
Adnan A.Ş. Ortaokulu	43	3.7	Hüseyin Cemal Karaata Ortaokulu	50	4.3
Aysel Tekinalp Ortaokulu	45	3.9	Mete Uygun Ortaokulu	53	4.6
Galip Deniz Ortaokulu	43	3.7	Namık Kemal Ortaokulu	46	4.0
Emine Konukoğlu Ortaokulu	57	4.9	Nezahat Kemal Akınal Ortaokulu	36	3.1
Emine-Cuma Uçar Ortaokulu	38	3.3	Sema Ahmet Danış Ortaokulu	41	3.6
Ünler Ortaokulu	52	4.5	Can Alevli Ortaokulu	47	4.1
Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Ortaokulu	48	4.2	Mehmet Akif İnan Ortaokulu	47	4.1
Hoşgör Ortaokulu	55	4.8	Mustafa Necati Ortaokulu	65	5.6
İsmet İnönü Ortaokulu	39	3.4	Nuri Pazarbaşı Ortaokulu	45	3.9
İstiklal Ortaokulu	54	4.7	Çamlıtepe Ortaokulu	33	2.9
Pakize Kemal Öğücü Ortaokulu	53	4.6	Şehit Yakup Özel Ortaokulu	65	5.6
Şehit Ersin Yıldırım Ortaokulu	60	5.2	Özel Erdem Koleji Ortaokulu	39	3.4
TOPLAM	1154		100.0		

3.5. Veri Toplama Araçları

3.5.1. Çocuk ve Aileye Yönelik Bilgi Formu (Ek 5)

Araştırmacı tarafından geliştirilen bilgi formu, çocuğun sosyo-demografik ve fiziksel özelliklerine ilişkin bilgileri içeren toplam 17 sorudan (cinsiyet, yaş, sınıf, anne ve baba eğitim durumu, ailedeki çocuk sayısı, ailenin ekonomik durumu, çocuğun saç rengi, göz rengi, ten rengi, deri tipi, güneş yanığı öyküsü, okula nasıl ulaşım sağladığı, yazın bağ-bahçe işleriyle uğraşma durumu, yazın tatilde denize gitme durumu, 10:00 – 16:00 saatleri ve 11:00 – 13:00 saatleri arasında dışarıda geçirdiği süre) oluşturuldu.

3.5.2. Güneşten Korunma Davranış Ölçeği (GKDÖ) (Ek 6)

Güneşten Korunma Davranış Ölçeği Rossie ve arkadaşları tarafından yetişkinlerde girişimsel çalışmalarda kullanılmak amacıyla 1997’de geliştirilmiş ve 1998 yılında ölçeğin ergenlerde güvenilirlik ve geçerlilik çalışması Maddock ve arkadaşları tarafından yapılmış, girişimsel çalışmalarda kullanılmış ve duyarlı olduğu kanıtlanmıştır. Ölçek, 9 madde ve her bir maddesi "hiçbir zaman" (1 puan) ile "her zaman" (5 puan) arasında değişen 5’li likert tipinde derecelendirilmiştir (7, 22).

Aygün ve Ergün 2010 yılında GKDÖ’nün Türk toplumuna uyarlamasını yapmışlardır. Madde-toplam puan korelasyonu analizi sonucunda ölçekten bir madde (1. Madde) çıkarılmıştır. Madde çıkarıldıktan sonra kalan 8 maddelik ölçeğin Cronbach Alfa (α) kat sayısı 0,74 olarak belirlenmiştir (7, 22).

Ölçeğin bu araştırmada α kat sayısı 0.73 bulundu.

Türk toplumuna uyarlanan GKDÖ 8 madde ve 3 alt boyuttan oluşmaktadır. Güneş ışınlarının etkisi altında 15 dakikadan fazla geçirilen süre içinde güneşten korunma davranışlarının sıklığını “hiçbir zaman” (1 puan), “nadiren” (2 puan), “bazen” (3 puan), “çoğunlukla” (4 puan), “her zaman” (5 puan), arasında ölçmek için kullanılan 5’li likert tipi bir ölçektir. Ölçekten toplam olarak alınabilecek en düşük puan 8, en yüksek puan ise 40’tır. Ölçekten alınan puan arttıkça güneşten korunma davranış düzeyleri de artmaktadır. Ölçeğin alt boyutları “güneşten kaçınma” (1., 2. ve 3. maddeler), “güneş koruyucu ürün kullanma” (4., 5. ve 6. maddeler) ve “şapka kullanma” (7. ve 8. maddeler) olarak belirtilmiştir. Güneşten kaçınma ve güneş koruyucu ürün kullanma alt gruplarından alınabilecek en düşük toplam puan 3 en yüksek toplam puan ise 15’tir. Şapka kullanma alt boyutunun ise en düşük toplam puanı 2 iken en yüksek toplam puan 10’dur. Güneşten kaçınma α kat sayısı 0.63, güneş koruyucu ürün kullanma α kat sayısı 0.89 ve şapka kullanma α kat sayısı 0.73 olarak saptanmıştır (7, 22, 38).

Bu araştırmada da güneşten kaçınma α kat sayısı 0.67, güneş koruyucu ürün kullanma α kat sayısı 0.86 ve şapka kullanma α kat sayısı 0.81 olarak bulunmuştur.

3.5.3. Güneşten Korunma Karar Dengesi Ölçeği (GKKDÖ) (Ek 7)

Güneşten Korunma Karar Dengesi Ölçeği Maddock ve arkadaşları tarafından ergenlere özgü olarak 1998 yılında geliştirilmiştir. Ölçek ergenlerin güneşten kendilerini koruma kararlarının önem derecesini değerlendirmektedir. Madde sayısı 8 olup, “önemli değil” (1 puan), “çok az önemli” (2 puan), “önemli” (3 puan), “çok önemli” (4 puan), “son derece önemli” (5 puan) arasında değişen 5’li likert tipi bir ölçektir (7, 22).

Güneş maruziyetinin “yarar algısı” (1., 3., 5. ve 7. maddeler) ve “zarar algısı” (2., 4., 6. ve 8. maddeler) algısını ölçen iki alt boyuttan oluşur. Ölçekten toplam puan alınmamaktadır. Yarar ve zarar algıları alt boyutları ayrı ayrı puanlanmaktadır. Her iki alt boyuttan alınabilecek en düşük puan 4, en yüksek puan ise 20’dir. Yarar algısı alt boyutundan alınan puanın artması güneş ışınlarının zararlı etkilerinin önemsendiğini gösterirken, zarar algısı alt boyutundan alınan puanın artması ise güneş ışınlarının zararlı etkilerinin önemsiz olarak görüldüğünü göstermektedir (7, 22).

Türk toplumuna uyarlanması Aygün ve Ergün tarafından 2010 yılında yapılmış, güneş maruziyetinin yarar algısı α kat sayısı 0.78, güneş maruziyetinin zarar algısı α kat sayısı ise 0.71 bulunmuştur (7, 22, 39).

Bu araştırmada; güneş maruziyetinin yarar algısı α kat sayısı 0.61, güneş maruziyetinin zarar algısı α kat sayısı ise 0.53 bulunmuştur.

3.5.4. Güneşten Korunma Öz Yeterlilik Ölçeği (GKÖYÖ) (Ek 8)

Maddock ve arkadaşları tarafından 1998 yılında ergenlerin güneşten korunmaya yönelik bulundukları durumlarda kendilerine olan güvenlerini değerlendirmeye yönelik geliştirilmiştir. Ölçek 9 madde ve 3 alt boyuttan oluşmaktadır, “hiç güvenmiyorum” (1 puan) ile “çok güveniyorum” (5 puan) arasında değişen 5’li likert tipindedir. Toplam olarak alınabilecek puan en düşük 9, en yüksek 45’tir. Ölçekten alınan puan arttıkça güneşten korunma öz yeterlilik düzeyleri de artmaktadır. Ölçeğin “güneşten kaçınma öz yeterlilik” (2., 3. ve 5. maddeler), “güneş koruyucu ürün kullanma öz yeterlilik” (1., 4., 7. ve 8. maddeler) ve “şapka kullanma öz yeterlilik” (6. ve 9. maddeler) olmak üzere 3 alt boyutu bulunmaktadır. Alt boyutlardan alınan toplum puanları; güneşten kaçınma için en düşük 3 en yüksek 15, güneş koruyucu ürün kullanma için en düşük 4 en yüksek 20 ve şapka kullanma için ise en düşük 2 en yüksek 10’dur (7, 22).

Ölçeğin Türkçe geçerlilik ve güvenilirliği Aygün ve Ergül tarafından 2010 yılında yapılmış ve toplam α kat sayısı 0.86 olarak belirlenmiştir. Alt boyutlarından olan “güneşten kaçınma öz yeterlilik” α kat sayısı 0.64, “güneş koruyucu ürün kullanımı öz yeterlilik” α kat sayısı 0.84 ve “şapka kullanımı öz yeterlilik” α kat sayısı 0.68 bulunmuştur (7, 22, 39).

Bu araştırmada ise GKÖYÖ toplam α kat sayısı 0.80, “güneşten kaçınma öz yeterlilik” α kat sayısı 0.52, “güneş koruyucu ürün kullanımı öz yeterlilik” α kat sayısı 0.80 ve “şapka kullanımı öz yeterlilik” α kat sayısı 0.72 olarak bulunmuştur.

3.6. Araştırmanın Uygulanması

Araştırmanın yapıldığı okulların Rehberlik ve Danışmanlık birimi ile iletişime girilerek, ailelerden yazılı onam alınması ve veri toplama formlarının ebeveynlere ulaştırılması sağlandı. Ebeveynlerin Çocuk ve Aileye Yönelik Bilgi Formu’nu, çocukların ise Güneşten Korunma Davranış, Güneşten Korunma Karar Dengesi ve Güneşten Korunma Öz Yeterlilik ölçeklerini yanıtlamaları istendi. Veri formları doldurulmadan önce gerekli açıklamalar yapılarak anne-baba veya çocuk tarafından anlaşılmayan ifadeler açıklandı.

3.7. Verilerin İstatiksel Analizi

Verilerin istatiksel analizinde SPSS 21 (Statistical Package for the Social Sciences) istatistik programı kullanılmıştır. Verilerin gösteriminde sürekli değişkenler için ortalama (xx) ve standart sapma (ss), kategorik değişkenler için sayı (n) ve yüzde (%) gösterimi kullanılmıştır.

GKDÖ, GKKDÖ ve GKÖYÖ ölçekleri arasındaki ilişkinin değerlendirilmesinde korelasyon analizi; cinsiyet, ulaşım şekli, bağ-bahçe işleri, yazın deniz-dere girme durumu ile ölçek puanlarının karşılaştırılmasında bağımsız gruplarda t testi; çocuğun devam ettiği sınıf, yaş, anne-baba eğitim düzeyi, ailedeki çocuk sayısı, saç-göz-ten rengi, deri tipi, güneş yanığı olma durumu, dışarıda geçirilen süre ile ölçek puanlarının karşılaştırılmasında da Oneway ANOVA testi uygulanmıştır. Sonuçlar %95 güven aralığında, anlamlılıklar $p < 0.05$ düzeyinde değerlendirilmiştir.

4. BULGULAR

Gaziantep ilinde öğrenimine devam eden erken ergenlik dönemindeki çocukların güneşten korunma davranışlarının değerlendirilmesi amacıyla gerçekleştirilen araştırmada elde edilen veriler aşağıda belirtilen başlıklar altında tablolar şeklinde sunulmuştur.

- 4.1. Çocuk ve Ailenin Sosyo-demografik Özelliklerine Yönelik Bulgular
- 4.2. Çocuğun Fiziksel Özelliklerine Yönelik Bulgular
- 4.3. Çocuk ve Ailenin Özelliklerine Göre GKDÖ Puanlarına Yönelik Bulgular
- 4.4. Çocuk ve Ailenin Özelliklerine Göre GKKDÖ Puanlarına Yönelik Bulgular
- 4.5. Çocuk ve Ailenin Özelliklerine Göre GKÖYÖ Puanlarına Yönelik Bulgular

4.1. Çocuk ve Ailenin Sosyo-demografik Özelliklerine Yönelik Bulgular

Tablo 4.1.1. Çocuk ve Ailenin Sosyo-demografik Özelliklerinin Dağılımı (n=1154)

Sosyo-demografik Özellikler	Sayı (n)	%
Cinsiyet		
Kız	703	60.9
Erkek	451	39.1
Yaş		
10	344	29.8
11	316	27.4
12	261	22.6
13	233	20.2
Sınıf		
5	256	22.2
6	316	27.4
7	315	27.3
8	267	23.1
Baba eğitim durumu		
İlkokul	518	44.9
Ortaokul	289	25
Lise	230	19.9
Üniversite	105	9.1
Yüksek lisans/Doktora	12	1.0
Anne eğitim durumu		
İlkokul	716	62.0
Ortaokul	212	18.4
Lise	152	13.2
Üniversite	70	6.1
Yüksek lisans/Doktora	4	0.3
Ailedeki çocuk sayısı		
1	17	1.5
2	184	15.9
3	356	30.8
4	356	30.8
5 ve üzeri	241	20.9
Ekonomik durum		
Gelir giderden düşük	543	47.1
Gelir gidere eşit	508	44.0
Gelir giderden fazla	103	8.9

Çalışmaya katılan çocuk ve ailelerinin sosyo-demografik özellikleri incelendiğinde; %60.9'unun (n=703) kız, %29.8'inin (n=344) 10 yaşında, %20.2'sinin ise (n=233) 13 yaşında ve yaş ortalamasının 11.33 ± 1.10 yıl olduğu görüldü. Çocukların %27.4 (n=316) ve %27.3 (n=315) oranlarında sırasıyla 6. ve 7. sınıflara devam ettikleri gözlemlendi.

Ebeveynlerin eğitim durumu incelendiğinde; babaların eğitim düzeyinin %44.9 oranında (n=518) ilköğretim, %10.1 oranında (n=117) üniversite ve üstü olduğu görüldü. Annelerin yarısından fazlasının (%62.0; n=716) ilköğretim, yalnızca %6.4'ünün (n=74) üniversite ve üstü eğitim aldığı, ailedeki çocuk sayısının eşit oranlarda (%30.8; n=356) 3 ve 4 olduğu ve ekonomik durumlarının %47.1 oranında (n=543) gelirin giderden düşük, %8.9'unun ise (n=103) gelirin giderden fazla olarak ifade ettikleri belirlendi (Tablo 4.1.1).

4.2. Çocuğun Fiziksel Özelliklerine Yönelik Bulgular

Tablo 4.2.1. Çocuğun Fiziksel Özelliklerinin Dağılımı (n=1154)

Fiziksel Özellikler	Sayı (n)	%
Saç rengi		
Kızıl + Sarı	100	8.7
Kumral	253	21.9
Kahverengi + Siyah	801	69.4
Göz rengi		
Mavi + Yeşil	66	5.7
Ela	103	8.9
Kahverengi + Siyah	985	85.4
Ten rengi		
Açık Tenli – Çilli	428	37.1
Kumral – Açık kahve	334	28.9
Kahverengi	38	3.3
Esmer	354	30.7
Deri Tipi		
Deri Tipi 1	142	12.3
Deri Tipi 2	218	18.9
Deri Tipi 3	191	16.6
Deri Tipi 4	251	21.8
Deri Tipi 5	224	19.4
Deri Tipi 6	128	11.1

Tablo 4.2.1’de görüldüğü gibi; çalışma kapsamına giren çocukların hem saç hem de göz renklerinin büyük oranda (sırasıyla %69.4 (n=801); %85.4 (n=985) kahverengi ve siyah renkte olduğu, ten rengi açısından %37.1’nin (n=428) açık tenli ve çilli, %30.7’sinin (n=354) ise esmer olduğu, deri tipleri açısından %21.8’inin (n=251) tip 4, %12.3’ünün (n=142) ise tip 1 deri özelliğine sahip oldukları gözlemlendi.

4.3. Çocuk ve Ailenin Özelliklerine Göre GKDÖ Puanlarına Yönelik Bulgular

Tablo 4.3.1. Çocukların GKDÖ Puan Ortalamalarının Cinsiyete Göre Karşılaştırılması (n=1154)

GKDÖ Puan Ortalaması	Cinsiyet	n	Ort±SS	t	p
GKDÖ Toplam Puan	Kız	703	21.35±5.64	2.12	0.034
	Erkek	451	20.64±5.46		
GKDÖ Güneş Maruziyetinden Kaçınma	Kız	703	11.05±2.56	3.88	0.000
	Erkek	451	10.43±2.78		
GKDÖ Güneş Koruyucu Kullanma	Kız	703	5.21±3.13	2.65	0.007
	Erkek	451	4.73±2.80		
GKDÖ Şapka Kullanma	Kız	703	5.08±2.44	-2.70	0.006
	Erkek	451	5.47±2.26		

Kız ve erkek çocuklar arasında GKDÖ ve alt boyutları puan ortalamaları karşılaştırıldığında; kız çocukların GKDÖ toplam puan ortalamasının 21.35±5.64 olduğu, erkek çocukları puan ortalamasından daha yüksek bulunduğu ve aradaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu görüldü ($p<0.05$). GKDÖ güneş maruziyetinden kaçınma alt boyutu puan ortalamasının kız çocuklarında 11.05±2.56 olduğu, bu değer erkek çocukları puan ortalamasından daha yüksek gözlendiği ve aradaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu görüldü ($p<0.001$). Kız çocuklarının GKDÖ güneş koruyucu kullanma alt boyut puan ortalaması (5.21±3.13) erkek çocuklarının puan ortalamasından istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yüksek olduğu saptandı ($p<0.01$). GKDÖ şapka kullanma alt boyut puan ortalamaları incelendiğinde erkek çocukların puan ortalamasının 5.47±2.26 olduğu, kız çocukları puan ortalamasından daha yüksek bulunduğu ve aradaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu görüldü ($p<0.01$) (Tablo 4.3.1).

Tablo 4.3.2. Çocukların GKDÖ Puan Ortalamalarının Yaş ve Devam Edilen Sınıfa Göre Karşılaştırılması (n=1154)

GKDÖ Puan Ortalaması	Yaş	n	Ort±SS	F	p
GKDÖ Toplam Puan	10	344	21.98±5.58	12.26	0.000
	11	316	21.85±5.77		
	12	261	19.77±5.31		
	13	233	20.15±5.20		
GKDÖ Güneş Maruziyetinden Kaçınma	10	344	11.08±2.87	9.36	0.000
	11	316	11.23±2.57		
	12	261	10.21±2.56		
	13	233	10.50±2.42		
GKDÖ Güneş Koruyucu Kullanma	10	344	5.20±3.13	1.87	0.144
	11	316	5.18±3.07		
	12	261	4.71±2.89		
	13	233	4.90±2.88		
GKDÖ Şapka Kullanma	10	344	5.69±2.29	10.77	0.000
	11	316	5.42±2.48		
	12	261	4.84±2.23		
	13	233	4.75±2.38		
GKDÖ Puan Ortalaması	Sınıf	n	Ort±SS	F	p
GKDÖ Toplam Puan	5.Sınıf	256	22.30±5.74	9.41	0.000
	6.Sınıf	316	21.55±5.56		
	7.Sınıf	315	20.49±5.47		
	8.Sınıf	267	20.02±5.31		
GKDÖ Güneş Maruziyetinden Kaçınma	5.Sınıf	256	11.14±2.82	6.11	0.000
	6.Sınıf	316	11.14±2.69		
	7.Sınıf	315	10.55±2.52		
	8.Sınıf	267	10.40±2.56		
GKDÖ Güneş Koruyucu Kullanma	5.Sınıf	256	5.31±3.30	1.24	0.292
	6.Sınıf	316	5.07±2.92		
	7.Sınıf	315	4.89±3.02		
	8.Sınıf	267	4.86±2.81		
GKDÖ Şapka Kullanma	5.Sınıf	256	5.85±2.29	10.42	0.000
	6.Sınıf	316	5.33±2.43		
	7.Sınıf	315	5.04±2.29		
	8.Sınıf	267	4.76±2.37		

Çalışmaya alınan çocukların GKDÖ puan ortalamaları ile yaş ve devam edilen sınıfların karşılaştırılması Tablo 4.3.2’de verilmiştir.

GKDÖ toplam puan ortalamalarının çocukların yaşları küçüldükçe yükseldiği görüldü ve aradaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulundu ($p<0.001$). Yapılan ileri analizde bu farkın; 10 yaş ile 12 ve 13 yaş arasında, ayrıca 11 yaş ile 12-13 yaş arasında olduğu saptandı. Çocukların yaşları ile GKDÖ güneş maruziyetinden kaçınma ($p<0.001$) ve GKDÖ şapka kullanma ($p<0.001$) alt boyutları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu görüldü. Yapılan ileri analizde her iki alt boyutta da bu farkın; 10 yaş ile 12 ve 13 yaş arasında, ayrıca 11 yaş ile 12-13 yaş arasında olduğu saptandı. GKDÖ güneş koruyucu kullanma alt boyutu ile çocukların yaşları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmadı ($p>0,05$) (Tablo 4.3.2).

GKDÖ toplam puan ortalamalarının, çocukların devam ettikleri sınıf büyüdükçe azaldığı görüldü ve aradaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulundu ($p<0.001$). Yapılan ileri analizde bu farkın; 5. sınıf ile 7. ve 8. sınıf arasında ve 6. sınıf ile 8. sınıf arasında olduğu saptandı. Çocukların devam ettikleri sınıf ile GKDÖ güneş maruziyetinden kaçınma ($p<0.001$) ve GKDÖ şapka kullanma ($p<0.001$) alt boyutları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu görüldü. Yapılan ileri analizde bu farkın; GKDÖ güneş maruziyetinden kaçınma alt boyutu için 5. sınıf ile 7. ve 8. sınıf arasında ve 6. sınıf ile 7. ve 8. sınıf arasında, GKDÖ şapka kullanma alt boyutu için, 5. sınıf ile 6., 7. ve 8. sınıf arasında ve 6. sınıf ile 8. sınıf arasında olduğu saptandı. GKDÖ güneş koruyucu kullanma alt boyutu ile çocukların devam ettikleri sınıf arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görüldü ($p>0,05$) (Tablo 4.3.2).

Tablo 4.3.3. Çocukların GKDÖ Puan Ortalamalarının Ebeveynlerin Eğitim Durumlarına Göre Karşılaştırılması (n=1154)

GKDÖ Puan Ortalaması	Baba Eğitim	n	Ort±SS	F	p
GKDÖ Toplam Puan	İlkokul	518	20.51±5.27	7.24	0.000
	Ortaokul	289	20.89±5.34		
	Lise	230	21.52±5.95		
	Üniversite	105	22.80±6.09		
	Yüksek Lisans/Doktora	12	26.50±6.38		
GKDÖ Güneş Maruziyetinden Kaçınma	İlkokul	518	10.84±2.64	0.790	0.532
	Ortaokul	289	10.86±2.70		
	Lise	230	10.68±2.80		
	Üniversite	105	10.65±2.33		
	Yüksek Lisans/Doktora	12	11.91±2.74		
GKDÖ Güneş Koruyucu Kullanma	İlkokul	518	4.59±2.66	20.01	0.000
	Ortaokul	289	4.70±2.62		
	Lise	230	5.39±3.16		
	Üniversite	105	6.83±3.95		
	Yüksek Lisans/Doktora	12	8.91±4.69		
GKDÖ Şapka Kullanma	İlkokul	518	5.07±2.38	1.27	0.276
	Ortaokul	289	5.32±2.43		
	Lise	230	5.44±2.36		
	Üniversite	105	5.30±2.18		
	Yüksek Lisans/Doktora	12	5.66±2.83		
GKDÖ Puan Ortalaması	Anne Eğitim	n	Ort±SS	F	p
GKDÖ Toplam Puan	İlkokul	716	20.41±5.22	14.76	0.000
	Ortaokul	212	21.12±5.82		
	Lise	152	22.16±5.47		
	Üniversite	70	25.01±6.55		
	Yüksek Lisans/Doktora	4	27.75±3.40		
GKDÖ Güneş Maruziyetinden Kaçınma	İlkokul	716	10.77±2.62	1.10	0.353
	Ortaokul	212	10.61±2.90		
	Lise	152	11.17±2.55		
	Üniversite	70	10.94±2.57		
	Yüksek Lisans/Doktora	4	11.25±3.5		
GKDÖ Güneş Koruyucu Kullanma	İlkokul	716	4.55±2.55	32.27	0.000
	Ortaokul	212	5.16±3.09		
	Lise	152	5.42±3.20		
	Üniversite	70	8.38±4.08		
	Yüksek Lisans/Doktora	4	9.5±3.87		
GKDÖ Şapka Kullanma	İlkokul	716	5.08±2.39	2.71	0.029
	Ortaokul	212	5.34±2.37		
	Lise	152	5.55±2.28		
	Üniversite	70	5.68±2.37		
	Yüksek Lisans/Doktora	4	7.00±2.16		

Çalışmada GKDÖ toplam puan ortalamalarının baba eğitim düzeyi yükseldikçe arttığı görüldü ve aradaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulundu ($p<0.001$). Yapılan ileri analizde bu farkın; üniversite ile ilkokul ve ortaokul arasında lisansüstü ile ilkokul, ortaokul ve lise arasında olduğu belirlendi. Baba eğitim düzeyi ile GKDÖ güneş koruyucu kullanma alt boyutu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu saptandı ($p<0.001$). Yapılan ileri analizde bu farkın; üniversite ile ilkokul, ortaokul ve lise; lisansüstü ile ilkokul, ortaokul ve lise ayrıca; lise ile ilkokul arasında olduğu görüldü. GKDÖ güneş maruziyetinden kaçınma ve GKDÖ şapka kullanma alt boyutları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmadı ($p>0,05$) (Tablo 4.3.3).

Çalışmada anne eğitim düzeyi yükseldikçe GKDÖ toplam puan ortalamalarının arttığı görüldü ve aradaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulundu ($p<0.001$). Yapılan ileri analizde bu farkın; üniversite ile ilkokul, ortaokul ve lise ayrıca lise ile ilkokul arasında olduğu saptandı. Anne eğitim düzeyi ile GKDÖ güneş koruyucu kullanma ($p<0.001$) ve GKDÖ şapka kullanma ($p<0.05$) alt boyutları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu bulundu. Yapılan ileri analizde bu farkın; GKDÖ güneş koruyucu kullanma alt boyutu için ilkokul ile ortaokul, lise, üniversite ve lisansüstü, ayrıca; üniversite ve lisansüstü ile ilkokul, ortaokul ve lise arasında olduğu saptandı. GKDÖ şapka kullanma alt boyutu için lisansüstü ile ilkokul, ortaokul ve lise arasında olduğu bulundu. Anne eğitim düzeyi ile GKDÖ güneş maruziyetinden kaçınma alt boyutu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmadı ($p>0,05$) (Tablo 4.3.3).

Tablo 4.3.4. Çocukların GKDÖ Puan Ortalamalarının Ailedeki Çocuk Sayısı ve Ailenin Gelir Düzeyine Göre Karşılaştırılması (n=1154)

GKDÖ Puan Ortalaması	Çocuk Sayısı	n	Ort±SS	F	p
GKDÖ Toplam Puan	1	17	22.76±6.23	8.16	0.000
	2	184	22.75±6.19		
	3	356	21.12±5.65		
	4	356	20.98±5.19		
	5 ve üzeri	241	19.75±5.14		
GKDÖ Güneş Maruziyetinden Kaçınma	1	17	10.76±1.75	1.47	0.208
	2	184	10.90±2.60		
	3	356	10.82±2.62		
	4	356	10.98±2.61		
	5 ve üzeri	241	10.46±2.88		
GKDÖ Güneş Koruyucu Kullanma	1	17	6.23±3.13	10.33	0.000
	2	184	6.14±3.76		
	3	356	5.03±2.93		
	4	356	4.81±2.90		
	5 ve üzeri	241	4.40±2.36		
GKDÖ Şapka Kullanma	1	17	5.76±2.86	3.42	0.009
	2	184	5.70±2.26		
	3	356	5.26±2.39		
	4	356	5.18±2.34		
	5 ve üzeri	241	4.87±2.43		
GKDÖ Puan Ortalaması	Gelir Durumu	n	Ort±SS	F	p
GKDÖ Toplam Puan	Düşük	543	20.44±5.36	8.67	0.000
	Eşit	508	21.44±5.62		
	Fazla	103	22.62±6.08		
GKDÖ Güneş Maruziyetinden Kaçınma	Düşük	543	10.87±2.81	0.24	0.783
	Eşit	508	10.75±2.52		
	Fazla	103	10.76±2.56		
GKDÖ Güneş Koruyucu Kullanma	Düşük	543	4.40±2.55	26.27	0.000
	Eşit	508	5.44±3.18		
	Fazla	103	6.26±3.65		
GKDÖ Şapka Kullanma	Düşük	543	5.16±2.42	1.36	0.256
	Eşit	508	5.24±2.34		
	Fazla	103	5.59±2.34		

Çalışmaya alınan çocukların GKDÖ puan ortalamaları ile ailenin sahip olduğu çocuk sayısı ve gelir düzeylerinin karşılaştırılması Tablo 4.3.4’de verilmiştir.

Çalışmada ailedeki çocuk sayısı arttıkça çocukların GKDÖ toplam puan ortalamalarının azaldığı görüldü ve aradaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulundu ($p<0.001$). Yapılan ileri analizde bu farkın; 2 çocuk ile 3, 4, 5 ve üzeri çocuk sayısı ayrıca 3 ile 5 ve üzeri çocuk sayısı arasında olduğu saptandı. Ailedeki çocuk sayısı ile GKDÖ güneş koruyucu kullanma ($p<0.001$) ve GKDÖ şapka kullanma ($p<0.01$) alt boyutları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu bulundu. Yapılan ileri analizde bu farkın; GKDÖ güneş koruyucu kullanma alt boyutu için 2 ile 3, 4, 5 ve üzeri çocuk sayısı arasında olduğu belirlendi. GKDÖ şapka kullanma alt boyutu için 2 ile 5 ve üzeri çocuk sayısı olduğu bulundu. Ailedeki çocuk sayısı ile GKDÖ güneş maruziyetinden kaçınma arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmadı ($p>0,05$) (Tablo 4.3.4).

Çocukların GKDÖ toplam puan ortalamaları ile ailenin ekonomik düzeyi incelendiğinde; ekonomik düzey iyileştikçe puan ortalamasının arttığı gözlemlendi ve aradaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu görüldü ($p<0.001$). Yapılan ileri analizde bu farkın; gelir giderden az olan grup ile gelir gidere eşit ve gelir giderden fazla olan gruplar arasında görüldüğü belirlendi. Ailenin ekonomik düzeyi ile GKDÖ güneş koruyucu kullanma alt boyutu arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu bulundu ($p<0.001$). Yapılan ileri analizde bu farkın; gelir giderden az olan grup ile gelir gidere eşit ve gelir giderden fazla olan gruplar arasında olduğu gözlemlendi. Ailenin gelir düzeyi ile GKDÖ güneş maruziyetinden kaçınma ve GKDÖ şapka kullanma alt boyutları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmadı ($p>0,05$) (Tablo 4.3.4).

Tablo 4.3.5. Çocukların GKDÖ Puan Ortalamalarının Çocuğun Fiziksel Özelliklerine Göre Karşılaştırılması (n=1154)

GKDÖ Puan Ortalaması	Göz Rengi	n	Ort±SS	F	p
GKDÖ Toplam Puan	Mavi + Yeşil	66	21.46±5.71	1.38	0.250
	Ela	103	21.87±5.82		
	Kahve + Siyah	985	20.97±5.54		
GKDÖ Güneş Maruziyetinden Kaçınma	Mavi + Yeşil	66	10.65±2.89	0.31	0.730
	Ela	103	10.66±2.71		
	Kahve + Siyah	985	10.83±2.64		
GKDÖ Güneş Koruyucu Kullanma	Mavi + Yeşil	66	5.03±3.00	4.47	0.012
	Ela	103	5.87±3.49		
	Kahve + Siyah	985	4.94±2.95		
GKDÖ Şapka Kullanma	Mavi + Yeşil	66	5.78±2.38	2.02	0.133
	Ela	103	5.33±2.44		
	Kahve + Siyah	985	5.19±2.37		

Çalışmada çocukların fiziksel özelliklerinden saç rengi, ten rengi ve deri tipi ile GKDÖ toplam puan ve alt boyut puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görüldü ($p>0.05$).

Çocukların fiziksel özelliklerden biri olan göz rengi ile GKDÖ güneş koruyucu kullanma alt boyutu arasında istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulundu ($p<0.05$). Yapılan ileri analizde bu farkın; Kahverengi ve siyah göz rengindeki grup ile ela göz rengindeki grup arasında olduğu belirlendi. Çocukların göz renkleri ile GKDÖ toplam puan ortalamaları, GKDÖ güneş maruziyetinden kaçınma ve GKDÖ şapka kullanma alt boyutları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmadı ($p>0,05$) (Tablo 4.3.5).

Tablo 4.3.6. Çocukların GKDÖ Puan Ortalamalarının Çocuğun Ev-Okul Ulaşım Şekli ve Yazın Deniz/Dereye Girme Durumuna Göre Karşılaştırılması (n=1154)

GKDÖ Puan Ortalaması	Ev-Okul Ulaşım Şekli	n	Ort±SS	t	p
GKDÖ Toplam Puan	Araç Kullanarak	213	22.46±5.74	4.04	0.000
	Yürüyerek	941	20.76±5.50		
GKDÖ Güneş Maruziyetinden Kaçınma	Araç Kullanarak	213	11.02±2.58	1.30	0.192
	Yürüyerek	941	10.76±2.68		
GKDÖ Güneş Koruyucu Kullanma	Araç Kullanarak	213	5.77±3.38	3.99	0.000
	Yürüyerek	941	4.86±2.90		
GKDÖ Şapka Kullanma	Araç Kullanarak	213	5.67±2.37	2.94	0.003
	Yürüyerek	941	5.14±2.37		
GKDÖ Puan Ortalaması	Yazın Deniz/Dereye Girme	n	Ort±SS	t	p
GKDÖ Toplam Puan	Evet	555	21.95±5.95	5.17	0.000
	Hayır	599	20.27±5.09		
GKDÖ Güneş Maruziyetinden Kaçınma	Evet	555	10.73±2.69	-0.95	0.341
	Hayır	599	10.88±2.64		
GKDÖ Güneş Koruyucu Kullanma	Evet	555	5.73±3.36	7.86	0.000
	Hayır	599	4.37±2.48		
GKDÖ Şapka Kullanma	Evet	555	5.48±2.33	3.37	0.001
	Hayır	599	5.01±2.40		

Çocukların ev okul arası ulaşım şekilleri incelendiğinde; araç kullanarak gidenlerin GKDÖ toplam puan ortalamasının 22.46±5.74 olduğu aradaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu görüldü ($p<0.001$). GKDÖ güneş koruyucu kullanma ve GKDÖ şapka kullanma alt boyutları puan ortalamalarının (sırasıyla 5.77±3.38; 5.67±2.37) araç kullananlarda daha yüksek olduğu ve farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu görüldü ($p<0.001$). GKDÖ güneş maruziyetinden kaçınma alt boyutu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmadı ($p>0,05$) (Tablo 4.3.6).

Çocukların yazın deniz/dereye girme durumları ile GKDÖ toplam puan ortalaması arasındaki fark incelendiğinde; yazın deniz/dereye girenlerin puan ortalamasının 21.95±5.95 olduğu ve aradaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu görüldü ($p<0.001$). GKDÖ güneş koruyucu kullanma ve GKDÖ şapka kullanma alt boyutları puan ortalamalarının (sırasıyla 5.73±3.36; 5.48±2.33) yazın deniz/dereye girenlerde daha yüksek olduğu ve farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu saptandı ($p<0.001$). GKDÖ güneş maruziyetinden kaçınma alt boyutu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmadı ($p>0,05$) (Tablo 4.3.6).

Tablo 4.3.7. Çocukların GKDÖ Puan Ortalamalarının Çocuğun 10-16 ve 11-13 Saatleri Arasında Dışarıda Geçirdiği Sürelere Göre Karşılaştırılması (n=1154)

GKDÖ Puan Ortalaması	10-16 Arası Dışarıda Geçirilen Süre	n	Ort±SS	F	p
GKDÖ Toplam Puan	1 saat	549	21.27±5.31	1.31	0.264
	2 saat	324	21.20±5.85		
	3 saat	137	20.64±5.67		
	4 saat	62	21.24±5.83		
	5 saat veya daha fazla	82	19.91±5.86		
GKDÖ Güneş Maruziyetinden Kaçınma	1 saat	549	11.29±2.55	10.91	0.000
	2 saat	324	10.65±2.63		
	3 saat	137	10.21±2.63		
	4 saat	62	10.04±2.41		
	5 saat veya daha fazla	82	9.81±3.08		
GKDÖ Güneş Koruyucu Kullanma	1 saat	549	4.82±2.82	1.61	0.169
	2 saat	324	5.20±3.05		
	3 saat	137	5.09±3.24		
	4 saat	62	5.67±3.54		
	5 saat veya daha fazla	82	5.09±3.25		
GKDÖ Şapka Kullanma	1 saat	549	5.15±2.45	0.84	0.500
	2 saat	324	5.35±2.35		
	3 saat	137	5.33±2.17		
	4 saat	62	5.51±2.27		
	5 saat veya daha fazla	82	5.00±2.36		
GKDÖ Puan Ortalaması	11-13 Arası Dışarıda Geçirilen Süre	n	Ort±SS	F	p
GKDÖ Toplam Puan	30 dakika	665	21.23±5.48	1,39	0.248
	1 saat	341	21.08±5.73		
	2 saat	148	20.38±5.65		
GKDÖ Güneş Maruziyetinden Kaçınma	30 dakika	665	11.13±2.59	13.68	0.000
	1 saat	341	10.54±2.59		
	2 saat	148	9.99±2.93		
GKDÖ Güneş Koruyucu Kullanma	30 dakika	665	4.92±2.94	1.03	0.355
	1 saat	341	5.19±3.08		
	2 saat	148	5.14±3.19		
GKDÖ Şapka Kullanma	30 dakika	665	5.18±2.44	0.534	0.586
	1 saat	341	5.34±2.26		
	2 saat	148	5.24±2.35		

Tablo 4.3.7’de görüldüğü gibi çalışmaya katılan çocukların hem 10-16 arası, hem de 11-13 arası saatlerde dışarıda geçirdikleri süre azaldıkça GKDÖ güneş maruziyetinden kaçınma alt boyutu puan ortalamalarının arttığı ve istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu bulundu ($p<0.001$). Çocukların 10-16 arası ve 11-13 saatleri arasında dışarıda geçirdikleri süre ile GKDÖ toplam puan ortalamaları, GKDÖ güneş koruyucu kullanma ve GKDÖ şapka kullanma alt boyutları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmadı ($p>0,05$) (Tablo 4.3.7).

4.4. Çocuk ve Ailenin Özelliklerine Göre GKKDÖ Puanlarına Yönelik Bulgular

Tablo 4.4.1. Çocukların GKKDÖ Puan Ortalamalarının Cinsiyete Göre Karşılaştırılması (n=1154)

GKKDÖ Puan Ortalaması	Cinsiyet	n	Ort±SS	t	p
GKKDÖ Yarar Algısı	Kız	703	12.72±3.33	2.35	0.019
	Erkek	451	12.24±3.44		
GKKDÖ Zarar Algısı	Kız	703	8.47±3.13	-0.768	0.443
	Erkek	451	8.61±2.91		

Kız ve erkek çocuklar arasında toplam puan alınmayan GKKDÖ alt boyutları puan ortalamaları karşılaştırıldığında; kız çocukların GKKDÖ yarar algısı alt boyutu puan ortalamasının 12.72±3.33 olduğu, erkek çocukları puan ortalamasından daha yüksek bulunduğu ve aradaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu görüldü ($p<0.05$). GKKDÖ zarar algısı alt boyutu puan ortalaması incelendiğinde ise iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmadı ($p>0,05$) (Tablo 4.4.1).

Tablo 4.4.2. Çocukların GKKDÖ Puan Ortalamalarının Yaş ve Devam Edilen Sınıfa Göre Karşılaştırılması (n=1154)

GKKDÖ Puan Ortalaması	Yaş	n	Ort±SS	F	p
GKKDÖ Yarar Algısı	10	344	12.79±3.36	3.20	0.025
	11	316	12.79±3.16		
	12	261	12.34±3.71		
	13	233	12.04±3.26		
GKKDÖ Zarar Algısı	10	344	9.08±3.27	6.12	0.000
	11	316	8.46±3.14		
	12	261	8.14±2.78		
	13	233	8.22±2.72		
GKKDÖ Puan Ortalaması	Sınıf	n	Ort±SS	F	p
GKKDÖ Yarar Algısı	5.Sınıf	256	13.00±3.34	2.99	0.030
	6.Sınıf	316	12.58±3.25		
	7.Sınıf	315	12.47±3.59		
	8.Sınıf	267	12.12±3.27		
GKKDÖ Zarar Algısı	5.Sınıf	256	9.13±3.31	5.68	0.001
	6.Sınıf	316	8.62±3.20		
	7.Sınıf	315	8.25±2.83		
	8.Sınıf	267	8.16±2.75		

Çalışmaya alınan çocukların GKKDÖ puan ortalamaları ile yaş ve devam edilen sınıfların karşılaştırılması Tablo 4.4.2’de verilmiştir.

GKKDÖ yarar algısı alt boyutu puan ortalamalarının 10 ve 11 yaş çocuklarda eşit olmakla birlikte (12.79±3.36) yaşları büyüdükçe azaldığı görüldü ve aradaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulundu ($p<0.05$). Yapılan ileri analizde bu farkın; 10 yaş ile 13 yaş arasında olduğu saptandı. Çocukların yaşları ile GKKDÖ zarar algısı alt boyutu puan ortalaması arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu bulundu ($p<0.001$). Yapılan ileri analizde bu farkın; 10 yaş ile 11, 12 ve 13 yaş arasında olduğu saptandı (Tablo 4.4.2).

GKKDÖ yarar algısı alt boyutu puan ortalamalarının, çocukların devam ettikleri sınıf büyüdükçe azaldığı görüldü ve aradaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulundu ($p<0.05$). Yapılan ileri analizde bu farkın; 5. sınıf ile 8. sınıf arasında olduğu saptandı. Çocukların devam ettikleri sınıf ile GKKDÖ zarar algısı alt boyutu arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulundu ($p<0.01$). Yapılan ileri analizde bu farkın; 5. sınıf ile 7. ve 8. sınıf arasında olduğu saptandı (Tablo 4.4.2).

Tablo 4.4.3. Çocukların GKKDÖ Puan Ortalamalarının Çocuğun Fiziksel Özelliklerine Göre Karşılaştırılması (n=1154)

GKKDÖ Puan Ortalaması	Göz Rengi	n	Ort±SS	F	p
GKKDÖ Yarar Algısı	Mavi + Yeşil	66	12.40±3.30	0.05	0.948
	Ela	103	12.55±3.47		
	Kahve + Siyah	985	12.54±3.38		
GKKDÖ Zarar Algısı	Mavi + Yeşil	66	7.92±2.47	4.44	0.012
	Ela	103	9.27±3.09		
	Kahve + Siyah	985	8.49±3.06		
GKKDÖ Puan Ortalaması	Deri Tipi	n	Ort±SS	F	p
GKKDÖ Yarar Algısı	Deri Tipi 1	142	12.71±3.54	1.03	0.398
	Deri Tipi 2	218	12.43±3.28		
	Deri Tipi 3	191	12.91±3.43		
	Deri Tipi 4	251	12.27±3.59		
	Deri Tipi 5	224	12.62±3.16		
	Deri Tipi 6	128	12.34±3.23		
GKKDÖ Zarar Algısı	Deri Tipi 1	142	8.52±3.31	3.35	0.005
	Deri Tipi 2	218	8.25±3.05		
	Deri Tipi 3	191	9.25±3.01		
	Deri Tipi 4	251	8.51±3.01		
	Deri Tipi 5	224	8.12±2.84		
	Deri Tipi 6	128	8.64±3.05		

Çalışmada çocukların fiziksel özelliklerinden saç ve ten rengi ile GKKDÖ yarar ve zarar algısı alt boyutları puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görüldü ($p>0.05$).

Çocukların fiziksel özelliklerden biri olan göz rengi ile GKKDÖ zarar algısı alt boyutu arasında istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulundu ($p<0.05$). Yapılan ileri analizde bu farkın; kahverengi ve siyah ile mavi ve yeşil göz gruplarının ela göz rengindeki grup arasında olduğu belirlendi. Çocukların göz renkleri ile GKKDÖ yarar algısı alt boyutu puan ortalaması arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmadı ($p>0,05$) (Tablo 4.4.3).

Çocukların fiziksel özelliklerinden deri tipi ile GKKDÖ zarar algısı alt boyutu arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu saptandı ($p<0.01$). Yapılan ileri analizde bu farkın; tip 3 özelliklerinde deriye sahip olan çocuklar ile tip 2 ve tip 5 özelliklerinde deriye sahip olan çocuklar arasında olduğu gözlemlendi. Çocukların deri tipi ile GKKDÖ yarar algısı alt boyutu puan ortalaması arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmedi ($p>0,05$) (Tablo 4.4.3).

Tablo 4.4.4. Çocukların GKKDÖ Puan Ortalamalarının Çocuğun Ev-Okul Ulaşım Şekli ve Yazın Deniz/Dereye Girme Durumuna Göre Karşılaştırılması (n=1154)

GKKDÖ Puan Ortalaması	Yazın Deniz/Dereye Girme	n	Ort±SS	t	p
GKKDÖ Yarar Algısı	Evet	233	12.15±3.36	-1.97	0.049
	Hayır	921	12.63±3.38		
GKKDÖ Zarar Algısı	Evet	233	8.75±3.07	1.23	0.216
	Hayır	921	8.47±3.04		

Çocukların yazın deniz/dereye girme durumları ile GKKDÖ zarar ve yarar algısı alt boyutları puan ortalaması arasındaki farklılığa bakıldığında; yazın deniz/dereye girenlerin GKKDÖ yarar algısı alt boyutu puan ortalamasının 12.15±3.36 olduğu ve aradaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu görüldü ($p<0.05$). GKKDÖ zarar algısı alt boyutu puan ortalaması ile çocukların yazın deniz/dereye girme durumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı belirlendi ($p>0,05$) (Tablo 4.4.4).

Tablo 4.4.5. Çocukların GKKDÖ Puan Ortalamalarının Çocuğun 10-16 ve 11-13 Saatleri Arasında Dışarıda Geçirdiği Sürelere Göre Karşılaştırılması (n=1154)

GKKDÖ Puan Ortalaması	11-13 Arası Dışarıda Geçirilen Süre	n	Ort±SS	F	p
GKKDÖ Yarar Algısı	30 dakika	665	12.48±3.28	0.345	0.708
	1 saat	341	12.66±3.46		
	2 saat	148	12.49±3.64		
GKKDÖ Zarar Algısı	30 dakika	665	8.33±2.92	3.50	0.030
	1 saat	341	8.74±3.16		
	2 saat	148	8.92±3.27		

Çalışmaya alınan çocukların 10-16 saatleri arasında dışarıda geçirdikleri süre ile GKKDÖ yarar ve zarar algısı alt boyutları puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmadı ($p>0,05$).

Tablo 4.4.5’de görüldüğü gibi çalışmaya katılan çocukların 11-13 arası saatlerde dışarıda geçirdikleri süre arttıkça GKKDÖ zarar algısı alt boyutu puan ortalamasının da yükseldiği ve istatistiksel olarak bu farkın anlamlı olduğu bulundu ($p<0.05$). Çocukların 11-13 saatleri arasında dışarıda geçirdikleri süre ile GKKDÖ yarar alt boyutu puan ortalaması arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmedi ($p>0,05$).

Çalışmada GKÖYÖ yarar algısı ve zarar algısı alt boyutları puan ortalamaları ile anne ve baba eğitim düzeyi, ailenin sahip olduğu çocuk sayısı, ailenin gelir düzeyi, çocuğun ev-okul arası ulaşım şekli, yazın bağ-bahçe işleriyle uğraşması ve son bir yıl içinde güneş yanığı olması arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görüldü ($p>0,05$).

4.5. Çocuk ve Ailenin Özelliklerine Göre GKÖYÖ Puanlarına Yönelik Bulgular

Tablo 4.5.1. Çocukların GKÖYÖ Puan Ortalamalarının Cinsiyete Göre Karşılaştırılması (n=1154)

GKÖYÖ Puan Ortalaması	Cinsiyet	n	Ort±SS	t	p
GKÖYÖ Toplam Puan	Kız	703	27.42±7.60	3.81	0.000
	Erkek	451	25.69±7.42		
GKÖYÖ Güneş Maruziyetinden Kaçınma	Kız	703	9.58±2.29	5.55	0.000
	Erkek	451	8.80±2.41		
GKÖYÖ Güneş Koruyucu Kullanma	Kız	703	11.40±4.32	4.10	0.000
	Erkek	451	10.35±4.15		
GKÖYÖ Şapka Kullanma	Kız	703	6.36±2.42	-1.05	0.291
	Erkek	451	6.52±2.43		

Kız ve erkek çocuklar arasında GKÖYÖ ve alt boyutları puan ortalamaları karşılaştırıldığında; kız çocukların GKÖYÖ toplam puan ortalamasının 27.42±7.60 olduğu, erkek çocukları puan ortalamasından daha yüksek bulunduğu ve aradaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu görüldü ($p<0.001$). GKÖYÖ güneş maruziyetinden kaçınma alt boyutu puan ortalamasının kız çocuklarında 9.58±2.29 olduğu, bu değer erkek çocukları puan ortalamasından daha yüksek gözlemlendiği ve aradaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu görüldü ($p<0.001$). Kız çocuklarının GKÖYÖ güneş koruyucu kullanma alt boyut puan ortalaması (11.40±4.32) erkek çocuklarının puan ortalamasından istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yüksek olduğu saptandı ($p<0.01$). GKÖYÖ şapka kullanma alt boyut puan ortalamaları incelendiğinde ise cinsiyete göre istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmedi ($p>0,05$) (Tablo 4.5.1).

Tablo 4.5.2. Çocukların GKÖYÖ Puan Ortalamalarının Yaş ve Devam Edilen Sınıfa Göre Karşılaştırılması (n=1154)

GKÖYÖ Puan Ortalaması	Yaş	n	Ort±SS	F	p
GKÖYÖ Toplam Puan	10	344	27.86±7.40	5.82	0.001
	11	316	27.13±7.15		
	12	261	25.79±7.83		
	13	233	25.66±7.85		
GKÖYÖ Güneş Maruziyetinden Kaçınma	10	344	9.39±2.52	6.36	0.000
	11	316	9.64±2.33		
	12	261	8.81±2.21		
	13	233	9.13±2.28		
GKÖYÖ Güneş Koruyucu Kullanma	10	344	11.36±4.29	1.91	0.126
	11	316	11.09±4.14		
	12	261	10.60±4.27		
	13	233	10.75±4.44		
GKÖYÖ Şapka Kullanma	10	344	6.82±2.30	8.730	0.000
	11	316	6.63±2.31		
	12	261	6.06±2.55		
	13	233	5.97±2.49		
GKÖYÖ Puan Ortalaması	Sınıf	n	Ort±SS	F	p
GKÖYÖ Toplam Puan	5.Sınıf	256	28.63±7.46	7.39	0.000
	6.Sınıf	316	26.58±7.07		
	7.Sınıf	315	26.21±7.86		
	8.Sınıf	267	25.79±7.64		
GKÖYÖ Güneş Maruziyetinden Kaçınma	5.Sınıf	256	9.48±2.52	2.79	0.039
	6.Sınıf	316	9.48±2.41		
	7.Sınıf	315	9.07±2.20		
	8.Sınıf	267	9.08±2.34		
GKÖYÖ Güneş Koruyucu Kullanma	5.Sınıf	256	11.75±4.26	3.45	0.016
	6.Sınıf	316	10.79±4.12		
	7.Sınıf	315	10.74±4.37		
	8.Sınıf	267	10.80±4.32		
GKÖYÖ Şapka Kullanma	5.Sınıf	256	7.10±2.20	11.01	0.000
	6.Sınıf	316	6.47±2.34		
	7.Sınıf	315	6.24±2.54		
	8.Sınıf	267	5.94±2.47		

Çalışmaya alınan çocukların GKÖYÖ puan ortalamaları ile yaş ve devam edilen sınıfların karşılaştırılması Tablo 4.5.2’de verilmiştir.

GKÖYÖ toplam puan ortalamalarının çocukların yaşları büyüdükçe azaldığı görüldü ve aradaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulundu ($p<0.01$). Yapılan ileri analizde bu farkın; 10 yaş ile 12 ve 13 yaş arasında olduğu saptandı. Çocukların yaşları ile GKÖYÖ

güneş maruziyetinden kaçınma ($p<0.001$) ve GKÖYÖ şapka kullanma ($p<0.001$) alt boyutları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu bulundu. Yapılan ileri analizde farkın; GKÖYÖ güneş maruziyetinden kaçınma alt boyutu için 12 yaş ile 10 ve 11 yaş arasında olduğu, GKÖYÖ şapka kullanma alt boyutu için ise 10 yaş ile 12 ve 13 yaş arasında ayrıca 11 yaş ile 12 ve 13 yaş arasında olduğu saptandı. GKÖYÖ güneş koruyucu kullanma alt boyutu ile çocukların yaşları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmadı ($p>0,05$) (Tablo 4.5.2).

GKÖYÖ toplam puan ortalamalarının, çocukların devam ettikleri sınıf küçüldükçe arttığı görüldü ve aradaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu görüldü ($p<0.001$). Yapılan ileri analizde bu farkın; 5. sınıf ile 6., 7. ve 8. sınıf arasında olduğu saptandı. Çocukların devam ettikleri sınıf ile GKÖYÖ güneş maruziyetinden kaçınma ($p<0.05$), GKÖYÖ güneş koruyucu kullanma ($p<0.05$) ve GKÖYÖ şapka kullanma ($p<0.001$) alt boyutları puan ortalaması arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu bulundu. Yapılan ileri analizde bu farkın; GKÖYÖ güneş koruyucu kullanma alt boyutu için 5. sınıf ile 6. ve 7. sınıf arasında ve GKÖYÖ şapka kullanma alt boyutu için ise 5. sınıf ile 6., 7. ve 8. sınıf arasında ayrıca, 6. sınıf ile 8. sınıf arasında olduğu saptandı (Tablo 4.5.2).

Tablo 4.5.3. Çocukların GKÖYÖ Puan Ortalamalarının Ebeveynlerin Eğitim Durumlarına Göre Karşılaştırılması (n=1154)

GKÖYÖ Puan Ortalaması	Baba Eğitim	n	Ort±SS	F	p
GKÖYÖ Toplam Puan	İlkokul	518	26.88±7.47	0.76	0.546
	Ortaokul	289	26.32±7.21		
	Lise	230	26.55±8.12		
	Üniversite	105	27.46±7.49		
	Yüksek Lisans/Doktora	12	28.83±10.37		
GKÖYÖ Güneş Maruziyetinden Kaçınma	İlkokul	518	9.10±2.22	4.17	0.002
	Ortaokul	289	9.22±2.49		
	Lise	230	9.40±2.54		
	Üniversite	105	9.78±2.28		
	Yüksek Lisans/Doktora	12	11.25±1.71		
GKÖYÖ Güneş Koruyucu Kullanma	İlkokul	518	10.89±4.31	1.73	0.139
	Ortaokul	289	10.69±4.13		
	Lise	230	11.19±4.32		
	Üniversite	105	11.78±4.30		
	Yüksek Lisans/Doktora	12	12.33±5.17		
GKÖYÖ Şapka Kullanma	İlkokul	518	6.53±2.41	0.636	0.637
	Ortaokul	289	6.39±2.36		
	Lise	230	6.25±2.62		
	Üniversite	105	6.33±2.26		
	Yüksek Lisans/Doktora	12	6.66±2.49		
GKÖYÖ Puan Ortalaması	Anne Eğitim	n	Ort±SS	F	p
GKÖYÖ Toplam Puan	İlkokul	716	26.31±7.50	2.17	0.069
	Ortaokul	212	26.91±7.81		
	Lise	152	27.78±7.32		
	Üniversite	70	28.31±7.80		
	Yüksek Lisans/Doktora	4	29.25±7.63		
GKÖYÖ Güneş Maruziyetinden Kaçınma	İlkokul	716	9.05±2.24	8.83	0.000
	Ortaokul	212	9.28±2.60		
	Lise	152	9.66±2.32		
	Üniversite	70	10.57±2.49		
	Yüksek Lisans/Doktora	4	11.50±1.91		
GKÖYÖ Güneş Koruyucu Kullanma	İlkokul	716	10.66±4.25	5.34	0.000
	Ortaokul	212	11.02±4.38		
	Lise	152	11.67±4.12		
	Üniversite	70	12.78±4.08		
	Yüksek Lisans/Doktora	4	12.75±3.94		
GKÖYÖ Şapka Kullanma	İlkokul	716	6.38±2.46	0.326	0.861
	Ortaokul	212	6.43±2.47		
	Lise	152	6.61±2.29		
	Üniversite	70	6.38±2.27		
	Yüksek Lisans/Doktora	4	7.00±2.16		

Çalışmaya alınan çocukların baba eğitim düzeyi ile GKÖYÖ toplam puan, GKÖYÖ güneş koruyucu kullanma ve GKÖYÖ şapka kullanma alt boyutları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmadı ($p>0,05$). GKÖYÖ güneş maruziyetinden kaçınma alt boyutu puan ortalaması ile baba eğitim düzeyi incelendiğinde; baba eğitim düzeyi yükseldikçe GKÖYÖ güneş maruziyetinden kaçınma alt boyutu puan ortalamasının arttığı görüldü ve aradaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulundu ($p<0.01$). Yapılan ileri analizde bu farkın; lisansüstü ile ilkokul ve ortaokul arasında olduğu belirlendi (Tablo 4.5.3).

Çalışmaya alınan çocukların anne eğitim düzeyi ile GKÖYÖ toplam puan ve GKÖYÖ şapka kullanma alt boyutları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmadı ($p>0,05$). Çalışmada anne eğitim düzeyi, GKÖYÖ güneş maruziyetinden kaçınma ve GKÖYÖ güneş koruyucu kullanma alt boyutları puan ortalaması ile karşılaştırıldığında her iki alt boyut içinde aradaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulundu ($p<0.001$). Yapılan ileri analizde bu farkın; GKÖYÖ güneş maruziyetinden kaçınma alt boyutu için üniversite ile ilkokul ve ortaokul arasında ayrıca, ilkokul ile lise arasında, GKÖYÖ güneş koruyucu kullanma alt boyutu için ise üniversite ile ilkokul ve ortaokul arasında olduğu saptandı (Tablo 4.5.3).

Tablo 4.5.4. Çocukların GKÖYÖ Puan Ortalamalarının Ailedeki Çocuk Sayısı ve Ailenin Gelir Düzeyine Göre Karşılaştırılması (n=1154)

GKÖYÖ Puan Ortalaması	Çocuk Sayısı	n	Ort±SS	F	p
GKÖYÖ Toplam Puan	1	17	27.17±8.16	1.65	0.158
	2	184	27.77±7.22		
	3	356	26.89±7.93		
	4	356	26.64±7.40		
	5 ve üzeri	241	25.90±7.45		
GKÖYÖ Güneş Maruziyetinden Kaçınma	1	17	9.76±2.25	5.10	0.000
	2	184	9.76±2.56		
	3	356	9.36±2.40		
	4	356	9.27±2.22		
	5 ve üzeri	241	8.76±2.30		
GKÖYÖ Güneş Koruyucu Kullanma	1	17	11.64±4.52	2.60	0.035
	2	184	11.74±4.21		
	3	356	11.01±4.40		
	4	356	10.95±4.17		
	5 ve üzeri	241	10.42±4.24		
GKÖYÖ Şapka Kullanma	1	17	6.05±2.60	0.69	0.597
	2	184	6.67±2.43		
	3	356	6.36±2.44		
	4	356	6.43±2.44		
	5 ve üzeri	241	6.34±2.37		
GKÖYÖ Puan Ortalaması	Gelir Durumu	n	Ort±SS	F	p
GKÖYÖ Toplam Puan	Düşük	543	26.39±7.55	3.40	0.034
	Eşit	508	26.77±7.62		
	Fazla	103	28.51±7.29		
GKÖYÖ Güneş Maruziyetinden Kaçınma	Düşük	543	9.01±2.36	7.34	0.001
	Eşit	508	9.45±2.38		
	Fazla	103	9.81±2.25		
GKÖYÖ Güneş Koruyucu Kullanma	Düşük	543	10.60±4.30	7.91	0.000
	Eşit	508	11.12±4.26		
	Fazla	103	12.37±3.97		
GKÖYÖ Şapka Kullanma	Düşük	543	6.48±2.46	0.38	0.679
	Eşit	508	6.35±2.41		
	Fazla	103	6.50±2.32		

Çalışmaya alınan çocukların GKÖYÖ puan ortalamaları ile ailenin sahip olduğu çocuk sayısı ve gelir düzeylerinin karşılaştırılması Tablo 4.5.4’de verilmiştir.

Çalışmaya alınan ailelerin sahip oldukları çocuk sayıları ile GKÖYÖ toplam puan ve GKÖYÖ şapka kullanma alt boyutları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark saptanmadı ($p>0,05$). Ailelerdeki çocuk sayısı ile çocukların GKÖYÖ güneş maruziyetinden kaçınma ve GKÖYÖ güneş koruyucu kullanma alt boyutları puan ortalamaları karşılaştırıldığında anlamlı bir fark olduğu görüldü ve aradaki farkın (sırasıyla $p<0.001$; $p<0.05$) istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulundu. Yapılan ileri analizde bu farkın; GKÖYÖ güneş maruziyetinden kaçınma alt boyutu için 5 ve üzeri çocuk ile 2 ve 3 çocuk arasında, GKÖYÖ güneş koruyucu kullanma alt boyutu için ise 2 çocuk ile 5 ve üzeri çocuk sayısı arasında olduğu gözlemlendi.

Çocukların GKÖYÖ toplam puan ortalamaları ile ailenin ekonomik düzeyi incelendiğinde; ekonomik düzey iyileştikçe puan ortalamasının arttığı gözlemlendi ve aradaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulundu ($p<0.05$). Yapılan ileri analizde bu farkın; gelir giderden az olan grup ile gelir giderden fazla olan gruplar arasında görüldüğü belirlendi. Ailenin gelir düzeyi ile GKÖYÖ güneş maruziyetinden kaçınma alt boyutu arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu bulundu ($p<0.01$). Yapılan ileri analizde bu farkın; gelir giderden az olan grup ile gelir gidere eşit ve gelir giderden fazla olan gruplar arasında olduğu gözlemlendi. Ailenin ekonomik düzeyi ile GKÖYÖ güneş koruyucu kullanma alt boyutu arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu saptandı ($p<0.001$). Yapılan ileri analizde bu farkın; gelir giderden fazla olan grup ile gelir gidere eşit ve gelir giderden düşük olan gruplar arasında olduğu gözlemlendi. GKÖYÖ şapka kullanma alt boyutu ile ailenin gelir düzeyi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmadı ($p>0,05$) (Tablo 4.5.4).

Tablo 4.5.5. Çocukların GKÖYÖ Puan Ortalamalarının Çocuğun Fiziksel Özelliklerine Göre Karşılaştırılması (n=1154)

GKÖYÖ Puan Ortalaması	Göz Rengi	n	Ort±SS	F	p
GKÖYÖ Toplam Puan	Mavi + Yeşil	66	26.96±6.52	2.82	0.060
	Ela	103	28.41±7.70		
	Kahve + Siyah	985	26.56±7.61		
GKÖYÖ Güneş Maruziyetinden Kaçınma	Mavi + Yeşil	66	9.33±2.58	0.41	0.662
	Ela	103	9.47±2.42		
	Kahve + Siyah	985	9.25±2.35		
GKÖYÖ Güneş Koruyucu Kullanma	Mavi + Yeşil	66	11.00±3.81	4.18	0.015
	Ela	103	12.15±4.33		
	Kahve + Siyah	985	10.87±4.29		
GKÖYÖ Şapka Kullanma	Mavi + Yeşil	66	6.60±2.29	0.258	0.773
	Ela	103	6.50±2.57		
	Kahve + Siyah	985	6.40±2.42		
GKÖYÖ Puan Ortalaması	Deri Tipi	n	Ort±SS	F	p
GKÖYÖ Toplam Puan	Deri Tipi 1	142	27.00±7.62	2.38	0.036
	Deri Tipi 2	218	26.38±7.60		
	Deri Tipi 3	191	28.05±7.20		
	Deri Tipi 4	251	26.24±8.17		
	Deri Tipi 5	224	25.91±7.40		
	Deri Tipi 6	128	27.61±6.84		
GKÖYÖ Güneş Maruziyetinden Kaçınma	Deri Tipi 1	142	9.23±2.38	0.48	0.787
	Deri Tipi 2	218	9.33±2.44		
	Deri Tipi 3	191	9.32±2.31		
	Deri Tipi 4	251	9.24±2.32		
	Deri Tipi 5	224	9.12±2.27		
	Deri Tipi 6	128	9.51±2.60		
GKÖYÖ Güneş Koruyucu Kullanma	Deri Tipi 1	142	10.94±4.54	2.04	0.070
	Deri Tipi 2	218	10.78±4.31		
	Deri Tipi 3	191	11.69±4.20		
	Deri Tipi 4	251	10.97±4.44		
	Deri Tipi 5	224	10.45±4.16		
	Deri Tipi 6	128	11.37±3.83		
GKÖYÖ Şapka Kullanma	Deri Tipi 1	142	6.76±2.43	2.27	0.045
	Deri Tipi 2	218	6.25±2.43		
	Deri Tipi 3	191	6.71±2.32		
	Deri Tipi 4	251	6.24±2.52		
	Deri Tipi 5	224	6.19±2.45		
	Deri Tipi 6	128	6.68±2.26		

Çalışmada çocukların fiziksel özelliklerinden saç ve ten rengi ile GKÖYÖ toplam puan ve alt boyut puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görüldü ($p>0.05$).

Çocukların fiziksel özelliklerden biri olan göz rengi ile GKÖYÖ güneş koruyucu kullanma alt boyutu arasında istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulundu ($p<0.05$). Yapılan ileri analizde bu farkın; ela göz rengindeki grup ile kahverengi ve siyah göz rengindeki grup arasında olduğu belirlendi. Çocukların göz renkleri ile GKÖYÖ toplam puan ortalamaları, GKÖYÖ güneş maruziyetinden kaçınma ve GKÖYÖ şapka kullanma alt boyutları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark saptanmadı ($p>0,05$) (Tablo 4.5.5).

Çocukların deri tipi özellikleri ile GKÖYÖ toplam puan ve GKÖYÖ şapka kullanımı alt boyutu puan ortalaması arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu görüldü ($p<0.05$). Yapılan ileri analizde bu farkın; GKÖYÖ toplam puan ortalamasında tip 3 özelliklerinde deriye sahip olan çocuklar ile tip 5 özelliklerinde deriye sahip olan çocuklar arasında olduğu belirlendi. Çocukların deri tipleri ile GKÖYÖ güneş koruyucu kullanma ve GKÖYÖ güneş maruziyetinden kaçınma alt boyutları puan ortalaması arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmedi ($p>0,05$) (Tablo 4.5.5).

Tablo 4.5.6. Çocukların GKÖYÖ Puan Ortalamalarının Çocuğun Ev-Okul Ulaşım Şekli ve Yazın Deniz/Dereye Girme Durumuna Göre Karşılaştırılması (n=1154)

GKÖYÖ Puan Ortalaması	Ev-Okul Ulaşım Şekli	n	Ort±SS	t	p
GKÖYÖ Toplam Puan	Araç Kullanarak	213	27.92±7.60	2.49	0.013
	Yürüyerek	941	26.48±7.54		
GKÖYÖ Güneş Maruziyetinden Kaçınma	Araç Kullanarak	213	9.66±2.28	2.60	0.009
	Yürüyerek	941	9.19±2.38		
GKÖYÖ Güneş Koruyucu Kullanma	Araç Kullanarak	213	11.82±4.12	3.14	0.002
	Yürüyerek	941	10.80±4.30		
GKÖYÖ Şapka Kullanma	Araç Kullanarak	213	6.61±2.43	1.26	0.205
	Yürüyerek	941	6.38±2.43		
GKÖYÖ Puan Ortalaması	Yazın Deniz/Dereye Girme	n	Ort±SS	t	p
GKÖYÖ Toplam Puan	Evet	555	27.48±7.51	3.16	0.002
	Hayır	599	26.07±7.57		
GKÖYÖ Güneş Maruziyetinden Kaçınma	Evet	555	9.58±2.46	4.20	0.000
	Hayır	599	9.00±2.24		
GKÖYÖ Güneş Koruyucu Kullanma	Evet	555	11.58±4.27	4.51	0.000
	Hayır	599	10.45±4.22		
GKÖYÖ Şapka Kullanma	Evet	555	6.53±2.38	1.38	0.168
	Hayır	599	6.33±2.46		

Çocukların ev okul arası ulaşım şekilleri incelendiğinde; araç kullanarak gidenlerin GKÖYÖ toplam puan ortalamasının 27.92±7.60 olduğu ve aradaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu görüldü ($p<0.05$). GKÖYÖ güneş maruziyetinden kaçınma ve GKÖYÖ güneş koruyucu kullanma alt boyutları puan ortalamalarının (sırasıyla 9.66±2.28; 11.82±4.12) araç kullananlarda daha yüksek olduğu ve farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu görüldü ($p<0.01$). GKÖYÖ şapka kullanma alt boyutu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmadı ($p>0,05$) (Tablo 4.5.6).

Çocukların yazın deniz/dereye girme durumları ile GKÖYÖ toplam puan ortalaması karşılaştırıldığında; yazın deniz/dereye girenlerin puan ortalamasının 27.48±7.51 olduğu ve aradaki farkın istatistiksel olarak anlamlı bulunduğu görüldü ($p<0.01$). GKÖYÖ güneş maruziyetinden kaçınma ve GKÖYÖ güneş koruyucu kullanma alt boyutları puan ortalamalarının (sırasıyla 9.58±2.46; 11.58±4.27) yazın deniz/dereye girenlerde daha yüksek olduğu ve farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu gözlemlendi ($p<0.001$). GKÖYÖ şapka kullanma alt boyutu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark saptanmadı ($p>0,05$) (Tablo 4.5.6).

Tablo 4.5.7. Çocukların GKDÖ Puan Ortalamalarının Çocuğun 10-16 ve 11-13 Saatleri Arasında Dışarıda Geçirdiği Sürelere Göre Karşılaştırılması (n=1154)

GKÖYÖ Puan Ortalaması	10-16 Arası Dışarıda Geçirilen Süre	n	Ort±SS	F	p
GKÖYÖ Toplam Puan	1 saat	549	26.94±7.33	0.34	0.850
	2 saat	324	26.54±7.82		
	3 saat	137	26.25±7.71		
	4 saat	62	27.16±7.22		
	5 saat veya daha fazla	82	26.84±8.28		
GKÖYÖ Güneş Maruziyetinden Kaçınma	1 saat	549	9.49±2.26	2.79	0.025
	2 saat	324	9.20±2.43		
	3 saat	137	9.00±2.41		
	4 saat	62	9.12±2.51		
	5 saat veya daha fazla	82	8.74±2.57		
GKÖYÖ Güneş Koruyucu Kullanma	1 saat	549	10.92±4.22	0.25	0.905
	2 saat	324	10.95±4.29		
	3 saat	137	11.05±4.44		
	4 saat	62	11.45±4.13		
	5 saat veya daha fazla	82	11.17±4.52		
GKÖYÖ Şapka Kullanma	1 saat	549	6.42±2.39	0.13	0.971
	2 saat	324	6.49±2.43		
	3 saat	137	6.32±2.54		
	4 saat	62	6.41±2.44		
	5 saat veya daha fazla	82	6.35±2.50		
GKÖYÖ Puan Ortalaması	11-13 Arası Dışarıda Geçirilen Süre	n	Ort±SS	F	p
GKÖYÖ Toplam Puan	30 dakika	665	26.88±7.41	0.383	0.682
	1 saat	341	26.45±7.91		
	2 saat	148	26.87±7.52		
GKÖYÖ Güneş Maruziyetinden Kaçınma	30 dakika	665	9.46±2.28	5.07	0.006
	1 saat	341	9.11±2.46		
	2 saat	148	8.86±2.50		
GKÖYÖ Güneş Koruyucu Kullanma	30 dakika	665	10.91±4.25	0.384	0.681
	1 saat	341	11.03±4.36		
	2 saat	148	11.25±4.26		
GKÖYÖ Şapka Kullanma	30 dakika	665	6.49±2.40	0.579	0.561
	1 saat	341	6.34±2.43		
	2 saat	148	6.32±2.52		

Tablo 4.5.7’de görüldüğü gibi çalışmaya katılan çocukların 10-16 arası ve 11-13 saatleri arasında dışarıda geçirdikleri süre arttıkça GKÖYÖ güneş maruziyetinden kaçınma alt boyutu puan ortalamalarının azaldığı ve istatistiksel olarak bu farkın anlamlı olduğu bulundu (sırasıyla $p<0.05$; $p<0.01$). Çocukların hem 10-16 arası hem de 11-13 arası saatlerde dışarıda geçirdikleri süre ile GKÖYÖ toplam puan ortalamaları, GKÖYÖ güneş koruyucu kullanma ve GKÖYÖ şapka kullanma alt boyutları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmadı ($p>0,05$).

Çalışmada GKÖYÖ ve alt boyutları puan ortalamaları ile çocuğun yazın bağ-bahçe işleriyle uğraşması ve son bir yıl içinde güneş yanığı olması arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görüldü ($p>0,05$).

Tablo 4.5.8. Çocukların GKDÖ, GKKDÖ ve GKÖYÖ Puanları Arasındaki İlişki (n=1154)

		GKDÖ Toplam Puan	Yarar Algısı (GKKDÖ)	Zarar Algısı (GKKDÖ)	GKÖYÖ Toplam Puan
GKDÖ Toplam Puan	Pearson				
	P				
Yarar Algısı (GKKDÖ)	Pearson	.398**			
	P	.000			
Zarar Algısı (GKKDÖ)	Pearson	.217**	.310**		
	P	.000	.000		
GKÖYÖ Toplam Puan	Pearson	.511**	.458**	.255**	
	P	.000	.000	.000	

Tablo 4.5.8’de genel GKDÖ, GKKDÖ yarar algısı, GKKDÖ zarar algısı ve GKÖYÖ puanları arasındaki ilişki ve ilişkinin yönü görülmektedir. Buna göre; GKDÖ toplam puanları ile GKKDÖ yarar algısı alt boyutu, GKÖYÖ toplam puanları arasında pozitif yönde orta düzeyde, GKKDÖ zarar algısı alt boyutu arasında ise pozitif yönde zayıf düzeyde ilişki olduğu görüldü ($p<0.001$). GKKDÖ yarar algısı alt boyutu puanları ile GKKDÖ zarar algısı alt boyutu puanları arasında pozitif yönde zayıf düzeyde, GKÖYÖ toplam puanları arasında ise pozitif yönde orta düzeyde ilişki olduğu belirlendi ($p<0.001$). GKKDÖ zarar algısı alt boyutu puanları ile GKÖYÖ toplam puanları arasında pozitif yönde zayıf düzeyde ilişki olduğu bulundu ($p<0.001$).

5. TARTIŞMA

Gaziantep ilinde öğrenimine devam eden erken ergenlik dönemindeki çocukların güneşten korunma davranışlarının değerlendirilmesi amacıyla gerçekleştirilen araştırmada elde edilen veriler aşağıda belirtilen başlıklar altında tartışılmıştır.

5.1. Çocuk ve Ailenin Sosyo-demografik Özelliklerine Yönelik Bulguların Tartışılması

5.2. Çocuğun Fiziksel Özelliklerine Yönelik Bulguların Tartışılması

5.3. Çocuk ve Ailenin Özelliklerine Göre GKDÖ, GKKDÖ ve GKÖYÖ Puanlarına Yönelik Bulguların Tartışılması

5.1. Çocuk ve Ailenin Sosyo-demografik Özelliklerine Yönelik Bulguların Tartışılması

Çalışmaya katılan çocuk ve ailelerinin sosyo-demografik özellikleri incelendiğinde; %60.9'unun kız, %29.8'inin 10 yaşında, %20.2'sinin ise 13 yaşında ve yaş ortalamasının 11.33 ± 1.10 yıl olduğu görüldü. Çocukların %27.4'ünün ve %27.3'ünün sırasıyla 6. ve 7. sınıflara devam ettikleri gözlemlendi. Ebeveynlerin eğitim durumu incelendiğinde; babaların eğitim düzeyinin %44.9 oranında ilkökul, %10.1 oranında üniversite ve üstü olduğu görüldü. Annelerin yarısından fazlasının (%62.0) ilkökul, yalnızca %6.4'ünün üniversite ve üstü eğitim aldığı, ailedeki çocuk sayısının eşit oranlarda (%30.8) 3 ve 4 olduğu ve ekonomik durumlarını %47.1 oranında gelirin giderden düşük, %8.9'unun ise gelirin giderden fazla olarak ifade ettikleri belirlendi (Tablo 4.1.1).

Tempark ve arkadaşları (40) tarafından Tayland'da 10.387 katılımcı ile yapılan çalışmaya alınan öğrencilerin %52.2'sinin erkek, %67.1'inin 10 ile 15 yaş arası ve %54.9'unun ortaokul öğrenime devam ettiği belirtilmiştir.

Aygün ve Ergün (41) tarafından Sakarya ilinde 900 katılımcı ile yapılan çalışmaya alınan çocukların %56,1'i erkek, %43,9'u kız ve yaş ortalamaları $13,06 \pm 0,85$ olarak bulunmuştur. Çocukların ailelerinin ekonomik düzeylerinin %77,6 oranında iyi veya üst gelir seviyesinde oldukları ileri sürülmüştür.

Karadeniz Tüfekci (8) tarafından ortaokul öğrenimine devam eden 251 katılımcı ile yapılan yüksek lisans tez çalışmasında; çocukların %55.4'ünün kız, %31.1'inin 12 yaşında olduğu ve %35.9 oranında 8. sınıfa devam ettikleri gözlenmiştir. Ebeveynlerin eğitim

düzeyleri incelendiğinde; babaların eğitim düzeyinin %33.1 oranda lise, annelerin ise eğitim düzeyinin %41.1 oranında ilkokul olduğu gözlenmiştir. Ailedeki çocuk sayısının %32.7 oranında 3 olduğu ve ailelerin %49.0'ının ekonomik düzeylerinin orta düzeyde bulunduğu belirtilmiştir.

İzmir ilinde öğrencilerin cilt kanseri risklerinin ve güneş ışınlarından korunmaya yönelik uygulamalarının değerlendirildiği bir çalışmada; ortaöğrenim 6., 7., 8. sınıfa devam eden 12-15 yaş grubu çocuklar çalışma kapsamını oluşturmuş ve %53.2'nin erkek, yaş ortalamasının 13.29±1.11 yıl olduğu açıklanmıştır. Ailelerinin %47.8'inin gelirinin giderinden az olduğu gözlenmiştir (42).

Ergenlerde güneş bilinci ve kozmetik ürün kullanım sıklığının belirlenmesi amacıyla Malatya ilinde 607 ergen ile gerçekleştirilen çalışmada; yaş grubunun 13-20 arasında bulunduğu ve %71.5'inin kız çocuğu olduğu bildirilmiştir (43).

Sümen ve öncel (44) "Türkiye'de cilt kanseri ve güneşten korunmaya yönelik yapılan araştırmaların incelenmesi" başlıklı çalışmalarında; son 10 yılda yayımlanmış, yayın dili Türkçe ya da İngilizce olan ve tam metni bulunan toplam 31 makaleye ulaşmışlardır. Konu ile ilgili yapılan çalışmaların daha çok öğrenci gruplarını (orta, lise, üniversite) kapsadığı, bunun da daha yüksek oranda üniversite öğrencileriyle yapıldığını, öğrencilerin güneşten korunmaya yönelik bilgi-tutum-davranışlarını değerlendirildikleri ve tüm çalışmaların yarısından fazlasının tanımlayıcı nitelikte olduğunu açıklamışlardır.

Gerek yurt dışında gerek ise yurtiçinde ortaokul/liseye devam eden öğrencilerle yapılan çalışmalardan elde edilen bulgular yaş ve cinsiyet dağılımı açısından birbirlerine ve bu çalışma bulgularına benzerlik göstermektedir. Anne-baba eğitim düzeylerindeki farklılıkların araştırmaların değişik bölgelerde yapılmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Ailelerin ekonomik düzeylerindeki farklılıkların nedeni ise; Sakarya'da yapılan çalışmanın bir devlet, 2 özel okulda yapılmış olmasına bağlanabilir.

5.2. Çocuğun Fiziksel Özelliklerine Yönelik Bulguların Tartışılması

Bireyin cilt kanserine yakalanma riskini arttıran faktörler açısından deri tipinin önemli olduğu bilinen bir gerçektir. Açık tenli ve renkli göze sahip olan bireylerde deri kanseri görülme oranı artmaktadır. Bununla birlikte, ten ve göz rengi koyu olan kişilerde de, UV ışınlarının özellikle göz ve bağışıklık sistemi üzerindeki zararlı etkileri bulunmaktadır.

Çalışma kapsamına giren öğrencilerin fiziksel özellikleri incelendiğinde; çocukların saç renklerinin %69.4 oranında kahverengi+siyah bulunduğu, göz renklerinin %85.4 oranında kahverengi+siyah olduğu, ten renklerinin %37.1 oranında açık tenli+çilli ve deri tiplerinin %21.8 oranında deri tipi 4 ile uyum sağladığı gözlemlendi (Tablo 4.2.1).

Çınar ve ark'nın (45) hemşirelik yüksekokulu öğrencilerinin güneşten korunmaya ilişkin davranışlarının belirlenmesi amacıyla Ankara ilinde yaptıkları tanımlayıcı çalışmalarında; Fitzpatrick skalasına göre cilt tipleri değerlendirilen öğrencilerin %59.4'ünün Tip III deri özelliğine sahip olduklarını bildirmişlerdir.

Erzurum'da yapılan çalışmada öğrencilerin %36.3'ünün esmer olduğu belirtilirken, İzmir ilinde yapılan çalışmada öğrencilerin büyük kısmının açık renkli saç (%35.7) ve renkli göze (%23.4) sahip oldukları gösterilmiştir (8, 42).

Bulgular sonucunda öğrencilerin cilt kanserine yakalanma risklerinin düşük ancak; görme ve bağışıklık sistemi ile ilgili risklerinin yüksek olduğu öngörülebilmektedir.

5.3. Çocuk ve Ailenin Özelliklerine Göre GKDÖ, GKKDÖ ve GKÖYÖ Puanlarına Yönelik Bulguların Tartışılması

Dünyada ve ülkemizde ergenlik dönemindeki çocukların nüfus yüzdeliklerine bakıldığında, bu dönemdeki çocukların eğitim ve sağlık sorunlarının önem kazandığı görülmektedir. Bu dönemdeki çocuklar, yaşları ilerledikçe aileye olan bağımlılıklarını azaltma isteklerine bağlı olarak ihtiyaçlarının artması ve kendilerine özgü yaşam biçimlerini belirlemek istediklerinden dolayı riskli alışkanlıklara ve bilinçsiz davranışlara karşı savunmasız olabilmektedirler (46). Güneş ışınlarından korunmayı hedefleme amacıyla geliştirilen programların ise daha çok yetişkinlere yönelik planlandığı, oysa yaşam boyunca güneş ışınlarından olumsuz etkilenmenin yaklaşık %80'inin yaşamın ilk 18 yılında olduğu söylenmektedir. Bu nedenle planlanan programların, hem korunma hem de davranış geliştirme açısından kötü alışkanlıkların henüz görülmediği, özellikle çocukluk ve ergenlik dönemlerine öncelik verilerek yaşam boyunca devam ettirilmesi gerekmektedir.

Çalışmada kız ve erkek çocuklar arasında GKDÖ toplam ve alt boyutları puan ortalamaları karşılaştırıldığında; kız çocukların GKDÖ toplam puanı, güneş maruziyetinden kaçınma alt boyut puanı ve güneş koruyucu kullanma alt boyut puan ortalamalarının daha yüksek bulunduğu ve aradaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu görüldü (sırasıyla $p<0.05$; $p<0.001$; $p<0.01$). GKDÖ şapka kullanma alt boyut puan ortalamasının ise, erkek

çocuklarda kız çocuklara göre daha yüksek görüldüğü aradaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulundu ($p<0.01$) (Tablo 4.3.1).

Kız ve erkek çocuklar arasında GKKDÖ alt boyutları puan ortalamaları karşılaştırıldığında; kız çocukların GKKDÖ yarar algısı alt boyutu puan ortalamasının 12.72 ± 3.33 olduğu, erkek çocukları puan ortalamasından daha yüksek bulunduğu ve aradaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu görüldü ($p<0.05$) (Tablo 4.4.1).

Çocukların GKÖYÖ puan ortalamaları ile cinsiyetleri karşılaştırıldığında; kız çocukların GKÖYÖ toplam puanı, güneş maruziyetinden kaçınma alt boyut puanı ve güneş koruyucu kullanma alt boyut puan ortalamalarının daha yüksek bulunduğu ve aradaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu görüldü ($p<0.001$) (Tablo 4.5.1).

Kaymak ve ark'nın (47) Ankara ilinde üniversite öğrencileri ile yaptığı çalışmada; öğrencilerin %66.5'inin güneşten korunmaya özen gösterdiklerini, özen gösterenlerin %11.2'sinin her mevsim %72.1'sinin ise, sadece yaz mevsiminde dikkat ettiklerini belirtmişlerdir. Çalışmada kız öğrencilerin daha fazla dikkat ettikleri gözlemlenmesine karşın, erkek öğrencilerle istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmadığı belirtilmiştir. Aynı çalışmada öğrencilerin 1/3'ünde güneş yanığı öyküsü bulunmuş ve öğrencilerinin güneşten korunmada yeterli bilgi düzeyine sahip olmadıkları düşünülmüştür.

Uysal ve ark (42)"öğrencilerin cilt kanseri risklerinin ve güneş ışınlarından korunmaya yönelik uygulamalarının değerlendirilmesi" başlıklı çalışmalarında öğrencilerin sosyo-demografik özellikleri ile cilt kanserine yakalanma riskini ve UV ışınlarından koruyucu uygulama sıklıklarını belirlemeye yönelik geliştirdikleri anket ve soru formları ile elde ettikleri bulgulara göre, kız öğrencilerin UV ışınlarından koruyucu uygulama puanlarının erkek öğrencilere göre daha yüksek bulunduğu ve iki grup arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu ifade edilmiştir.

Saraç ve ark'nın (43) ergenlerle yaptıkları çalışmada kız öğrencilerin %81.1'inin, erkek öğrencilerin ise %62.3'ünün güneşten korunmanın gerekliliğini belirttikleri ve kız öğrencilerin istatistiksel olarak erkek öğrencilere göre daha az güneşte kaldıkları açıklanmıştır.

Aygün ve Ergün (41) Sakarya ilinde ortaokula devam eden öğrencilerin güneşten korunma davranışlarını değerlendirmek amacı ile yaptıkları çalışmada, GKKDÖ yarar ve

zarar algısı alt boyutlarında kız öğrencilerin puan ortalamasının erkek öğrencilere göre anlamlı düzeyde yüksek bulunduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca GKÖYÖ'nün alt boyutları olan güneşten kaçınma ve güneş koruyucu kullanmada da benzer şekilde kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde daha yüksek puan ortalamasına ulaştıkları bulunmuştur.

Şenel ve Süslü (48) liseye devam eden 396 öğrenci ile Ankara ilinde yaptıkları çalışmada erkek öğrencilerin, güneşte kız öğrencilere göre anlamlı derecede daha uzun kaldıklarını ifade etmişlerdir.

Yeni Zelanda'da ilkokula devam eden 488 çocuk ile onların güneşten korunmada bilgi, tutum ve davranışlarını inceledikleri çalışmada, kız çocuklarının yaş ilerledikçe bilgi puanları yükselirken korunma davranışı puanlarının düştüğü; erkek çocuklarının ise yaşla birlikte bilgi puanlarının azaldığı, korunma davranışı puanlarının yükseldiği bulunmuştur (49).

Çalışma bulgularının Türkiye'de yapılan benzer çalışmalar ile paralellik gösterdiği görülmektedir. Cinsiyetler arası bu farklılığın nedeni olarak kız çocuklarının daha erken dönemde ergenliğe giriyor olması, bölgenin kültürel yapısı ve toplumsal cinsiyet kavramından kaynaklandığı bu nedenle araştırmanın yapıldığı bölgede şapka kullanımının erkeklerde yaygın olduğu söylenilebilir.

Çalışmaya alınan çocukların GKDÖ puan ortalamaları ile yaş ve devam edilen sınıfların karşılaştırılması incelendiğinde; GKDÖ toplam puan ile güneş maruziyetinden kaçınma ve şapka kullanma alt gruplar puan ortalamalarının çocukların yaşları küçüldükçe yükseldiği görüldü ve aradaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulundu ($p<0.001$). GKDÖ güneş koruyucu kullanma alt boyutu ile çocukların yaşları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmadı ($p>0,05$) (Tablo 4.3.2).

GKDÖ toplam puan ortalamasının, GKDÖ güneş maruziyetinden kaçınma ve GKDÖ şapka kullanma alt boyutları puan ortalamalarının çocukların devam ettikleri sınıf büyüdükçe azaldığı görüldü ve aradaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu gözlemlendi ($p<0.001$). GKDÖ güneş koruyucu kullanma alt boyutu ile çocukların devam ettikleri sınıf arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görüldü ($p>0,05$) (Tablo 4.3.2).

Çalışmaya alınan çocukların GKKDÖ puan ortalamaları ile yaş ve devam edilen sınıfların karşılaştırılması incelendiğinde; GKKDÖ yarar ve zarar algısı alt boyutları puan ortalamalarının çocukların yaşları büyüdükçe azaldığı görüldü ve aradaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulundu (sırasıyla, $p<0.05$; $p<0.001$) (Tablo 4.4.2).

GKKDÖ yarar ve zarar algısı alt boyutu puan ortalamalarının, çocukların devam ettikleri sınıf büyüdükçe azaldığı görüldü ve aradaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulundu (sırasıyla, $p<0.05$; $p<0.01$) (Tablo 4.4.2).

Çalışmaya alınan çocukların GKÖYÖ puan ortalamaları ile yaş ve devam edilen sınıfların karşılaştırılması incelendiğinde; GKÖYÖ toplam puan ile GKÖYÖ güneş maruziyetinden kaçınma ve GKÖYÖ şapka kullanma alt grupları puan ortalamalarının çocukların yaşları büyüdükçe azaldığı görüldü ve aradaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulundu ($p<0.01$). GKÖYÖ güneş koruyucu kullanma alt boyutu ile çocukların yaşları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmadı ($p>0,05$) (Tablo 4.5.2). GKÖYÖ toplam puan ve tüm alt boyutların puan ortalamalarının çocukların devam ettikleri sınıf küçüldükçe arttığı görüldü ve aradaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulundu ($p<0.001$) (Tablo 4.5.2).

Aygün ve Ergün (41) çalışmalarında çocukların yaşları arttıkça hem GKKDÖ yarar algısı alt boyutu, hem de GKÖYÖ güneş maruziyetinden kaçınma ve GKÖYÖ şapka kullanma alt boyutları puan ortalamalarının çocukların yaşları ile ters orantılı olduğu açıklanmıştır.

Bu bulgu çalışma bulgusu ile benzerlik göstermekte olup, 7. ve 8. sınıfa devam eden çocukların içinde bulundukları gelişim dönemi özellikleri ile ilişkili olduğu söylenebilir.

Çalışmada GKDÖ toplam ve GKDÖ güneş koruyucu kullanma alt boyutu puan ortalamalarının baba eğitim düzeyi yükseldikçe arttığı görüldü ve aradaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulundu ($p<0.001$). GKDÖ güneş maruziyetinden kaçınma ve GKDÖ şapka kullanma alt boyutları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark saptanmadı ($p>0,05$) (Tablo 4.3.3).

Çalışmada anne eğitim düzeyi yükseldikçe GKDÖ toplam ($p<0.001$), GKDÖ güneş koruyucu kullanma ($p<0.001$) ve GKDÖ şapka kullanma ($p<0.05$) alt boyutları puan ortalamalarının arttığı görüldü ve aradaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulundu.

Anne eğitim düzeyi ile GKDÖ güneş maruziyetinden kaçınma alt boyutu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmadı ($p>0,05$) (Tablo 4.3.3).

Çalışmaya alınan çocukların baba eğitim düzeyi ile GKÖYÖ toplam puan, GKÖYÖ güneş koruyucu kullanma ve GKÖYÖ şapka kullanma alt boyutları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark saptanmadı ($p>0,05$). GKÖYÖ güneş maruziyetinden kaçınma alt boyutu puan ortalaması ile baba eğitim düzeyi incelendiğinde; baba eğitim düzeyi yükseldikçe GKÖYÖ güneş maruziyetinden kaçınma alt boyutu puan ortalamasının arttığı görüldü ve aradaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu görüldü ($p<0.01$) (Tablo 4.5.3).

Çalışmaya alınan çocukların anne eğitim düzeyi ile GKÖYÖ toplam puan ve GKÖYÖ şapka kullanma alt boyutları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmadı ($p>0,05$). Çalışmada anne eğitim düzeyi, GKÖYÖ güneş maruziyetinden kaçınma ve GKÖYÖ güneş koruyucu kullanma alt boyutları puan ortalaması ile karşılaştırıldığında her iki alt boyut içinde aradaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulundu ($p<0.001$) (Tablo 4.5.3).

Kaptanoğlu ve ark'ı (50) tarafından Kuzey Kıbrıs Türk toplumundaki çocukların ve ebeveynlerinin güneşten korunma bilgi, tutum ve davranışlarının değerlendirilmesi amacıyla yapılan çalışmada; çocukların güneşten korunma bilgi, tutum davranış puanlarının anne eğitim düzeylerinin artması ile doğru orantılı olarak arttığı gösterilirken, baba eğitim düzeyleri arasında anlamlı fark bulunmamıştır.

Reinau ve ark'nın (51) Kuzey İsviçre'de ilkökul ve ortaokul öğrenimine devam eden çocukların güneşten korunma davranışlarının değerlendirdiği çalışmada; çocukların güneşten korunma bilgi düzeylerinin ebeveynlerinin eğitim düzeyleri ile ilişkili olduğu ve eğitim düzeyi yükseldikçe çocukların güneşten korunma bilgi düzeylerinin yükseldiği belirtilmiştir.

Karadeniz Tüfekci'nin (8) ortaokul öğrenimine devam eden çocuklarda güneşten korunmaya ilişkin bilgi ve davranışların incelediği yüksek lisans tez çalışmasında; anne ve baba eğitim düzeylerinin artması ile çocukların güneşten korunma bilgi puan ortalamalarının arttığı gösterilmiş ve en yüksek puan alan çocukların ebeveynlerinin yüksekokul mezunu olduğu belirtilmiştir.

Çalışmanın bulguları ile diğer çalışma bulgularının benzerlik gösterdiği ve anne-baba eğitim düzeyleri yükseldikçe çocukların güneşten korunma ile ilgili bilgi, tutum ve davranışlarının olumlu yönde etkilendiği görülmektedir. Bu durum ise daha uzun sürelerde eğitim alan ebeveynlerin güneşten korunma eğitimlerine daha fazla katılma şansı bulmuş olmaları ve konu ile ilgili olarak gelişimlere açık olmalarından kaynaklı olduğu söylenilebilir.

Çalışmada ailedeki çocuk sayısı arttıkça çocukların GKDÖ toplam, GKDÖ güneş koruyucu kullanma ve GKDÖ şapka kullanma alt boyutları puan ortalamalarının azaldığı görüldü ve aradaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulundu ($p<0.001$). Ailedeki çocuk sayısı ile GKDÖ güneş maruziyetinden kaçınma arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmadı ($p>0,05$) (Tablo 4.3.4).

Çocukların GKDÖ toplam ve GKDÖ güneş koruyucu kullanma alt boyutu puan ortalamaları ile ailenin ekonomik düzeyi incelendiğinde; ekonomik düzey iyileştikçe puan ortalamasının arttığı gözlemlendi ve aradaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulundu ($p<0.001$). Ailenin gelir düzeyi ile GKDÖ güneş maruziyetinden kaçınma ve GKDÖ şapka kullanma alt boyutları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark saptanmadı ($p>0,05$) (Tablo 4.3.4).

Çalışmaya alınan ailelerin sahip oldukları çocuk sayıları ile GKÖYÖ toplam puan ve GKÖYÖ şapka kullanma alt boyutları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark saptanmadı ($p>0,05$). Ailelerdeki çocuk sayısı ile çocukların GKÖYÖ güneş maruziyetinden kaçınma ve GKÖYÖ güneş koruyucu kullanma alt boyutları puan ortalamaları karşılaştırıldığında anlamlı bir fark olduğu görüldü ve aradaki farkın (sırasıyla $p<0.001$; $p<0.05$) istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulundu (Tablo 4.5.4).

Çocukların GKÖYÖ toplam, GKDÖ güneş maruziyetinden kaçınma ve GKÖYÖ güneş koruyucu kullanma alt boyutu puan ortalamaları ile ailenin ekonomik düzeyi incelendiğinde; ekonomik düzey iyileştikçe puan ortalamalarının arttığı gözlemlendi ve aradaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulundu ($p<0.05$). GKÖYÖ şapka kullanma alt boyutu ile ailenin gelir düzeyi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmadı ($p>0,05$) (Tablo 4.5.4).

Turhan-Haktanır ve Yazıcı'nın (30) "ebeveynlerin sosyal, ekonomik ve kültür düzeylerinin çocukları güneşin zararlı etkilerinden koruma üzerine etkileri" başlıklı

makalelerinde ebeveynlerin eğitim ve gelir düzeyleri arttıkça güneşten koruyucu ürün kullanımı oranının arttığı ve ailenin sahip olduğu çocuk sayısı arttıkça güneş koruyucu ürün kullanımı oranının azaldığı belirlenmiştir.

Aygün ve Ergün (41) Sakarya ilinde yaptıkları çalışmada GKKDÖ yarar alt boyutunda, ailelerinin ekonomik düzeyi iyi olan öğrencilerin puan ortalamalarının, orta-düşük ve çok iyi olanlara göre daha yüksek olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca GKÖYÖ şapka kullanma alt boyutunda ise aileleri orta-düşük gelire sahip olan öğrencilerin puan ortalamaları, iyi ve çok iyi olan öğrencilere göre daha yüksek olduğu gösterilmiştir.

Uysal ve ark'nın (42) İzmir ilinde yaptığı çalışmada öğrencilerin koruyucu uygulama puan ortalamaları ile ailelerinin gelir durumu karşılaştırıldığında geliri giderinden daha fazla olan ailelerin çocuklarının, diğer çocuklara göre puan ortalamalarının daha yüksek olduğu belirtilmiştir.

Köktürk ve ark'nın (52) Mersin ilinde 179 katılımcı ile yaptıkları çalışmada güneş koruyucu krem kullanım oranı aylık geliri yüksek olanlarda daha yüksek olduğu belirtilmiştir.

Çalışmanın bulguları ile yapılan diğer çalışmalar benzer özellik göstermektedir. Düşük gelire sahip olan ailelerin bütçelerine ek yük getireceği düşüncesiyle internet, televizyon, sosyal medya gibi kanallar aracılığıyla tanıtımı yapılan güneşten koruyucu önlemleri (güneş koruyucu ürün, güneş gözlüğü) almada zorluk çektikleri düşünülebilir. Ekonomik düzeyin düşük olması ile birlikte sahip olunan çocuk sayısının artmasının çocukların güneşten korunma ile ilgili bilgi, tutum ve davranış yönünden olumsuz etkileri bulunduğu söylenebilir.

Çalışmaya alınan çocukların hem 10-16, hem de 11-13 saatleri arası dışarıda geçirdikleri süre azaldıkça GKDÖ güneş maruziyetinden kaçınma alt boyutu puan ortalamalarının arttığı ve istatistiksel olarak bu farkın anlamlı olduğu görüldü ($p<0.001$). Çocukların 10-16 arası ve 11-13 saatleri arasında dışarıda geçirdikleri süre ile GKDÖ toplam puan ortalamaları, GKDÖ güneş koruyucu kullanma ve GKDÖ şapka kullanma alt boyutları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark saptanmadı ($p>0.05$) (Tablo 4.3.7).

Araştırma kapsamındaki çocukların 11-13 saatleri arasında dışarıda geçirdikleri süre arttıkça GKKDÖ zarar algısı alt boyutu puan ortalamasının da yükseldiği ve istatistiksel olarak bu farkın anlamlı olduğu görüldü ($p<0.05$). Çocukların 11-13 saatleri arasında

dışarıda geçirdikleri süre ile GKKDÖ yarar alt boyutu puan ortalaması arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark saptanmadı ($p>0,05$) (Tablo 4.4.5).

Çalışmaya katılan çocukların 10-16 arası ve 11-13 saatleri arasında dışarıda geçirdikleri süre arttıkça GKÖYÖ güneş maruziyetinden kaçınma alt boyutu puan ortalamalarının azaldığı ve istatistiksel olarak bu farkın anlamlı olduğu bulundu (sırasıyla $p<0,05$; $p<0,01$). Çocukların hem 10-16 arası hem de 11-13 arası saatlerde dışarıda geçirdikleri süre ile GKÖYÖ toplam, GKÖYÖ güneş koruyucu kullanma ve GKÖYÖ şapka kullanma alt boyutları puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmadı ($p>0,05$) (Tablo 4.5.7).

Uysal ve ark.'nın (42) yaptığı çalışmada tehlikeli saatlerde dışarıda bir saatten az süre geçirenlerin koruyucu uygulama puan ortalamalarının daha fazla zaman geçirenlere göre daha yüksek olduğu görülmüştür.

Bu bulgu çalışma bulgusu ile benzerlik göstermekte olup, tehlikeli saatlerde dışarıda geçirilen sürenin artması ile puanın azalması; güneşten korunma tutum ve davranışları yönünden bilgili olan çocukların güneş ışınlarının olumsuz etkileri altında geçirilen süreyi azaltarak güneşten korunma davranışı sergilediklerini düşündürmektedir.

Çalışmada GKDÖ toplam puanları ile GKKDÖ yarar algısı alt boyutu, GKÖYÖ toplam puanları arasında pozitif yönde orta düzeyde, GKKDÖ zarar algısı alt boyutu arasında ise pozitif yönde zayıf düzeyde ilişki olduğu görüldü ($p<0,001$). GKKDÖ yarar algısı alt boyutu puanları ile GKKDÖ zarar algısı alt boyutu puanları arasında pozitif yönde zayıf düzeyde, GKÖYÖ toplam puanları arasında ise pozitif yönde orta düzeyde ilişki olduğu belirlendi ($p<0,001$). GKKDÖ zarar algısı alt boyutu puanları ile GKÖYÖ toplam puanları arasında pozitif yönde zayıf düzeyde ilişki olduğu bulundu ($p<0,001$). Bu sonuçlar doğrultusunda erken ergenlik dönemindeki çocuklarda, güneşten korunma bilinç ve davranışının gelişiminde; güneşten korunma davranışı, güneş ışınlarının zarar ve yararlarını algılaması ayrıca güneşten korunmaya yönelik öz yeterliliğinin birlikte etkili olduğu düşünülmektedir. Çocuğun güneş ışınlarının yarar ve zarar algısının güneşten korunma davranışını sergilemesini bunun sonucunda da güneşten korunmaya yönelik öz yeterliliğinin gelişimini etkilediği açıklanabilir.

6. SONUÇ ve ÖNERİLER

Gaziantep il merkezinde öğrenimine devam eden erken ergenlik dönemindeki çocukların güneşten korunma davranışlarının değerlendirilmesi amacıyla yapılan çalışmada elde edilen sonuçlar aşağıda maddeler halinde sunulmuştur.

GKDÖ, GKÖYÖ toplam ve alt boyut ve GKKDÖ alt boyut puan ortalamaları ile;

- Çocukların *cinsiyeti* karşılaştırıldığında, erkek çocukların kız çocuklara göre daha düşük puan aldığı ve güneşin olumsuz etkilerinden korunmada riskli oldukları,
- *Yaşları* küçük olan çocukların büyüklere göre daha yüksek puan aldıkları ve kendilerini korumaya özen gösterdikleri,
- Çocukların *devam ettikleri sınıf* karşılaştırıldığında ise, devam edilen sınıf yükseldikçe özellikle 7. ve 8. sınıflarda daha düşük puan aldıkları,
- Çocukların *anne ve babalarının eğitim düzeyleri* karşılaştırıldığında; ebeveynleri yüksek eğitim düzeyine sahip olan çocukların diğer çocuklara göre puan ortalamalarının daha yüksek olduğu,
- Ailenin *sahip olduğu çocuk sayısı ve ekonomik düzey* karşılaştırıldığında; ailenin sahip olduğu çocuk sayısı arttıkça çocukların puan ortalamalarının düştüğü, ailenin ekonomik düzeyinin geliri giderinden daha fazla olan çocuklarda puan ortalamalarının yükseldiği,
- Çocukların sahip olduğu *fiziksel özellikler* karşılaştırıldığında; saç ve ten renginin puan ortalamalarına etkisi bulunmadığı, göz rengi açık olanlar ile tip 3 özelliğinde deri tipine sahip çocukların güneş koruyucu kullanma puan ortalamalarının yüksek olduğu,
- Çocukların *ev-okul arası ulaşım şekilleri ve yazın deniz-dereye girme* durumu karşılaştırıldığında araç kullanarak okula gidenlerin ve yazın deniz-dereye girenlerin puan ortalamalarının daha yüksek bulunduğu,
- Çocukların *10-16 saatleri arasında* dışarıda geçirdikleri süreye bakıldığında ise dışarıda geçirilen sürenin artması ile puan ortalamalarının düştüğü,
- Çocukların *son bir yılda güneş yanığı olma, yazın bağ-bahçe işleri ile uğraşma* durumları karşılaştırıldığında bir fark olmadığı sonuçlarına ulaşılmıştır.

Bu sonuçlardan yola çıkarak öneri olarak;

- Çalışmada riskli grup olarak belirlenen erkek çocuklar ile 7. ve 8. sınıfa devam eden çocukların güneşten korunmayla ilgili eğitim planlanması gereken öncelikli gruplar olması,
- Ebeveynlerinin eğitim/ekonomik düzeyi düşük olan çocukların güneşten korunma eğitim programlarına katılımının sağlanmasına dikkat edilmesi,
- Çocuklara olumlu rol model olabilmeleri için eğitimlere ebeveynlerin katılımının sağlanması/desteklenmesi,
- Çocuk ve ailelerinin güneşten korunma bilgi, tutum ve davranışlarında yetersizliklerinin olduğu gözlenmekte ve bu doğrultuda hemşire-öğretmen-aile iş birliği ile yapılacak olan güneşten korunma programlarının sayısının arttırılarak daha geniş kitlelere ulaşması sağlanmalıdır.

KAYNAKLAR

1. Yalçın B. (2015). Helios'tan günümüze: güneş ve güneşten korunma. *Türkiye Klinikleri J Cosm Dermatol-Special Topics*, 8(4), 1-4.
2. Mutlu B., Şen O., Toros H. (2003). Ultraviyole radyasyonun insan sağlığı üzerine etkileri. *III. Atmosfer Bilimleri Sempozyumu* (s. 84-89). İstanbul: İTÜ.
3. Çelebioğlu A. (2015). Çocuklarda güneşten korunma. *Türkiye Klinikleri J Pediatr Nurs-Special Topics*, 1(2), 77-82.
4. Balk Sophie J and The Council on Environmental Health and Section on Dermatology. (2011). Technical report—ultraviolet radiation: a hazard to children and adolescents. *Pediatrics*, 127(3), 791-817.
5. Aygun O., Ergun A. (2018). The impact of sun protection program on the sun protection behavior of adolescents. *Clinical and Experimental Health Sciences*, 166-174. doi:10.5152/clinexphhealthsci.2017.588
6. Seyhan M. E. (2003). Güneşten korunma. *Türkderm*, 37(4), 237-244.
7. Aygün Ö. (2012). *Güneşten korunma programının adölesanların güneşten korunma davranışına etkisi: transteoretik modele dayalı çalışma, (Yayınlanmamış Doktora Tezi)*. Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Halk Sağlığı Hemşireliği ABD, İstanbul.
8. Karadeniz Tüfekçi M. (2017). *Ortaokul öğrencilerinin güneşten korunma ile ilgili bilgi ve davranışları, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*. Atatürk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Halk Sağlığı ABD, Erzurum.
9. Sivamani R. K., Crane, L. A., Dellavalle, R. P. (2009). The benefits and risks of ultraviolet (UV) tanning and its alternatives: the role of prudent sun exposure. *Dermatol Clin*, 27(2), 149-156.
10. Engin B., Erkan E., Çelik U., Kutlubay Z., Serdaroğlu S. Dermatolojide gıda takviyesinin önemi. <http://www.dermatoz.org/2016/2/dermatoz16072d1.pdf> doi: 10.15624.dermatoz16072d1
11. Falk M., Anderson C. D. (2013). Influence of age, gender, educational level and self-estimation of skin type on sun exposure habits and readiness to increase sun protection. *The International Journal of Cancer Epidemiology*, 37, 127-132.
12. Pettigrew S., Jongenelis M., Strickland M., Minto C., Slevin T., Jalleh G., Lin C. (2016). Predictors of sun protection behaviours and sunburn among Australian adolescents. *BMC Public Health*, 16, 565-572.

13. Green A. C., Wallingford S. C., McBride P. (2011). Childhood exposure to ultraviolet radiation and harmful skin effects: Epidemiological evidence. *Prog Biophys Mol Biol*, 107(3), 349-355.
14. Gül Ü. (2015). Güneş, sıcak ve derimiz. *Ankara Med J*, 15(3), 145-152.
15. Diffey B. L. (2003). İnsanların solar ultraviyole ışınlarla maruz kalması. *T Klin Kozmetoloji*, 4, 110-117.
16. Çayırılı M., Tunca M., Açıkgöz G. (2013). Güneşten korunma ve güneşten koruyucular. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 12(2), 193-198.
17. Aydemir E. H. (2009). Güneşten koruyucular. *Türkderm-Deri Hastalıkları ve Frengi Arşivi Dergisi*, 43(1), 7-11.
18. Seyhan M. (2006). Güneşten koruyucular. *Turkiye Klinikleri J Int Med Sci*, 3(17), 30-38.
19. Ergul S., Özeren E. (2011). Sun protection behavior and individual risk factors of Turkish primary school students associated with skin cancer: a questionnaire-based study. *Asian Pacific J Cancer Prev*, 12, 765-770.
20. İllere Ait Mevsim Normalleri, (1981-2010). Meteoroloji Genel Müdürlüğü. <https://www.mgm.gov.tr/veridegerlendirme/il-ve-ilceler-istatistik.aspx?k=H&m=GAZIANTEP> [25/05/2019].
21. Ultraviyole İndeks. Meteoroloji Genel Müdürlüğü. <https://www.mgm.gov.tr/site/yarim1.aspx?=UvIndeks> [01/05/2019]
22. Erkin Ö. (2015). *Hemşirenin yürüttüğü eğitim ve izlem programının çocukların güneşten korunma davranışlarına etkisi*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Halk Sağlığı Hemşireliği ABD, İzmir.
23. Armstrong B. K., Krickler A. (2001). The epidemiology of UV induced skin cancer. *Journal of Photochemistry and Photobiology*, 63, 8-18.
24. Külcü Çakmak S. (2015). Özel durumlarda güneşten korunma: bebekler, çocuklar, hamileler ve yaşlılar. *Turkiye Klinikleri J Cosm Dermatol-Special Topics*, 8(4), 34-39.
25. Ultraviyole radyasyonu (UVR). http://www.kogd.org/site/images/kutuphane/18356305_G%C3%BCne%C5%9FG%C3%B6zl%C3%BCkleri.pdf [10/05/2019].
26. Doğan S., Yalçın B. (2015). Güneşten korunma yöntemlerine genel bakış. *Turkiye Klinikleri J Cosm Dermatol-Special Topics*, 8(4), 17-20.

27. Çelik U, Kıvanç Altunay İ. (2018). Yaşlanmayı geciktirici sistemik ve topikal yaklaşımlar. Erbağcı Z, editör. Postmenopozal Dönemde Deri, Saç ve Tırnak Bakımı ve Uygun Dermatokozmetik Yaklaşımlar. 1. Baskı. Ankara: Türkiye Klinikleri, p.18-24.
28. Derman O. (2008). Ergenlerde psikososyal gelişim. adölesan sağlığı II (s. 19-21). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Sürekli Tıp Eğitimi Etkinlikleri.
29. Kavaklı A. (1992). Psikososyal ve Kişilik Gelişmesi. A. Kavaklı (Ed.), *Çocukluk Yaşlarında Büyüme ve Gelişme* (s. 191-228). İstanbul: Şahsi Yayın.
30. Turhan-Haktanır N., Yazıcı S. (2008). Ebeveynlerin sosyal, ekonomik ve kültürel düzeylerinin çocukları güneşin zararlı etkilerinden koruma üzerine etkileri. *Çocuk Dergisi*, 8(3), 160-165.
31. Dusza S. W., Halpern A. C., Satagopan J. M., Oliveria S. A., Weinstock M. A., Scope A., Geller A. C. (2012). Prospective study of sunburn and sun behavior patterns during adolescence. *Pediatrics*, 129(2), 309-317.
32. Hamilton K., Kirkpatrick A., Rebar A., White K. M., Hagger M. S. (2017). Protecting young children against skin cancer: parental beliefs, roles, and regret. *Psycho-Oncology*, 26, 2135-2141.
33. Sümen A., Öncel S. (2018). Anaokulu öğrencilerinde güneşten korunma davranışlarının geliştirilmesi: sistematik derleme. *Türkderm-Turk Arch Dermatol Venereology*, 52, 56-63.
34. Littlewood Z., Greenfield S. (2018). Parents' knowledge, attitudes and beliefs regarding sun protection in children: a qualitative study. *BMC Public Health*, 18, 207-217.
35. Klostermann S., Bolte G. (2014). Determinants of inadequate parental sun protection behaviour in their children – Results of a cross-sectional study in Germany. *International Journal of Hygiene and Environmental Health*, 217, 363-369.
36. Tripp M. K., Diamond P. M., Vernon S. W., Swank P. R., Mullen P. D., Gritz E. R. (2013). Measures of parents' self-efficacy and perceived barriers to children's sun protection: construct validity and reliability in melanoma survivors. *Health Education Research*, 28(5), 828-842.
37. Balcı E., Durmuş H., Arslantaş E. E., Gün, İ. (2018). Birinci basamak sağlık kuruluşlarına başvuran yetişkinlerin güneşin zararlı etkileri ve korunma yolları konusunda bilgi, tutum ve davranışları. *Turk J Dermatol*, 12, 96-99.

38. Aygun O., Ergun A. (2015). Validity and reliability of sun protection behavior scale among turkish adolescent population. *Asian Nursing Research*, (9), 235-242.
39. Aygun O., Ergun A. (2014). Decisional balance and self-efficacy for sun protection measurement among Turkish adolescents . *Nursing Research*, 63(5), 309-319.
40. Tempark T., Chatproedprai S., Wananukul S. (2012). Attitudes, knowledge, and behaviors of secondary school adolescents regarding protection from sun exposure: a survey in Bangkok, Thailand. *Photodermatology, Photoimmunology & Photomedicine*, 28, 200-26.
41. Aygün Ö., Ergün A. (2016). Sakarya ilinde bulunan 6-8. sınıf ortaokul öğrencilerinin güneşten korunma davranışları. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 15(4), 312-321.
42. Uysal A., Özsoy S. A., Ergül Ş. (2004). Öğrencilerin cilt kanseri risklerinin ve güneş ışınlarından korunmaya yönelik uygulamalarının değerlendirilmesi. *Ege Tıp Dergisi*, 43(2), 95-99.
43. Saraç G., Kayhan Tetik B., Şener S., Kapıcıoğlu Y. (2017). Ergenlerde güneş bilinci ve kozmetik ürün kullanım sıklığının belirlenmesi. 6. *Uluslararası Karadeniz Aile Hekimliği Kongresi*. Bakü.
44. Sümen A., Öncel S. (2018). Türkiye'de cilt kanseri ve güneşten korunmaya yönelik yapılan araştırmaların incelenmesi. *Türkiye Klinikleri J Nurs Sci*, 10(1), 59-69.
45. Çınar F. İ., Çetin F. Ş., Kalender N., Bağcıvan G. (2015). Hemşirelik yüksekokulu öğrencilerinin güneşten korunmaya ilişkin davranışlarının belirlenmesi. *Gülhane Tıp Derg*, 57, 241-246.
46. Dürmüş G. (2018). *Adölesanlarda obezite ve problemli internet kullanımı ilişkisinin belirlenmesi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hasan Kalyoncu Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Hemşirelik ABD, Gaziantep.
47. Kaymak Y., Tekbaş Ö. F., Şimşek I. (2007). Üniversite öğrencilerinin güneşten korunma ile ilgili bilgi tutum ve davranışları. *Türkderm*, 41, 81-85.
48. Şenel E., Süslü I. (2015). Knowledge, attitudes, and behaviors regarding sun protection, effects of the sun, and skin cancer among Turkish high school students and teachers. *Dermatologica Sinica*, 33, 187-190.
49. Wright C., Reeder A. I., Gray A., Cox B. (2008). Child sun protection: sun-related attitudes mediate the association between children's knowledge and behaviours. *Journal of Paediatrics and Child Health*, 44, 692-698.

50. Kaptanoğlu A. F., Dalkan C., Hıncal E. (2012). Kuzey Kıbrıs Türk toplumunda güneşten korunma: ilkokul çağı çocukları ve ailelerinin güneşten korunma ile ilgili bilgi, tutum ve davranışları. *Türkderm*, 46, 121-129.
51. Reinau D., Meier C., Gerber N., Hofbauer G. F., Surber C. (2012). Sun protective behaviour of primary and secondary school students in North-Western Switzerland. *Swiss Med Wkly*, 142, 13520-13529.
52. Köktürk A., Baz K., Buğdaycı R., Kaya T. İ., Koca A., İkizoğlu G. (2002). Dermatoloji polikliniğine başvuran hastalarda güneşten korunma bilinci ve alışkanlıkları. *T Klin J Dermatol*, 12, 198-203.

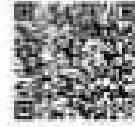
EKLER

EK-1

T.C.
HASAN KALYONCU ÜNİVERSİTESİ

Sağlık Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

Sayı : 71915440-804.01-E.1907220028

Tarih: 22.07.2019

Konu : Tez Konu Başlığı Hk.

Sayın İbrahim BİLİR

Enstitü Yönetim Kurulunun 17.4.2018 tarih ve 2018/013 nolu kararına göre; tez konu başlığınız Tablo'da belirtilen şekilde uygun bulunmuş olup;

Gereğini bilgilerinize rica ederim.

e-imzalıdır

Prof. Dr. Ayla YAVA
Sağlık Bilimleri Enstitüsü Müdürü

ÖĞRENCİNİN NUMARASI ADI-SOYADI	TEZ KONU BAŞLIĞI
174101074 İbrahim BİLİR	Gaziantep İİ Merkezinde Öğrenimine Devam Eden Erken Ergenlik Dönemindeki Çocukların Güneşten Korumaya Davranışlarının Değerlendirilmesi

Adres : Hasankalyoncu Yolu Çarşı 8.Km - Şahinbey / GAZİANTEP
Tel : +90 342 211 80 80
Fak : +90 342 211 80 81

İnternet : Sağlık Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü
Web : www.hku.edu.tr
e-Posta : info@hku.edu.tr

Bu belge 5570 sayılı elektronik imza kanununa göre güvenli elektronik imza ile onaylanmıştır.
<http://yayin.hku.edu.tr/Dogrulama/Isden?IslenkNo=E.1907220028&IslenkKodu=40611a9a>

T.C.
HASAN KALYONCU ÜNİVERSİTESİ
(Sağlık Bilimleri Fakültesi)

06.06.2018

Sayın İbrahim BİLİR

“...Gaziantep İl Merkezinde Öğrenimine Devam Eden Erken Ergenlik Dönemindeki Çocukların Güneşten Korunma Davranışlarının Değerlendirilmesi...” konulu çalışmanız 06.06.2018 tarih ve 2018-05 nolu girişimsel olmayan araştırmalar etik kurul kararı uyarınca uygun bulunmuş olup;

Gereğini bilgilerinize rica ederim.

Prof. Dr. Zerrin PELİN
Rektör Yardımcısı
Etik Kurul Başkanı

HASAN KALYONCU ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ FAKÜLTESİ
GİRİŞİMSSEL OLMAYAN ARAŞTIRMALAR
ETİK KURULU KARARI

Karar No : 2018/05
Karar Tarihi : 06.06.2018

Hasan Kalyoncu Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Girişimsel Olmayan Araştırmalar Etik Kurulu aşağıdaki kararları almıştır.

Melike BAYARÇELİK'in "...Günübirlik Cerrahi Girişim Geçiren Geriatrik Hastanın Perioperatif Bakım Algılarının Değerlendirilmesi..." konulu çalışmasının yürütülmesinin,
 Selver Dilan HALIGÜR'ün "...Laparoskopik Kolesistektomi Cerrahisi Uygulanan Hastaların Ağrı Düzeyi ve Yönetiminin Belirlenmesi ..." konulu çalışmasının yürütülmesinin,
 Seba BÜR'ün "...Hemşirelerin Çocuk İstismarı ve İhmalini Raporlama Öz-yeterlilik Ölçeğinin Geçerlilik ve Güvenilirlik Çalışması ..." konulu çalışmasının yürütülmesinin,
 İbrahim BİLİR'in "...Gaziantep İl Merkezinde Öğrenimine Devam Eden Erken Ergenlik Dönemindeki Çocukların Güneşten Korunma Davranışlarının Değerlendirilmesi..." konulu çalışmasının yürütülmesinin,
 Şule YÜKSEL'in "...Onkolojik Cerrahi Geçiren Hastaların Spiritüalite ve Umud Durumlarının İncelenmesi..." konulu çalışmasının yürütülmesinin,
 Fatma TARGAN'ın "...Laparoskopik Kolesistektomi Sonrası Hastaların Bilgi ve Eğitim Gereksinimlerinin Belirlenmesi..." konulu çalışmasının yürütülmesinin,
 Tülay SÖNMEZ'in "...Maternal İyot Durumunun Yeni Doğan Bebeğe Etkisinin Belirlenmesi..." konulu çalışmasının yürütülmesinin,
 Ahmet ZENGİN'in "...Huzurevinde Yaşayan Yaşlılarda Sarkopeni ve Mini Nütrisyonel Araştırma Tarama Testi ile Malnütrisyon Riskinin Belirlenmesi..." konulu çalışmasının yürütülmesinin,
 Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Murat OKTAY'ın "...Kurban Bayramında Meydana Gelen Kesi Vakalarının Tıbbi ve Mali Açısından Analizi..." ve "...Kurban Bayramında Meydana Gelen Kesi Vakalarının Analizi..." ve "... İlk ve Acil Yardım, Hemşirelik ve Tıp Fakültesi Öğrencilerinin Temel Yaşam Desteği Uygulamalarının Simülasyon Olarak Karşılaştırmalı Analizi..." ve "...Acil Servise Başvuran Kafa Travmalı Çocuklarda Bilgisayarlı Tomografi Kullanımının Gerekliğinin ve Etkiğinin Araştırılması..." konulu çalışmalarının yürütülmesinin,
 Öğr. Gör. Selver GÜLER'in "...Çocuk Yoğun Bakım Ünitesinde Çocuğuma İyi Bakılıyor mu?... " ve "...Gaziantep Cengiz Gökçek Kadın Doğum ve Çocuk Hastalıkları Hastanesi Pediatri Yoğun Bakım Ünitesinde Yüksek Akışlı Oksijen Tedavisinin Etkinliği?... " konulu çalışmalarının yürütülmesinin,
 Neriman GÜZEL'in "... Cerrahi Kliniklerinde Çalışan Hemşirelerin 'Enhanced Recovery After Surgery' Protokolüne İlişkin Bilgi ve Tutumlarının Belirlenmesi..." konulu çalışmasının yürütülmesinin,
 Saliha ÇELİK'in "...Katarakt Cerrahisi Öncesi Hastaların Kaygı ve Bilgi Düzeylerinin İncelenmesi..." konulu çalışmasının yürütülmesinin,
 Elif Dilan ATILGAN'ın "... Fiziksel Engelli Çocuğu Olan Annelerde Stabilizasyon ve Solunum Egzersizlerinin Yorgunluk, Kaygı Düzeyi, Depresyon ve Uyku Kalitesi Üzerine Etkisinin Değerlendirilmesi..." konulu çalışmasının yürütülmesinin,
 Arş. Gör. İsmail AKSU'nun "...Müzik Terapinin Endoskopi Uygulanacak Hastalarda Anksiyete Üzerine Etkisi..." konulu çalışmasının yürütülmesinin,
 Abdullah AKSOY'un "... Fazla Kilolu ve Obez Bireylerde Kişiyi Özel Yemek Hizmeti ile Kişiyi Özgü Verilen Diyetin Etkilerinin Karşılaştırılması..." konulu çalışmasının yürütülmesinin,
 Abdurrahim İDER'in "...Farklı Fakültelerdeki Üniversite Öğrencilerinde Ortoreksiya Nervoza Görülme Sıklığı ile Yeme Tutum Davranışları ve Beden Algısı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi..." konulu çalışmasının yürütülmesinin,
 Büşra DURMUŞ'un "...Farklı Fiziksel Aktivite Düzeylerindeki Ofis Çalışanlarında Anaerobik Gücün İncelenmesi..." konulu çalışmasının yürütülmesinin,
 Pınar YAPICIOĞLU'nun "...Kronik Bel Ağrılı Hastalarda Yorgunluk, Depresyon Fiziksel Aktivite ve Eğitim Seviyesi ile Kinezyofobi Arasındaki İlişki..." konulu çalışmasının yürütülmesinin,
 İdris DOĞAN'ın "... Presbiyopik Kişilerde göz Egzersizlerinin Görme Fonksiyonu ve İnce Motor Becerileri Üzerine Etkisinin İncelenmesi..." konulu çalışmasının yürütülmesinin,
 Büşra ÇİLOĞLU'nun "... Gaziantep'te Yaşayan 19-55 Yaş Grubu Kadınların Besinleri Satın Alma, Hazırlama, Pişirme ve Saklama Uygulamalarının Değerlendirilmesi..." konulu çalışmasının yürütülmesinin,
 Mahmut ÇOBAN'ın "... İş Sağlığı ve Güvenliği Uygulamalarının Hastane Çalışanları Tarafından Değerlendirilmesi..." konulu çalışmasının yürütülmesinin,
 Mustafa GÖKSULAR'ın "... Çocuğu Hastanede Yatan Ebeveynlerin Çocuklarının Sağlık Haklarına Yönelik Tutumlarının Değerlendirilmesi..." konulu çalışmasının yürütülmesinin,
 Prof. Dr. Nermin OLGUN'un "... Hemşirelerin Diyabet Konusunda Bilgi ve Yaklaşımları..." konulu çalışmasının yürütülmesinin,
 Emre UZUN'un "... Diyabetli Hastalarda Diyabet Okul Eğitiminin Öz Bakıma Etkisinin Araştırılması..." konulu çalışmasının yürütülmesinin,
 Nevzat KANDEMİR'in "... Hipertansiyon Hastalarında Hastalık Algısının Sağlıklı Yaşam Biçimi Davranışlarına Etkisinin İncelenmesi..." konulu çalışmasının yürütülmesinin,
 Veysel TEKPINAR'ın "...Erişkin Skolyozda Spinal Stabilizasyon ve Solunum Egzersizlerinin Ağrı, Solunum ve Yaşam Kalitesi Üzerine Etkisi..." konulu çalışmasının yürütülmesinin,
 Elif ÖZÇİFTÇİ'nin "... 8-12 Yaş Çocukların Ailelerinde Çocuklardaki İştah Algısının Ölçümü ve İştah Durumlarının Değerlendirilmesi..." konulu çalışmasının yürütülmesinin,

(2018/05 Sayılı 06.06.2018 Tarihli Etik Kurul Kararı 2. Sayfasıdır)
(İbrahim BİLİR)

Dr. Öğr. Üyesi Günseli USGU'nun "... Yaşlı Bireylerde Denge Güven Ölçeği'nin Türkçe Uyarlanması: Geçerlik ve Güvenirlilik Çalışması..." konulu çalışmasının yürütülmesinin,
Kevser KARTAL'ın "... Düşük Kalorili Diyet Tedavisi Uygulanan Hafif Şişman/Şişman Bireylerin Depresyon Derecesi ve Yeme Davranışının Değerlendirilmesi..." konulu çalışmasının yürütülmesinin,
Nurullah İLDEM'in "...Diyabetli Hastalarda Diyabet Okul Eğitiminin Yaşam Kalitesine Etkisinin Araştırılması..." konulu çalışmasının yürütülmesinin,
Zeliha TURAN'ın "...Kadın Meme Kanseri Önleme Davranışlarını Etkileyen Faktörleri Belirleme Ölçeğinin Geçerlik ve Güvenirlilik Çalışması..." konulu çalışmasının yürütülmesinin,
Kübra AKCAN'ın "... Gebelik Semptom Envanterinin Geçerlik ve Güvenirlilik Çalışması..." konulu çalışmasının yürütülmesinin,
Neslihan KIZIKLI'nın "... Gaziantep İlinde Bir Lise Öğrenci Yurdunda Kalan Öğrencilerde Uyku Süresi ve Kalitesi ile Beden Kütle İndeksi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi..." konulu çalışmasının yürütülmesinin,
Okan SAVAŞ'ın "... Serebral Palsili Çocuklarda Solunum Egzersizlerinin Uyku Kalitesine Etkisi..." konulu çalışmasının yürütülmesinin,
Engin RAMAZANOĞLU'nun "...Farklı Yanık Türlerinde Kas Tonusu ve Elastisitesi ile Ağrının İncelenmesi..." konulu çalışmasının yürütülmesinin,
Ali HASSAN'ın "...Tekerekli Sandalye Kullananlarda Üst Ekstremité ve Skapular Kasları Kuvvetlendirme Egzersizlerinin Baş, Boyun ve Omuz Postürü, Fonksiyonel Kapasite ve Yorgunluğa Etkisinin İncelenmesi..." konulu çalışmasının yürütülmesinin,
Ayşenur ÖZSARAC'ın "...Bacak Ağrısı Olan Huzursuz Bacak Sendromlu Kadınlara Kriyokinetik Uygulamanın Etkinliğinin Araştırılması..." konulu çalışmasının yürütülmesinin,
Kamile Merve KARATEL'in "... Dil Gelişiminde Gecikme Olan 4-6 Yaş Grubu Çocuklarda Uygulanacak Olan Eğitim Öncesi ve Sonrası Kaba Motor Performansın İncelenmesi..." konulu çalışmasının yürütülmesinin,
Şahin ÇAKIR'ın "...Lateral Epikondilit Hastalarda Farklı Fizyoterapi Yöntemlerinin Karşılaştırılması..." konulu çalışmasının yürütülmesinin,
Tuba ACIKYOL'un "... Lumbal Disk Hernisi Olan Hastalarda Kinezyo Bantlama ve Manuel Terapinin Etkilerinin Karşılaştırılması..." konulu çalışmasının yürütülmesinin,
Gülcecm FINDIKKIRAN'ın "... Tip 1 Diyabetli Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Kırılgan Çocuk Sendromu Durumu Açısından Değerlendirilmesi..." konulu çalışmasının yürütülmesinin,
Özlem YEMİŞEN'in "... Yenidoğan Yoğun Bakım Ünitesinden Taburcu Olan Bebeklerin Ev Ortamında Sırtüstü Pozisyonda Yatış Sürecinin Değerlendirilmesi..." konulu çalışmasının yürütülmesinin,

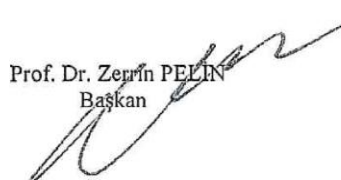
Uygun olduğuna oy birliği ile karar verilmiştir.

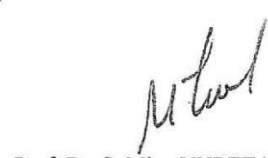

Prof. Dr. Yasemin BEYHAN
Üye

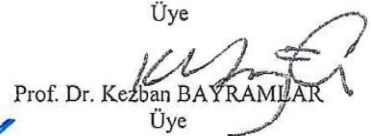

Prof. Dr. Nermin OLGUN
Üye

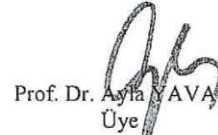

Prof. Dr. Yavuz YAKUT
Üye

Prof. Dr. Tülay ORTABAĞ
Üye

Prof. Dr. Zerrin PELİN
Başkan

Prof. Dr. S. Mine YURTTAGÜL
Üye

Prof. Dr. Kezban BAYRAMLAR
Üye

Prof. Dr. Ayşe YAVA
Üye

Güven HOŞ
Hasan Kalyoncu Üniversitesi
Sağlık Bilimleri Fakültesi Sekreteri

ASLIGIBİDİR

**T.C.
GAZİANTEP VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü**

Sayı : 34659092/605.01/15586854
Konu : Araştırma İzin Talebi
(İbrahim BİLİR)

05/09/2018

VALİLİK MAKAMINA

İlgi:Hasan Kalyoneu Üniversitesi Sağlık Bilimler Enstitüsünün 07.08.2018 tarihli ve 1808070010 sayılı yazısı.

Hasan Kalyoneu Üniversitesi, Sağlık Bilimler Enstitüsü Hemşirelik Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi İbrahim BİLİR'in "Gaziantep İl Merkezinde Öğrenimine Devam eden Erken Ergenlik Dönemindeki Çocukların Güneşten Korunma Davranışlarının Değerlendirilmesi " konulu anket çalışması kapsamında, İlimiz Şehitkamil ve Şahinbey İlçesinde bulunan ekli listede belirtilen Ortaokullarda öğrenim gören öğrencilere yönelik anket uygulama isteği, ilgi yazıda belirtilmektedir.

Bu kapsamda Hasan Kalyoneu Üniversitesi, Sağlık Bilimler Enstitüsü Hemşirelik Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi İbrahim BİLİR'in araştırma çalışma isteği, Bakanlığımız Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü'nün 22.08.2017 tarihli ve 12607291 (2017/25) sayılı genelgesi kapsamında değerlendirilmiş olup; araştırmacının, araştırmasının bitiminden itibaren 15 gün içerisinde araştırma sonuçlarını 2 kopya halinde CD içerisinde Müdürlüğümüze bildirmesi şartıyla, İlimiz Şehitkamil ve Şahinbey İlçesinde bulunan ekli listede belirtilen Ortaokullarda öğrenim gören öğrencilere gönüllülük esasına dayalı olarak uygulanması, Müdürlüğümüz Ar-Ge bürosu bünyesinde oluşturulan komisyonun uygunluk raporu doğrultusunda uygun mütalaa edilmektedir.

Makamınızca da uygun görüldüğü takdirde; Olurlarınıza arz ederim.

Cengiz METE
Millî Eğitim Müdürü

OLUR

05/09/2018

Halil UYUMAZ
Vali a.
Vali Yardımcısı

Yeni Valilik Binası 5. Kat Bilyükçehir/Gaziantep
elektronik Ağı: www.gaziantep.meb.gov.tr
e-posta: gaziantepmcm@meb.gov.tr

Müd.Ynl.M.Ali TIRYAKIOĞLU -Strateji Geliştirme Şefi, YILDIRIM
Tel: (0342) 231 10 58-4450
Faks: (0342) 232 24 10

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://www.saglik.meb.gov.tr> adresinden e85e-f650-3b00-a0ab-6c2b kodu ile doğrulanabilir.

GÖNÜLLÜLERİ BİLGİLENDİRME VE OLUR (RIZA) FORMU

Bu araştırmanın amacı, Gaziantep il merkezinde öğrenimine devam eden erken ergenlik dönemindeki çocukların güneşten korunma davranışlarının değerlendirilmesidir. Yapılan bu araştırma, Hasan Kalyoncu Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Hemşirelik Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı için yapılmaktadır.

Bu araştırma kapsamında araştırmacı tarafından size ve çocuğunuza yönelik oluşturulan veri toplama formundaki soruların tarafınızdan cevaplandırılması istenmektedir. Araştırma kapsamında vereceğiniz cevaplarınız gizli tutulacak ve hiçbir şekilde isimleriniz belirtilerek açıklanmayacaktır. Vereceğiniz bilgilerin doğruluğu araştırmanın gerçekliliğini etkileyeceğinden dolayı soruları doğru bir şekilde doldurmanız beklenmektedir. Çalışmaya katılmama ve katılımınızdan sonra da çalışmadan ayrılma hakkına sahipsiniz. Bu çalışmaya katılmanız için tarafınızdan hiçbir ücret istenmeyecektir. Katılımınızda da herhangi bir ücret ödenmeyecektir. Çalışmaya katılım tamamen gönüllülük esasına dayalıdır.

YUKARIDAKİ BİLGİLERİ OKUDUM, BUNLAR HAKKINDA BANA YAZILI VE SÖZLÜ AÇIKLAMA YAPILDI. BU KOŞULLARDA SÖZ KONUSU ARAŞTIRMAYA KENDİ RIZAMLA, HİÇBİR BASKI VE ZORLAMA OLMAKSIZIN KATILMAYI KABUL EDİYORUM.

Gönüllünün;

Adı Soyadı:

İmzası:

Adresi (varsa telefon numarası):

Araştırmayı yapan sorumlu araştırmacının;

İbrahim BİLİR

Gaziantep İl Merkezinde Öğrenimine Devam Eden Erken Ergenlik Dönemindeki Çocukların Güneşten Korunma Davranışlarının Değerlendirilmesi

Çocuk Ve Aileye Yönelik Bilgi Formu

Aşağıdaki soruları çocuğunuza uygun şekilde cevaplandırınız.

Cinsiyeti: ☐ Kız ☐ Erkek

Sınıf: ☐ 5. Sınıf ☐ 6. Sınıf ☐ 7. Sınıf ☐ 8. Sınıf

Doğum Tarihi:

1) Baba eğitim durumu:

- a) İlkokul b) Ortaokul c) Lise d) Üniversite e) Lisansüstü/Doktora

2) Anne eğitim durumu:

- a) İlkokul b) Ortaokul c) Lise d) Üniversite e) Lisansüstü/Doktora

3) Ailedeki çocuk sayısı (tüm çocuklar)?

- a) 1 b) 2 c) 3 d) 4 e) 5 ve üzeri

4) Ailenin ekonomik durumu:

- a) Gelir giderden düşük b) Gelir gidere eşit c) Gelir giderden fazla

5) Saç rengini işaretleyiniz?

- a) Kızıl b) Sarı c) Açık Kahverengi d) Kahverengi e) Siyah

6) Göz rengini işaretleyiniz?

- a) Mavi b) Yeşil c) Ela d) Kahverengi e) Siyah

7) Ten rengini işaretleyiniz?

- a) Çilli b) Açık tenli c) Kumral-Açık kahve d) Kahverengi e) Esmer

8) Çocuğunuz için uygun deri tipini işaretleyiniz?

- a) Her zaman kolay yanar, kesinlikle bronzlaşma olmaz.
b) Genellikle kolay yanar çok az bronzlaşır.
c) Yanar, ancak zamanla bronzlaşır.
d) Çok az yanar, kolay bronzlaşır.
e) Çabuk bronzlaşır ve güneş yanığı olmaz.
f) Güneş yanığı oluşmaz, ancak alerji görülebilir

9) Çocuğunuz son 12 ayda kaç defa güneş yanığı oldu, işaretleyiniz?

- a) Hiç Olmadım b) 1 Defa c) 2 Defa d) 3 Defa e) 4 Defa f) 5 ve üzeri

10) Okula gitmek için kullandığı ulaşım şekli nedir?

- a) Otobüs, servis vb. araç b) Motosiklet, bisiklet vb. c) Yürüyerek

11) Yazın bağ/bahçe işleri ile uğraşıyor mu?

- a) Evet b) Hayır

12) Aile ile yazın tatilde deniz, dere, göl vb. gidiliyor mu?

- a) Evet b) Hayır

13) 10:00 ile 16:00 saatleri arasında dışarıda geçirilen süre ne kadardır?

- a) 1 saat b) 2 saat c) 3 saat d) 4 saat e) 5 saat veya daha fazla

GÜNEŞTEN KORUNMA DAVRANIŞ ÖLÇEĞİ

15 dakikadan daha uzun süre güneşte kaldığında aşağıdakileri ne sıklıkla yaparsın?	HİÇBİR ZAMAN	NADİREN	BAZEN	ÇOĞUNLUKLA	HER ZAMAN
1) Gölgeye giderim.					
2) 10:00 – 16:00 saatleri arasında kendimi güneşten korurum.					
3) 10:00 – 16:00 saatleri arasında güneşte kaldığım süreyi azaltırım.					
4) Güneş koruyucu krem kullanırım.					
5) Yüzüme en az 15 koruyucu faktörlü güneş koruyucu kullanırım.					
6) Güneşe maruz kalan tüm vücut alanlarıma en az 15 koruyucu faktörlü güneş koruyucu kullanırım.					
7) Şapka takarım.					
8) Yüzümü güneşten koruyacak geniş kenarlı bir şapka takarım.					

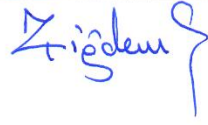
GÜNEŞTEN KORUNMA KARAR DENGESİ ÖLÇEĞİ

Aşağıdaki maddeleri dikkatle okuyunuz. Kendinizi güneşten koruyup korumadığınıza karar vermede her maddenin sizin için <u>ne kadar önemli</u> olduğunu lütfen belirtiniz.	ÖNEMLİ DEĞİL	ÇOK AZ ÖNEMLİ	ÖNEMLİ	ÇOK ÖNEMLİ	SON DERECE ÖNEMLİ
1) Güneşin olumsuz etkilerinden korunursam cildim hızlı yaşlanmayacak.					
2) Güneşlenmek cildimi iyi hissettiriyor.					
3) Güneşe maruz kalmanın sağlık riskleri ciddidir.					
4) Güneşten korunmak zorunda olmam, dışarıda olmanın zevkini kaçırır.					
5) Güneş koruyucu krem kullanmak, endişemi azaltarak dışarda eğlenmeme olanak sağlar.					
6) Bronzlaştığım zaman kendimi sağlıklı hissederim.					
7) Güneşe maruz kalmayı azaltmak, sağlığımı korumanın kolay yoludur.					
8) Bronzlaştığımda daha iyi görünürüm.					

GÜNEŞTEN KORUNMA ÖZ YETERLİLİK ÖLÇEĞİ

Aşağıdaki durumlarda, güneşten korunma konusunda <u>kendinize ne kadar güvendiğinizi</u> belirtiniz.	HIÇ GÜVENMİYORUM	GÜVENMİYORUM	KISMEN GÜVENİYORUM	GÜVENİYORUM	ÇOK GÜVENİYORUM
1) 15 dakikadan fazla güneşte kaldığın her zaman güneş koruyucu krem kullanmam konusunda					
2) Bütün arkadaşların güneşte eğlenirken senin gölgede durman konusunda					
3) Dışarısı sıcak olsa bile güneşten koruyan giysiler giymen konusunda					
4) Senden başka hiç kimse kullanmasa bile güneş koruyucu krem kullanman konusunda					
5) Yazın dışardayken 10:00 – 16:00 saatleri arasında güneşten korunma konusunda					
6) Görüntüsünü sevmesen bile, yüzünü güneşten koruyacak geniş kenarlıklı şapka takman konusunda					
7) Sevmesen bile güneş koruyucu krem kullanman konusunda					
8) Bronzlaşmak istesen bile güneş koruyucu krem kullanman konusunda					
9) Hiç kimse takmasa bile şapka takman konusunda					

	LİSANSÜSTÜ TEZ İNTİHAL RAPOR FORMU
---	---

HASAN KALYONCU ÜNİVERSİTESİ SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE Tez Başlığı: Gaziantep İl Merkezinde Öğrenimine Devam Eden Erken Ergenlik Dönemindeki Çocukların Güneşten Korunma Davranışlarının Değerlendirilmesi	
Yukarıda başlığı/konusu gösterilen tez çalışmamın giriş, ana bölümler ve sonuç kısımlarından oluşan toplam 70 sayfalık kısmına ilişkin, 12/06/2019 tarihinde enstitü sekreterliği/tez danışmanı tarafından intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinal raporu ekte (Orijinal TURNİTİN raporu eklenecektir*) olup, tezimin benzerlik oranı alıntılar dahil % 15' dir. (Benzerlik oranı; alıntılar dahil %30'un üzerindeyse açıklama gerekmektedir).	
Uygulanan filtrelemeler: ☒ Kaynakça hariç ☒ Alıntılar dahil ☒ 5 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç	
Açıklamalar Üniversitesi TURNİTİN adlı intihal tespit programı sonucunda; azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.	
Gereğini saygılarımla arz ederim.	
 Tarih: 12/06/2019	
Adı Soyadı:	İbrahim Bilir
Öğrenci No:	174101074
Anabilim Dalı:	Hemşirelik
Programı:	Hemşirelik
Statüsü:	☒ Y.Lisans ☐ Doktora
*TURNİTİN Programı Orijinal Raporu ektedir.	
DANIŞMAN ONAYI UYGUNDUR. Dr. Öğr. Üyesi Zerrin ÇİĞDEM 	

KISA ÖZGEÇMİŞ**1- Adı Soyadı:** İbrahim BİLİR**2- İletişim Bilgileri:****Adres:** Hasan Kalyoncu Üniversitesi Havalimanı Yolu 8 Km. Gaziantep/Türkiye**Telefon:** (342) 2118080-1517**Mail:** ibrahim.bilir@hku.edu.tr**3- Doğum Tarihi:** 13/10/1995**4- Unvanı:** Araştırma Görevlisi**5- Öğrenim Durumu:**

Derece	Bölüm	Üniversite	Yıl
Lisans	Hemşirelik	Hasan Kalyoncu Üniversitesi	2017
Yüksek Lisans	Hemşirelik ABD	Hasan Kalyoncu Üniversitesi	2017 - 2019

6- Çalışma Durumu:

Görev/Unvan	Görev Yeri	Yıl
Araştırma Görevlisi	Hasan Kalyoncu Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi	Şubat 2018 - Devam